

KLEIO

TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING VAN DOCENTEN IN GESCHIEDENIS EN STAATSRICHTING IN NEDERLAND

NR 8 | DECEMBER 2009 | JAARGANG 50

Vietnam werd verloren

in de huiskamers

van Amerika

Tijdbesparende lestips:

rollenspel einde van de oorlog

kwadrantopdracht My Lai

YOU HIT ME LIKE

AN ATOMIC BOMB

Atomania in de VS

Maas van Egdom
voorzitter o.i.
(website en didactiek-
commissie, CEVO, contactper-
soon VGN-reizen)
Serenadestraat 19
2402 JD Alphen a/d Rijn
Tel. 0172 - 415 071
mvanegdom@ziggo.nl

Maud Knook
penningmeester
Ertskade 133
1019 ED Amsterdam
Tel. 020 - 418 55 10
piketknook@planet.nl

Wendy Hinke-Michels
secretaris
(commissie VAVO en havo/
vwo)
Anninksweg 72
7557 AH Hengelo
Tel. 074 - 242 96 86
mwhinke@hotmail.com

Ton van der Schans
(commissie Pabo, canon, LEMM)
Spoorstraat 38
2411 EG Bodegraven
Tel. 0172 - 617 337
a.a.vanderschans@
driestar-educatief.nl

Marcel Nonhebel
Archimedesstraat 117
2517 RT Den Haag
Tel. 070 - 360 32 05
06 - 518 31 687
m.nonhebel@casema.nl

Bas van Rooijen
(Cito, Kleio)
Avondster 32
6661 PS Elst
0481 - 350 065
06 - 218 23 282
ron@sgstevensbeek.nl

Vincent Loth
(KNHG, vwo)
Heydenrijkstraat 100
6521 LS Nijmegen
024 - 323 32 12
v.c.loth@xmsnet.nl

Berichten voor de VGN Bestuur kunt u mailen of opsturen aan de secretaris, Wendy Hinke. Kleio is het blad van de Vereniging van docenten in geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN). Leden ontvangen het gratis. Wilt u lid worden? Aanmelding is mogelijk via de VGN-site.

VGN giro: 128701 t.n.v.
penningmeester VGN Stiens

Website: www.vgnkleio.nl

Joke Noordstrand
hoofdredacteur
Lorentzplein 18
2012 HG Haarlem
Tel. 023 - 532 99 04
j.noordstrand@worldmail.nl

Hans Pols
secretaris
Van Aerssenstraat 140
2582 JT Den Haag
Tel. 070 - 350 13 80
j.pols@penta.nl

Daan Schuijt
Jan Luykenlaan 291
2332 DH Leiden
Tel. 071 - 572 79 82
d.schuijt@fioretti.nl

Ramses Peters
Stieltjesstraat 35
6511 AJ Nijmegen
Tel. 06 - 14 31 86 09
ramsespeters@gmail.com

Robert Boonstra
Koningin Wilhelminastraat 9
8019 AH Zwolle
Tel. 06 - 142 88 807
re.boonstra@windesheim.nl

Ger van der Drift
Bouwlust 193
3162 SB Rhoon
Tel. 010 - 481 22 43
g.vanderdrift@penta.nl

Marjonne Maan
Fahrenheitstraat 25
2561 DN Den Haag
Tel. 06 - 224 33 811
marjonne_maan@hotmail.com

Anny Hartgerink
Aa-park 10
8032 CS Zwolle
Tel. 038 - 453 35 13
a.hartgerink-deleeuw@
planet.nl

Juul Lelieveld
eindredacteur
Kastanjelaan 4
6533 BD Nijmegen
Tel. 024 - 360 22 83
redactie@juul.nl

Kleio is een uitgave van de VGN

Uitgeverij School BV
Opmaak: FIZZ reclame +
communicatie
Druk: Drukkerij Ten Brink, Meppel

ISSN 0165-6449

Kopij voor de Kleiokrante kunt u sturen
naar redactie@vgnkleio.nl.
Neem voor informatie over adverteren
in Kleio contact op met Joke Noord-
strand a.i.

COLOFON

Contributies 2009

• Salaris t/m LB6	€ 60,-
• Salaris vanaf LB7	€ 70,-
• Docent met drie of meer vakken	€ 45,-
• Baan van minder dan 0,6 fte	€ 50,-
• Kennismakingslid (alleen voor studenten)	€ 35,-
• Buitengewone leden, pensioen, VUT	€ 55,-
• Partnerlidmaatschap	€ 80,-
Abonnement:	
• Binnenland	€ 71,-
• Buitenland, Europa	€ 75,-
• Buitenland, overig	€ 85,-
• Losse nummers	€ 12,-
incl. verzendkosten	

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand meent als rechthebbende in aanmerking te komen, kan hij zich tot de uitgever wenden.

Leden- en abonnementenadministratie

Administratiekantoor
H. Adema,
Aldlansdyk 50
9051 DH Stiens
Tel 058 - 257 54 47
Fax 058 - 257 39 99
henk_adema@hotmail.com

VAN DE REDACTIE

Hierbij het examennummer 'Dekolonisatie en Koude Oorlog in Vietnam' met bijbehorend lesmateriaal, liedjes, films en vakinhoudelijke informatie.

Doeko Bosscher komt met een helder overzicht van de Vietnamoorlog en de wisselende visie van het Amerikaanse thuisfront hierop naarmate de oorlog vorderde.

Niek Pas schetst vervolgens de Franse belangen in Indochina en in het bijzonder de verhouding met Vietnam. Piet Meulendijks gaat nog verder terug in de historie. Hij beschrijft de oorspronkelijke multi-etnische bevolking van Vietnam en de dominante rol van de Viet.

Martijn Kleppe behandelt in zijn rubriek 'Nader bestudeerd' de beroemde foto van het 'napalmmeisje' en een indrukwekkende afbeelding van de 'Wall'.

Om zo in de klas te behandelen, net als de liedjes waarover Daan Schuijt schrijft in 'Atomania'. Maarten Zwiers gaat in op boeken die Vietnamveteranen over hun oorlogservaringen schreven en 'en passant' behandelt hij ook nog de negatieve Amerikaanse beeldvorming in enkele beroemde Vietnamfilms. In Kleioscoop aandacht voor 'Hearts and minds', een bekroonde documentaire die goed in de klas te gebruiken is.

Voorts kunt u nog met uw leerlingen in een rollenspel de examenstof oefenen, dat volgens Yuri Schneider zelfs tijdswinst kan opleveren. Eleonoor Geenen komt tot slot met een discussieopdracht waarbij de leerlingen actief aan de slag gaan.

Veel leesplezier!

Joke Noordstrand

4

Gevecht tegen de publieke opinie

De oorlog in Vietnam (1959 – 1975) in beeld

DOEKO BOSSCHER

12

You hit me like an atomic bomb

Atomania in de Verenigde Staten

DAAN SCHUIJT

16

Verhalen van het front

De Amerikaanse soldaat als symbool van de Vietnamoorlog

MAARTEN ZWIERS

31

Politieke verbroekeling, culturele synthese en multi-etniciteit

Nieuwe beelden in de geschiedenis van prekoloniaal Vietnam

PIETER MEULENDIJKS

EN VERDER

- 9 Nader bestudeerd: drie beroemde Vietnamfoto's
- 21 Kleioscoop: Hearts and Minds
- 24 Boeken
- 26 Nieuwe perspectieven op de eerste Indochinese oorlog
- 38 Boek van de maand: *De schaduw van de wapens*
- 40 Lestip: rollenspel van Dan Moorehouse
- 42 Opdracht 'My Lai en de eigen verantwoordelijkheid van soldaten'
- 44 Recensies
- 49 Kleiokrant

Gevecht tegen de publieke opinie

DE OORLOG IN VIETNAM (1959-1975) IN BEELD

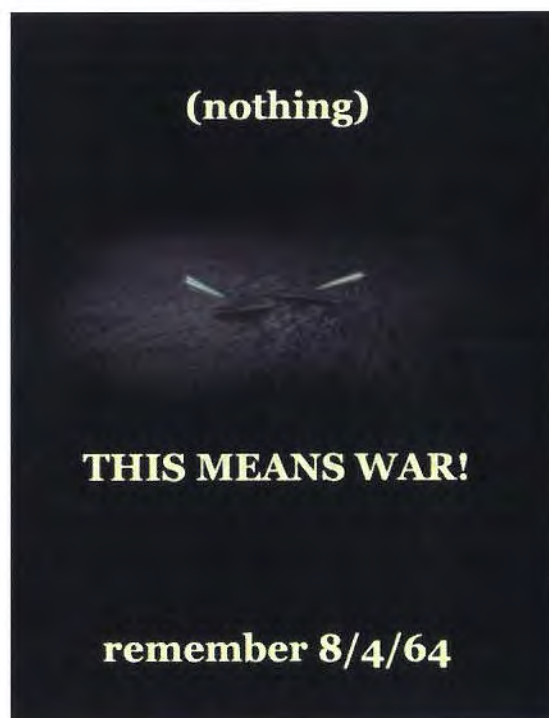
De oorlog in Vietnam was een van de eerste grote conflicten die behalve op het slagveld ook in de media werden uitgevochten. Doeko Bosscher schetst een beeld van de oorlog aan het Amerikaanse thuisfront.

► In Graham Greene's *The Quiet American*, een boek uit 1955 dat twee keer is verfilmd (1958 en 2002), wordt beschreven hoe de Verenigde Staten zich al jaren voor het vertrek van de Fransen in het geheim in het conflict mengen en een pro-Amerikaanse guerrillagroepering bomaanslagen laten plegen. Het filmverhaal en de filmbeelden, vooral die van 2002, zijn goed bruikbaar om de aanloop naar de Amerikaanse interventie te illustreren.

De oorlog in Vietnam valt niet te begrijpen zonder een blik op het grotere kader: de Koude Oorlog. Beide partijen, het 'Oostblok' geleid door de Sovjet-Unie en 'het Vrije Westen' geleid door de Verenigde Staten, beschouwden het conflict als een 'zero-sum game', een spel waarin geen compromis mogelijk is omdat alles wat de ander wint, verlies voor jezelf betekent. Geografisch vertaald leidt zo'n 'zero-sum game' vanzelf tot landjepik, want elke meter die voor het ene blok verloren gaat is pure winst voor het andere. 'Neutralis-

me is immoreel', zeiden de Amerikanen, bij monde van hun minister van buitenlandse zaken John Foster Dulles (1953-1959). Als een land zich neutraal verklaarde, omdat het geen positie wilde kiezen in het conflict tussen Oost en West, werd het door Amerika bijna automatisch bij zijn vijanden ingedeeld.

Dit verklaart waarom de Amerikanen knarsentandend toezagen hoe de Fransen Indochina moesten opgeven, na hun militaire blamage bij Dien Bien Phoe in het noorden van Vietnam (1954). Zij vreesden dat heel Vietnam communistisch zou worden.¹ Het land werd na het vertrek van de Fransen verdeeld tussen het noorden (hoofdstad Hanoi), waar de communisten mede dankzij veel steun vanuit China het overwicht hadden, en het 'nationalistische' zuiden (hoofdstad Saigon). Er moesten volgens internationale afspraken in 1956 verkiezingen worden gehouden. De heerser van het zuiden, Ngo Dinh Diem, verhinderde dat echter. Hij vreesde - niet zonder reden - dat vrije verkiezingen op dat moment tot een communistische machtsovername zouden leiden. De Verenigde Staten steunden Diem op alle mogelijke manieren. De Republikeinse regering was in de ban van de in 1954 gelanceerde 'dominotheorie', die zei dat heel Azië uiteindelijk in de schoot van Moskou en Peking zou vallen als het dominosteentje Vietnam niet overeind bleef staan. Het zuiden kreeg daarom veel economische en vooral militaire hulp om het hoofd boven water te houden. Washington geloofde heilig dat het volk van Zuid-Vietnam spoedig zou beseffen dat een pro-westerse koers verreweg het beste was voor het land. Dat volk had echter zo zijn eigen plannen. In 1959 begonnen de

Doeko Bosscher is hoogleraar eigentijdse geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen.

eerste serieuze militaire schermutselen tussen guerilla's van de Vietminh (communistische strijders; vanaf 1960 als Vietcong aangeduid) en de door de Verenigde Staten gefinancierde en getrainde legermacht van het zuiden. Het regime aldaar heette inmiddels officieel de 'Republiek Vietnam'. De oorlog was een feit.

Vervolgens ontwikkelde zich een maar al te bekend patroon. Diem en de zijnen, een katholieke elite met tal van belangen in de economische boven- en onderwereld, slaagden er niet in het volk achter zich te krijgen. Dat bleek onder meer uit de over de hele wereld verspreide beelden van boeddhistische monniken die uit protest tegen de regering zichzelf op marktplaatsen in brand staken. De Amerikanen hadden inmiddels zoveel in het bewind geïnvesteerd dat zij verlamd reageerden. 'Sink or swim with Ngo Dinh Diem', zo typeerde de journalist Homer Bigart dit beleid (in het Engels rijmt 'Diem' op 'swim'). Foto's van bezoeken die Diem aan de Verenigde Staten bracht, zeggen alles over de wanhopige pogingen hem voor 'de Churchill van Azië' te laten doorgaan. Juichende menigten en 'ticker tape parades', het kon niet op. Maar in november 1963 kwam er dan toch een eind aan het voorttobben met 'America's Miracle Man in Vietnam', zoals de titel van een tamelijk recent boek luidt.² Deze keer juichte een grote menigte in Saigon, na de moord op Diem, door legerofficieren die van de CIA hadden gehoord dat Amerika deze actie niet steunde, maar er ook niet moeilijk over zou doen.

Huis onwaardig was. Kennedy was er immers ook de man niet naar geweest om een nederlaag te incasseren, getuige zijn spijkerharde opstelling ten tijde van de Cubaanse rakettencrisis van oktober 1962. Aangezien het in Vietnam helemaal de verkeerde kant op ging, moest Johnson kiezen tussen escalatie of terugtrekking 'met ere', op zo'n manier dat de schijn van een overwinning kon worden opgehouden. In de veronderstelling, of in ieder geval verkondigend dat Kennedy voor escalatie zou hebben gekozen, deed ook Johnson dat. Deze gang van zaken heeft veel later, nadat de oorlog in Vietnam totaal uit de hand was gelopen, tot een heftig debat

△
De wereldberoemde foto (22 november 1963) van de korte en trieste ceremonie aan boord van Airforce One, tijdens welke hij de eed aflegde, spreekt boekdelen: Johnson de antiheld naast de met bloed besmeurde Jacky Kennedy.

'Washington geloofde heilig dat het volk van Zuid-Vietnam spoedig zou beseffen dat een pro-westerse koers verreweg het beste was voor het land'

Twintig dagen later zou ook de Democratische president John F. Kennedy worden vermoord, de man die inmiddels goed had begrepen dat het door zijn Republikeinse voorganger Eisenhower ingezette beleid inzake Vietnam failliet was.

Escalatie

Lyndon Johnson, Kennedy's vice-president die automatisch zijn opvolger werd, had een legitimiteitsprobleem. Hoe aan iedereen te laten zien dat hij terecht in de schoenen stond van de vermoorde halfgod? De oplossing bestond uit voortzetting van - wat hij beschouwde als - het staande Vietnambeleid en een verhoogde inspanning op het terrein van de binnenlandse politiek, ter verwezenlijking van een 'Great Society'. Johnson vond dat hij deze oorlog 'niet mocht verliezen', op straffe van het verwijt dat hij het Witte

tussen historici en andere commentatoren geleid. Wat zou Kennedy werkelijk hebben gedaan? Er waren aanwijzingen dat hij kort voor zijn dood had besloten zijn verlies te nemen en een terugtrekking aan te kondigen. Maar voor hetzelfde geld kon het tegenovergestelde worden beweerd. Deze discussie had met andere woorden geen enkele zin. 'Counterfactual history', speculeren over 'wat, als?', is een leuk spelletje, maar zet geen zoden aan de dijk.

Feit is dat Johnson elk middel aangreep om te escaleren en om die escalatie te rechtvaardigen. Het Tonkin-incident van begin augustus 1964 was onderdeel van deze strategie. Het staat nu vast dat de 'aanvallen' op Amerikaanse oorlogsschepen deels nooit hebben plaatsgevonden en deels schromelijk zijn overdreven. (Vandaar dat er geen foto's van zijn en vandaar ook de latere parodieën op het bekende affiche van na 'Pearl Harbor',

◁
Seth Jacobs, *America's Miracle Man in Vietnam: Ngo Dinh Diem, Religion, Race, and U.S. Intervention in Southeast Asia* (Duke University Press, 2004).

△
Parade voor Diem, de
'Churchill van Azië'.

dat om wraak schreeuwde. Geen brandende schepen of een gehavende vlag deze keer, maar: 'nothing'. De gezamenlijke inspanning van alle veiligheidsdiensten en de militaire en beleidsstaven om van bijna niets toch

oorlog werd gevoerd. Vietnam maakte het nodig meer dan twee miljoen mensen op te roepen, naast de vrijwilligers die er natuurlijk ook nog altijd waren – zij het in afnemende aantallen. Het gevolg van de aangescherpte dienstplicht was dat nu ook categorieën mensen moesten aantreden die voorheen buiten schot bleven: studenten en kostwinners. Daarmee werd een soort kandidaten voor dienst in Vietnam aangeboord dat ten eerste vaak politiek bewust was en ten tweede zijn mond kon roeren. Zo kwam de geest van het Vietnamprotest uit de fles. Hoewel uit de cijfers blijkt dat uiteindelijk niet meer dan 23 procent van alle studenten feitelijk is opgeroepen (en 45 procent van alle mensen met een diploma van de middelbare school), waardoor de strijdmacht in Zuidoost-Azië in overgrote meerderheid bleef bestaan uit vertegenwoordigers van de 'lagere' klassen, bepaalde de middenklasse het karakter van de opstand. Als we praten over beelden van de oorlog in Vietnam, gaat het maar al te vaak over dat protest: teach-ins, grote demonstraties, geweld van de politie die demonstranten tegenhoudt of probeert te

'Het gevolg van de aangescherpte dienstplicht was dat nu ook studenten en kostwinners moesten aantreden. Daarmee werd een soort kandidaten aangeboord dat politiek bewust was en zijn mond kon roeren. Zo kwam de geest van het Vietnamprotest uit de fles'

nog iets te maken, leidde echter tot een oorlogsstemming in het Congres. Johnson kreeg – met unanimititeit in het Huis van Afgevaardigden en met slechts twee stemmen tegen in de Senaat – in een resolutie alle gewenste volmachten om de oorlog uit te breiden. Binnen een paar jaar hadden de Verenigde Staten meer dan een half miljoen soldaten in Vietnam. Ter vergelijking: in de oorlog in Irak van 2003 werd de helft van dat aantal ingezet; al spoedig daarna begon de terugtrekking, waarna er minder dan 150.000 achterbleven als bezettingsmacht.

Om aan voldoende soldaten te komen moest Amerika steeds vaker de dienstplicht inroepen. Er wordt wel gezegd dat het land deze 'draft', het spreektaalwoord voor 'selective service', in de jaren zestig herinvoerde, maar dat is onjuist. De dienstplicht was altijd blijven bestaan (zo belandde Elvis Presley in Duitsland!), alleen op een geringe schaal zolang er geen grote

intimideren, gewonden en zelfs doden (zoals bij Kent State University in Ohio, in mei 1970) op universitaire campussen.

Omslag van de publieke opinie

Er wordt vaak gezegd dat het Tet-offensief van de Vietcong in 1968 de publieke opinie in de Verenigde Staten heeft doen omslaan. Dat zijn grote woorden. Vermoedelijk is die omslag een veel geleidelijker proces geweest en hebben de gebeurtenissen in dat rampjaar alleen een extra duwtje in een bepaalde richting gegeven. De naam 'Tet' is verbonden aan het Vietnamese Nieuwjaarsfeest, in dit geval 31 januari 1968, de dag waarop verspreid over heel Zuid-Vietnam een enorme troepenmacht uit het niets tevoorschijn kwam en zich tegen de legers van Saigon en de Verenigde Staten keerde. In de voorafgaande maanden had Johnson op gezag van zijn commandant te velde, William Westmoreland, steeds

triomfantelijker gesproken over een haast gewonnen oorlog. De televisiebeelden en foto's van het front, waar in bijna elke stad en ook daarbuiten een bittere strijd om elke vierkante meter terrein gaande waren, spraken de president op een verpletterende manier tegen. Saigon was een belangrijk doelwit; de vijand veroverde daar zelfs voor enkele uren het terrein van de Amerikaanse ambassade. Verder vond een grootscheepse aanval op de basis Khe Sanh plaats, vlak ten zuiden van de 'gedemilitariseerde zone' en de 17e breedtegraad die de grens tussen Noord- en Zuid-Vietnam vormde. Het Amerikaanse publiek huiverde bij al het slechte nieuws. Het voelde zich bedrogen. Het relatief grote aantal slachtoffers onder de 'eigen' troepen, maar vooral het feit dat 'Tet' als een volslagen verrassing was gekomen, maakte duidelijk hoe ver de eindoverwinning nog in het verschiet lag - als er al ooit een overwinning zou zijn.

Partij. De grote kanshebber, Robert Kennedy, was op 5 juni in de nacht die volgde op zijn grote overwinning in de voorverkiezingen in California vermoord. De

'De televisiebeelden en foto's van het front spraken president Johnson op een verpletterende manier tegen'

Een foto als die van Eddie Adams, die op de tweede dag van het offensief (1 februari 1968) vastlegde hoe de Zuid-Vietnamese politiecommandant Nguyen Ngoc Loan een gevangen Vietcongstrijder door het hoofd schoot, voegde nog een dimensie toe aan de afschuw. Niet alleen dreigde Amerika de oorlog te verliezen, er rezen ook steeds sterkere twijfels of zijn Zuid-Vietnamese medestrijders wel de 'good guys' waren.

Anderhalve maand na het begin van 'Tet' vonden in New Hampshire de eerste voorverkiezingen voor het presidentschap plaats. Vredeskandidaat Eugene McCarthy, voorheen totaal kansloos geacht, kwam buitengewoon sterk uit de bus met slechts een paar procent minder stemmen dan Johnson. Een paar dagen later kondigde Robert Kennedy, de broer van de vermoorde JFK, zijn kandidatuur aan. Johnsons wereld stortte in. Niet dat hij zich al verslagen hoefde te voelen, maar er wachtte hem een titanenstrijd als hij in de race bleef en Vietnam vroeg al zoveel van zijn krachten. Daarom kondigde hij op 31 maart naast een andere aanpak van de strijd in Vietnam (meer onderhandelen en minder bombardementen) ook aan dat hij zich terugtrok als kandidaat. Dit dramatische moment ('I shall not seek, and will not accept the nomination of my party for another term as your President') leverde opnieuw krachtige beelden op.

Nixon, Watergate en het einde

Johnson's vice-president Hubert Humphrey verwierf uiteindelijk de kandidatuur voor de Democratische

Democratische Conventie in Chicago onttaarde mede door deze schokkende gebeurtenis, die de vredesactivisten in de partij eerst met stomheid sloeg en daarna tot harde actie inspireerde, in een complete chaos. Berucht is nog altijd de 'Battle of Michigan Avenue', waar felle confrontaties plaatsvonden. De tot op het bot verdeelde Democraten maakten in november geen kans tegen de Republikeinse Partij met haar kandidaat Richard Nixon. Nixon probeerde het in Vietnam over een andere boeg te gooien. Niet langer zouden Amerikaanse troepen de ruggengraat vormen van de strijdmacht van het zuiden, maar het Zuid-Vietnamese leger zelf, dat van alle midelen zou worden voorzien om succes te kunnen boeken. De 'Vietnamisering' van alles wat met het conflict samenhang leverde in zoverre winst op dat de Amerikaanse soldaten inderdaad naar huis konden terugkeren. Daarna bevonden zich in Vietnam alleen nog adviseurs en eenheden die Amerikaanse bezittingen, zoals de ambassade in Saigon, moesten beveiligen. Inmiddels was Nixon in november 1972 herkozen als president. Hoewel hij niets te vrezen had van zijn Democratische opponent George McGovern had hij alles uit de kast gehaald om zijn concurrent uit te schakelen.³ Tot dat 'alles' hoorde misschien niet een inbraak in het hoofdkwartier van de

Deze foto van Eddie Adams, gemaakt op de tweede dag van het Tet-offensief, schokte de Amerikaanse burgers. Waren hun Zuid-Vietnamese bondgenoten wel de good guys?

McGovern was een van de eerste critici van het Vietnambeleid van de regering; zijn oppositie ging terug tot onder Kennedy (1963). Dit was een van de redenen voor Nixon om de strijd met McGovern als een persoonlijke strijd te beschouwen, wat hij overigens heel vaak deed als hij het idee had dat iemand hem te na kwam.

► Zie: Sara Hall, 'How Media Coverage of the Vietnam War Changed America, Journalism', www.associatedcontent.com

► Het incident vond plaats bij Trang Bang en het meisje heette Kim Phuc. Zij is nu een 'UNESCO Goodwill Ambassador for Peace' en woont in Canada.

► Een goede bibliografie van de rol van de media in deze oorlog is onderdeel van 'The Sixties Project': http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/resources.

Democratische Partij in het Watergategebouw (Washington, D.C.) op 17 juni 1972; het valt althans niet met zekerheid vast te stellen dat Nixon persoonlijk de opdracht gaf. Hij was wel zeer actief betrokken bij pogingen dit misdrijf in de doofpot te stoppen. Toen zijn

ooit gezegd.⁴ Deze stelling, dat wat de media schreven bepalend was voor de ontwikkeling van de publieke opinie, gaat misschien te ver, maar grote invloed hadden de krant (met zijn foto's en zijn commentaren) en de televisie (met journaalbeelden) zeker. De Amerikaan-

'Op 29 maart 1973 was de terugtrekking voltooid en werden ook de laatste krijgsgevangenen losgelaten uit het 'Hanoi Hilton'

rol bekend werd begon er een 'impeachment-procedure'. Vlak voordat de Senaat - de 'rechtbank' in zo'n procedure - een veroordeling zou uitspreken, hield Nixon de eer aan zichzelf en trad af (augustus 1974). Formeel stonden Vietnam en 'Watergate' los van elkaar, maar bij nadere beschouwing zijn beide kwesties onderdeel van hetzelfde syndroom. Amerika voelde zich belaagd en wist zich geen raad met deze onbekende ervaring. Het systeem kraakte. De ene president gaf het op en de andere klampte zich met oneigenlijke middelen vast aan zijn positie. De bekende beelden van Watergate (de fatale getuigenis van John Dean, de commissie-Ervin, Nixon die met een verkrampt gezicht naar de menigte zwaait alvorens per helikopter het Witte Huis te verlaten) horen onlosmakelijk bij de beelden van Vietnam.

Unwinnable

De oorlog in Vietnam was het eerste of een van de eerste grote conflicten die behalve op het slagveld ook in de media werd uitgevochten. 'Vietnam was lost in the living rooms of America - not on the battlefields of Vietnam', heeft mediasocioloog Marshall McLuhan

se leiders werden zich daarvan steeds sterker bewust. Zo voelde Lyndon Johnson de grond onder zijn voeten verdwijnen toen Walter Cronkite, een 'anchorman' van CBS die zelf naar Vietnam was getogen, tijdens 'Tet' verklaarde dat de oorlog 'unwinnable' was en dat 'we have been too often disappointed by the optimism of the American leaders'. Als 'the most trusted man in America' - volgens een opiniepeiling - kon Cronkite presidenten maken en breken. Filmbeelden en foto's speelden bij dit alles, als ondersteuning van (en bewijs voor) het gesproken woord, een cruciale rol. Zonder de beelden van soldaten die tijdens 'Tet' vochten voor hun leven zou het publiek minder snel met de neus op de feiten zijn gedrukt. De foto's van de talrijke doden van My Lai, het dorp waar luitenant William Calley in maart 1968 een bloedbad aanrichtte, brachten enorme beroering teweeg. De beroemde foto van Nick Ut van 'het napalmmeisje', van juni 1972 maakte meer dan wat ook duidelijk dat Amerika, ook al had het al bijna al zijn troepen uit Vietnam teruggetrokken, daar nog steeds tekeer ging.⁵ Met de reacties van het publiek werd door de regering steeds meer rekening gehouden.⁶

► Walter Cronkite, anchorman van CBS nieuws, verklaarde dat de oorlog 'unwinnable' was.

► Foto rechts: De laatste soldaten in Vietnam.

MARTIJN KLEPPE

Vietnam in drie beelden

ICOONFOTO'S UIT DE OORLOG IN VIETNAM

Foto: Fresh Images/Reporters/Associated Press

Beroemd maar bewerkt

In elk boek over Vietnam staat deze foto van het naakte en huilende meisje Kim Phuc dat wegrent na een napalmbombardement van de Zuidvietnamese luchtmacht. Logisch, want de foto laat vrij goed zien wat de gevolgen zijn van napalm dat in grote mate gebruikt werd in de Vietnamoorlog. Maar het toont ook duidelijk het leed van burgers in een oorlog of in dit geval, het verdriet van kinderen. In het havo-katern van Geschiedenis Werkplaats (Noordhoff Uitgevers) staat dan ook 'Als geen ander verbeeldde hij [red: de foto] de gruwelijkheid en zinloosheid van de oorlog. Dit was wat de oorlog betekende voor gewone mensen' (pag. 77). En het havo-examenkatern van Feniks (ThiemeMeulenhoff) schrijft 'Weinig foto's brachten het leed van de moderne oorlogvoering zo schrijnend in beeld als in 1972 die van het gillende naakte meisje Kim Phuc en haar broertje' (pag. 47).

Opvallend is echter dat geen enkel katern de originele foto plaatst maar een uitgesneden variant. Heel vreemd is dit overigens niet, want het persbureau Associated Press heeft de foto van begin af aan afgesneden en het

is dan ook deze verkleinde variant die verkozen werd tot World Press Photo of the Year 1972.

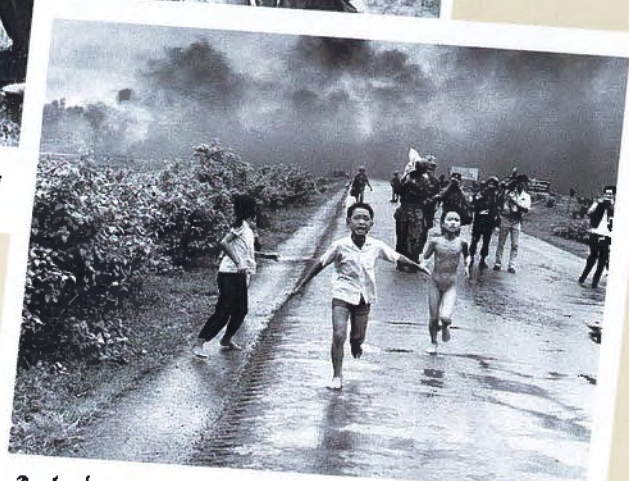
Wanneer je de oorspronkelijke foto bekijkt, kun je twee redenen voor dit 'croppen' verzinnen. Allereerst is er rechts nogal een 'storend element'. Want wat doet die journalist? Hij kijkt niet op of om maar lijkt onverstoorbaar zijn fotorolletje te verwisselen. Door het afsnijden van de rechterkant staat Kim Phuc ook plots in het midden van het beeld. En daarmee is de foto ook echt een stuk beter geworden wanneer je wilt dat de aandacht volledig naar haar uit gaat. Bij het origineel zou je in eerste instantie naar het huilende jongetje kijken dat links op de voorgrond rent en pas daarna valt je oog op het napalmmisje. Door het snijden in het beeld wordt de boodschap van de foto dus duidelijker gericht op het leed van het kind.

Maar de foto is niet alleen bijgeknipt. Veel mensen weten niet dat de oorspronkelijke foto in de donkere kamer ook nog eens bijgewerkt is. U mag drie keer raden wat er gebeurd is. Vragen en oplossingen kunt u sturen naar kleppe@fhk.eur.nl.

Martijn Kleppe doet promotieonderzoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam naar Nederlandse iconofoto's. Voor meer informatie zie www.fhk.eur.nl/kleppe.

Dekolonisatie en

Dekolonisatie en Koude oorlog in Vietnam

Ezra
ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Rol van de media

Het gezegde 'een beeld zegt meer dan duizend woorden' kan ik niet meer horen. Het lijkt misschien zo maar het klopt gewoon niet. Sterker nog, je hebt meer dan duizend woorden nodig om een foto te begrijpen. Niet alleen moet je elementen op een foto herkennen en benoemen maar je moet ook weten wat de symboliek is. Dit geldt ook bij onderstaande foto die gepubliceerd is in onder andere de examenkaternen van *Memo* (pag. 48) en *Feniks havo* (pag. 78) en vwo (pag. 82) terwijl een soortgelijk beeld ook in het katern staat van *Nijgh-Versluys* (pag. 60) en *Geschiedenis Werkplaats* (pag. 83). De betekenis van de foto lijkt misschien duidelijk op het eerste gezicht maar er zit meer in dan je denkt. Als je onderzoek doet naar icoonfoto's ontwikkel je daar een antenne voor. Zeker wanneer je op je werk plots een 'bijna-icoonfoto' in je ooghoek ziet. Op een poster voor een nascholingsconferentie zag ik Kim

Phuc staan maar wie schetste mijn verbazing? Niet de bekende (afgeknipte en bewerkte) foto van het napalmmeisje stond op de aankondiging maar een beeld van een andere fotograaf dat een paar seconden later gemaakt was. Op deze foto staat weliswaar Kim Phuc maar niet in paniek. Nee, op deze foto rent ze richting de fotograaf maar ogenschijnlijk niet schreeuwend van de pijn. Haar broertje naast haar huilt daarentegen wel en het meisje naast hem heeft haar hoofd gebogen om te kijken wat er achter hen gebeurt. Het kan zijn dat ze naar de rook van het bombardement kijkt. Maar wellicht kijkt ze naar de cameramensen die inmiddels achter hen staan.

Deze foto zie je zelden en ik vond het ook niet in de examenkaternen die ik heb ingezien. Des te interessanter was het dus dat mijn collega's uitgerekend dit beeld op de poster hebben gezet. Meteen was ik nieuwsgierig. Wilden de organisatoren origineel zijn? Of waren ze bang dat de beeldrechten voor de bekende icoonfoto (te) veel zouden kosten? Wat betreft het laatste bleek al snel dat ze niet konden achterhalen wie de rechten van deze foto bezat. En aangezien het in een kleine oplage op enkele posters verscheen, hoefden er volgens hen sowieso geen beeldrechten betaald te worden. 'Jammer' dacht ik, want vaak zijn dit soort praktische zaken juist belangrijke redenen om een foto wel of niet te plaatsen. Maar na wat doorvragen werd het pas echt interessant. Want de organisatie wilde niet alleen origineel zijn maar ook een element in de foto hebben dat volgens

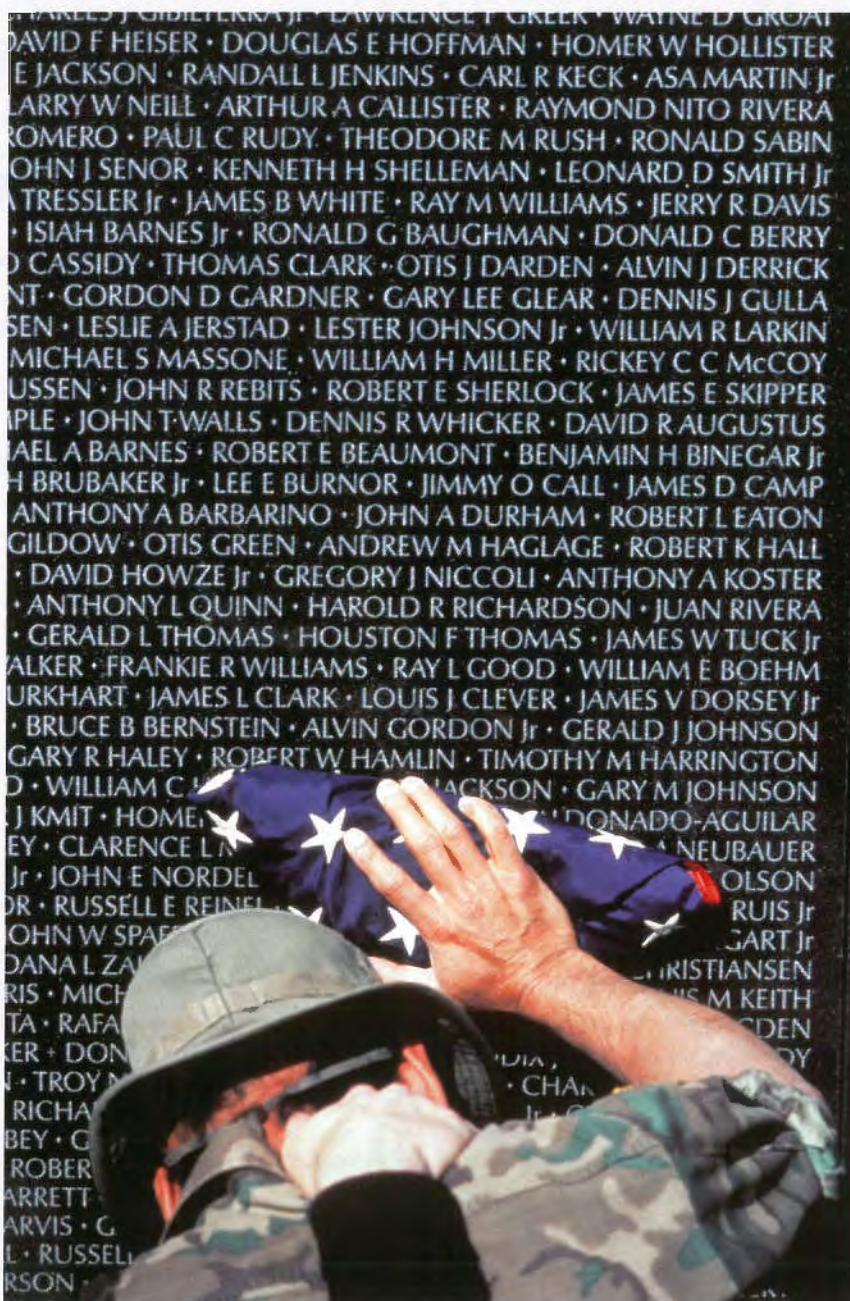
hen juist ontbreekt op de bekende icoonfoto. Maar al te graag wilden zij juist wel journalisten op de foto hebben omdat de rol van media ook veel aandacht kreeg op de conferentie. Even keek ik mijn collega ongelovig aan toen hij dit vertelde. Want dit was toch een prachtige kans geweest om de ongesneden variant van het bekend icoonbeeld op de poster te plaatsen? Maar toen dacht ik meteen aan het beoogde publiek op de conferentie: leraren die de foto van Kim Phuc natuurlijk ook kunnen dromen. Daarom werden zij met dit onbekende beeld vast en zeker net zo aangetrokken tot de poster als ik. En dat bleek: de conferentie was een succes. En al helemaal de workshop waarin een prachtig voorbeeld werd gegeven wat je met foto's in de klas kunt doen. Ik kan ook een opdracht verzinnen: zoek een foto met daarop een personificatie van het leed van kinderen in een oorlog maar waarop ook de rol van de media duidelijk wordt. Twee antwoorden zijn mogelijk.

Betekenis

Een beeldanalyse begint simpel. Stap 1: wat zie je? Een man gekleed in groene kleding, duwt een Amerikaanse vlag tegen een muur met namen terwijl een andere hand op zijn schouder ligt. Niet meer en minder maar dit is wel cruciaal om het totale beeld te begrijpen. Want bij de tweede stap probeer je uit te leggen wat deze onderdelen betekenen. En dan is de nodige kennis vereist. De meeste scholieren zullen zien dat de man een legeruniform aan heeft en zullen wellicht ook begrijpen dat de namen op een monument staan en verwijzen naar soldaten die zijn omgekomen. Enkele zullen opmerken dat het hoofd van de man gebogen is alsof hij verdrietig is. En ook de hand op zijn schouder van iemand anders (die geen legerkleding aanheeft) zal snel gezien worden en geïnterpreteerd worden als een ondersteunend gebaar. Maar lang niet iedereen zal zien dat de Amerikaanse vlag op een bepaalde manier is opgevouwen. Dit wordt alleen gedaan met de vlag die over de kist ligt van een gesneuvelde soldaat bij diens begrafenis en wordt na afloop uitgereikt aan een belangrijk familielid of dierbare. En tenslotte zal slechts een enkeling weten welk monument dit is. Het gaat hier om het *Vietnam Veterans Memorial* of ook wel *The Wall* in Washington waarop maar liefst 58.261 namen van omgekomen soldaten staan. Er is lang over het monument gedebatteerd en al bij de bouw werd duidelijk dat het beladen was toen verscheidene veteranen hun *purple heart*, een onderscheiding voor gewonde militairen, in het cement gooiden. Dit beladen monument gecombineerd met de verdrietige veteraan die ook nog eens een vlag

beet heeft die verwijst naar een omgekomen kameraad, geeft deze foto een betekenis die op verschillende manieren verbeeld wordt. Het staat ook niet voor niets op elke pagina van www.thewall-usa.com, de website van het monument.

Deze foto is dus niet alleen mooi, alle elementen vertellen een verhaal dat duidelijker en sterker wordt wanneer je elk onderdeel opmerkt en kunt duiden. Dan vormt het een verhaal dat de kijker zelf uit het beeld moet halen en waarvoor in dit geval 400 woorden eigenlijk te weinig zijn.

◀
Vietnamveteraan bij
The Wall in
Washington. Foto
uit 1985. Peter
Marlow/Magnum
Photos/Hollandse
Hoogte.

You hit me like an atomic bomb

ATOMANIA IN DE VERENIGDE STATEN

Op 23 april 1956 maakte Elvis Presley zijn debuut in Las Vegas. Op de aanplakbiljetten stond hij aangekondigd als *the atomic powered singer*. Als je het telefoonboek van New York opensloeg bij de A stonden er bedrijven als *Atomic Sales Corp*, *Atomic Shoe Co* en *Atomic Surgical Supl&Equip Co*. In de jaren veertig tot en met zestig heerste er *atomania* in de Verenigde Staten. Behalve het *Department of Homeland Security*, dat overuren maakte om de bevolking te waarschuwen voor alle gevaren, wierpen ook striptekenaars, filmmakers en liedjesschrijvers zich op de nieuwe nucleaire kracht.

Was Hitler niet zo zuiver in de leer geweest, dan had nazi-Duitsland waarschijnlijk als eerste de atoombom gehad. De exacte wetenschappen floreerden in het Duitsland van de jaren twintig en dertig. Toch was het niet wat de Führer voor ogen had. Direct na zijn aantreden moesten ook het onderwijs en de wetenschappen in dienst komen te staan van de staat. Hoogleraren en wetenschappelijke instituties konden niet meer volledig autonoom opereren, maar moesten zich richten naar de wensen en behoeften van de partij.

Vanaf 1933 verlieten vooraanstaande wetenschappers Duitsland. Onder andere een groep van (later) Nobelprijswinnende natuur- en scheikundigen zwierf uit over de wereld, meestal naar Engeland of de Verenigde Staten. Onder hen bevonden zich mensen als Fritz Haber (scheikundige), Max Born (natuur- en wiskundige), Gerhard Herzberg (natuurkundige) en Albert Einstein (theoretisch natuurkundige).

Ondertussen gingen de experimenten aan het *Kaiser Wilhelm Institut für Physik (KWIP)* in Berlijn gewoon door. In december 1938 brachten Otto Hahn en Fritz Strassmann hun bevindingen naar buiten op het gebied van kernfusie. Eerst hadden zij de resultaten voorgelegd aan de naar Nederland gevluchte joodse atoomgeleerde Lisa Meitner en haar neef, de natuurkundige Otto Robert Frisch. Vervolgens verscheen een artikel in *Naturwissenschaften*, uitgegeven door het KWIP. Het instituut stond weliswaar onder toezicht van het *Heereswaffenamt*, dat ging over de ontwikkeling van militair materieel, maar Meitner en Frisch gaven de uitkomsten mee aan de Deense natuurkundige Niels Bohr die begin 1939 een collegereeks aan de Princeton Universiteit gaf. Zodoende was het werk van Hahn en Strassmann al snel internationaal bekend, vooral bij de vroegere Duitse vakbroeders. Zowel hooggeplaatste militairen als wetenschappers in Duitsland zagen de mogelijkheden voor allerlei bewape-

ningstoepassingen op basis van de nieuwe ontdekking. Daar was wel verder onderzoek en dus tijd, geld en manschappen voor nodig. In 1939 werd daarom de *Uranverein 2* (nadat er al een informele *Uranverein 1* was geweest) opgericht, maar naarmate de oorlog langer duurde en de middelen schaarser werden, raakte het onderzoek naar de ontwikkeling van een kernbom meer op de achtergrond.

Einstein-Szilard-brief

De kernfusie blijft in de Verenigde Staten niet onopgemerkt. Albert Einstein richt zich per brief direct tot president Roosevelt. Einstein verwijst daarin naar het werk van de Franse atoomgeleerde Joliot, de aan Mussolini ontsnapte Nobelprijswinnaar Fermi en de Hongaarse natuurkundige Szilard, in 1933 vanuit Berlijn gevlucht naar Londen. De laatste twee werken vanaf 1939 samen in New York. Aan de Columbia Universiteit doen Fermi en Szilard op basis van het werk van Hahn en Strassmann de eerste experimenten om met uranium een kettingreactie te veroorzaken waarbij enorme hoeveelheden energie vrijkomen. Einstein, die in de jaren twintig nog met Szilard samenwerkte, schrijft aan Roosevelt:

Certain aspects of the situation which has arisen seem to call for watchfulness and if necessary, quick action on the part of the Administration...I understand that Germany has actually stopped the sale of uranium from the Czechoslovakian mines which she has taken over. That she should have taken such early action might perhaps be understood on the ground that the son of the German Under-Secretary of State, van Weizsacker, is attached to the Kaiser-Wilhelm Institute in Berlin, where some of the American work on uranium is now being repeated. (citaat uit wat later de Einstein-Szilard-brief is gaan heten, op talloze websites terug te vinden)

Einstein wijst Roosevelt op de gevaren van kernwapens, op het feit dat de Verenigde Staten over weinig voorraden uranium beschikken en stelt dat snel verder onderzoek nodig is voordat de Duitsers eventueel een nucleaire bom hebben gemaakt. De president antwoordt Einstein en roept de Uranium Adviesgroep in het leven. Dit blijkt een wat ongecoördineerde groep te zijn die maar mondjesmaat vooruitgang boekt. Pas in 1942 wordt er echt werk van het Amerikaanse kernprogramma gemaakt als het Manhattan Project van start gaat. Einstein werkt daar niet aan mee en zegt op zijn sterfbed in 1955 spijt te hebben van zijn brief aan Roosevelt, omdat het de productie van kernbommen heeft bespoedigd. In de zomer van 1942 belegt Robert Oppenheimer (tot 1933 werkzaam aan de universiteit van Göttingen) een

conferentie om de ontwikkeling van kernwapens te bespreken. Onder andere de mogelijkheden een waterstofbom te produceren komen aan bod. Vanaf september 1942 leidt Oppenheimer samen met generaal Leslie Groves het Manhattan Project dat in juli 1945 de eerste kernexplosie tot stand brengt (*Trinity Test*), een maand later gevolgd door het gebruik van *Little Boy* (kernfusie op basis van het gebruik van uranium) op Hiroshima en *Fat Man* (kernfusie op basis van plutonium) op Nagasaki.

Spionnen en First Lightning

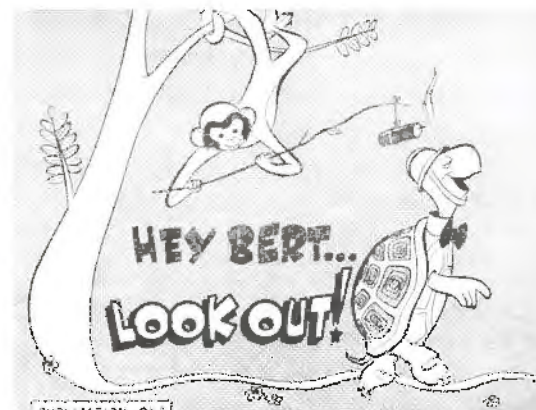
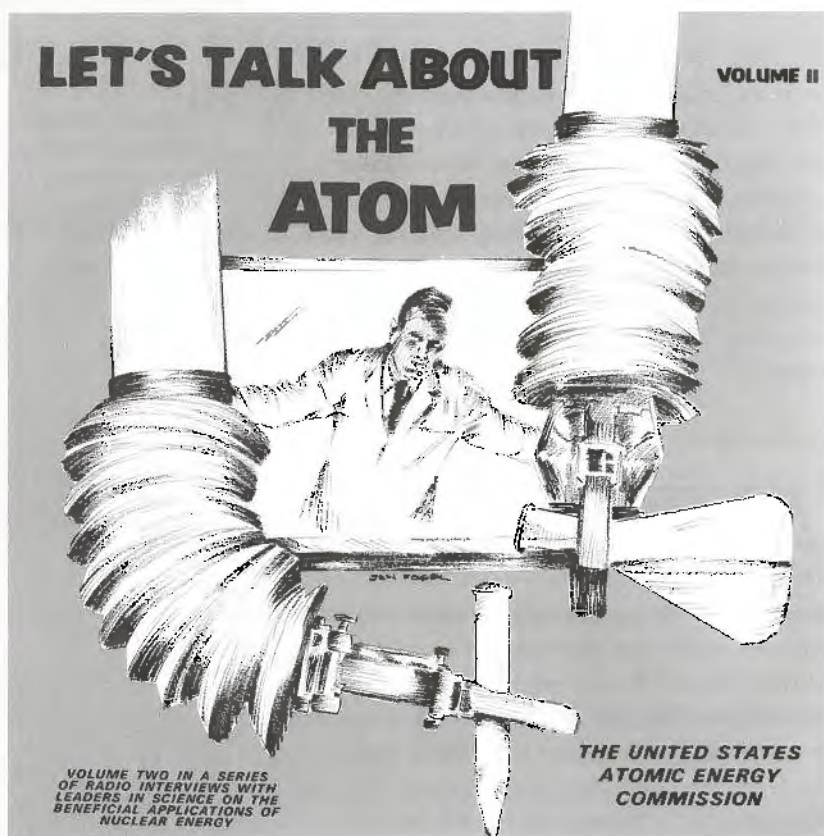
In augustus 1944 treedt Klaus Fuchs in dienst van het Theoretisch Natuurkundig Laboratorium in Los Alamos, New Mexico. Het is een van de geheime afdelingen die betrokken is bij het Manhattan Project. Hier vindt de assemblage van de experimentele kernbommen plaats. Er worden behuizingen, explosielenzen en ontstekingsmateriaal gemaakt. Fuchs is een jonge, veelbelovende natuurkundige. Eind jaren dertig werkt hij in Edingburgh enige tijd voor Max Born. Deze Duits-Joodse wiskundige is een zeer goede vriend van Einstein en ontvlucht Duitsland in 1933. Daarvoor was hij ruim tien jaar

△
Pasgetrouwd stel brengt huwelijksreis in atoombunker door en wint daarmee een echte vakantie.

▶ Bert the Turtle uit de instructiefilmpjes over hoe je je moest gedragen tijdens een atoomaanval.

Voorpagina van tijdschrift dat speciaal werd uitgegeven om mensen te waarschuwen voor de gevaren van de atoombom.

verbonden aan de universiteit van Göttingen, waar ook Robert Oppenheimer, Enrico Fermi en Edward Teller (later allen werkzaam voor het Manhattan Project) zaten. Zelf heeft Fuchs Duitsland na de machtsovername van Hitler moeten verlaten, omdat hij lid was van de communistische partij. Zijn politieke opvattingen zijn zo sterk dat hij vindt dat Rusland, zolang het in oorlog met Duitsland is, recht heeft om te weten wat de stand van zaken is op het gebied van kernbewapening in de Verenigde Staten. Hij is getuige van de eerste kernexplosie in juli 1945 en geeft twee jaar later de theoretische grondslagen prijs op basis waarvan een waterstofbom geproduceerd kan worden aan zijn contactpersoon

bij de Russische geheime dienst, Alexander Feklisov. Stalin was tegen die tijd al ruimschoots op de hoogte van het feit dat de Verenigde Staten bezig waren met het ontwikkelen van kernwapens. In 1942 ontvangt hij een brief van de Russische atoomgeleerde Georgy Flyorov. Hij had een reeks aan westerse vervolgonderzoeken en publicaties verwacht na het experiment met de kernfusie in 1938. Flyorov vindt het verdacht stil en vermoedt dat de geallieerden in het geheim iets aan het bekostigen zijn. Vanwege de oorlogsspanningen kan Stalin niet meteen ingaan op de verzoeken van Flyorov om de mogelijkheden voor kernwapens te onderzoeken. Pas in 1944 gaat er een programma van start. De zakelijke leiding is in handen van Beria (hoofd van de Russische geheime dienst) en onder meer de latere dissident Andrei Sacharov werkt aan het Russische kernprogramma.

Als Truman Stalin in juli 1945 op de hoogte brengt van het feit dat de Verenigde Staten over kernwapens beschikken, is de Russische leider niet verrast. De geleerden in Moskou hebben beslist niet stilgezeten en het onderzoeksniveau verschilt nauwelijks van dat in het westen. Vanaf 1946 worden er in minimaal tien geheime *Atomgrads* (letterlijk: atoomsteden) tests gedaan. In 1949 is de eerste Russische atoomtest, *First Lightning*, en beschikken beide grootmachten over een arsenaal van kernwapens.

Oorlogslieden van na '45

Wollt ihr den totalen Krieg? vroeg Goebbels de Duitsers in 1943. De totale oorlog zou eindigen met de inzet van een wapen dat totale vernietiging teweeg bracht. In de Verenigde Staten, *home of the brave* die de bom hadden gegooid, wisten ze toch ook niet zo goed wat ze ervan moesten vinden. Zo iets was nog nooit vertoond. Gevoelens van trots, angst, wantrouwen en nieuwsgierigheid liepen dwars door elkaar heen. Songteksten zijn een goede emotionele geigerteller om de reacties van de Amerikanen in het atoomtijdperk te meten.

Nu zijn er altijd al oorlogsliedjes geweest. Heimwee en nostalgie (*We'll meet again*), strijdlust (*Wir fahren gegen Engeland*) en spot ten opzichte van de eigen officieren of de gehate legeraanvoerder van de tegenpartij voeren daarbij de boventoon. Wapentuig wordt zelden bezongen. Daarin is de Koude Oorlog met de talloze liedjes over kernwapens een uitzondering. Wanneer muziek over de Koude Oorlog ter sprake komt, klinken al snel bekende namen als Bruce Springsteen (*Born in the USA*), Billy Joël (o.a. *Goodnight Saigon*) en misschien zelfs Elton John (*Nikita*). Bekende hits, geschreven door grote namen. Met name de Vietnamoorlog heeft een enorme muzikale erfenis achtergelaten. De bekendste delen daaruit zijn de protestsongs (bijvoorbeeld Donovan's *Universal Soldier* uit 1965), over het algemeen opgeschreven of opgepikt door de vooruitstrevende elite in studentensteden. Beschouwende, politiek getinte nummers blijven nog lang na de moeizame afloop van de Vietnamoorlog doorklinken. Springsteen en Joël behaalden hun successen in de jaren zeventig en tachtig.

Sputnik Baby

Zo zorgvuldig en nadenkend gaan de meeste atoomschrijvers niet te werk. Titels als *You hit me like an atomic bomb* (Fay Simmons – 1954) of *Rock and Roll Atom* (Red McCoy with the Sons of the Soil – 1959) doen weinig fijnbesnaard aan. Ze zijn opgenomen in *Atomic Platters*, een verzamelbox met vijf cd's met daarop liedjes uit het atoomtijdperk. Ook is er nog een dvd met instructiefilmpjes, onder meer het bekende *Duck and Cover* met *Bert the turtle*. Een begeleidend boek geeft bij ieder liedje uitleg over de totstandkoming en de uitvoerend artiest. Country en rockabilly (een soort mengvorm van country en rock 'n roll) zijn goed vertegenwoordigd. De cowboys zingen met gepaste trots over het nieuwe wapen in de strijd tegen de goddeloze communisten, maar waarschuwen ook voor overmoed: de allerhoogste macht blijft toch Onze-Lieve-Heer. Rondom de dood van Stalin verschijnen bovendien enkele haatlliederen aan het adres van de sovjetleider, onder meer door Hank Williams. De rock 'n roll sterretjes zijn wat minder zwaar op de hand en dansen er lustig op los als de *Uranium Rock* (Warren Smith – 1958) klinkt of *Sputnik Baby* (Roosevelt Sykes – 1957) uit de jukebox schalt. Veel van deze liedjes hebben een dubbelzinnige ondertoon, zoals heel duidelijk blijkt uit de tekst van *Fujiyama Mama* (Wanda Jackson – 1957).

Een apart genre binnen de atoommuziek vormen de *teenage death songs*. Het zijn liedjes met een Romeo en Julia-achtige thematiek waarin *high school sweethearts*

bezweren liever in elkaars armen te sterven dan gescheiden van elkaar in schuilkelders te zitten. *Fallout Shelter* van Billy Chambers (1962) is hiervan een schoolvoorbeeld.

De liedjes zijn geschreven door artiesten die een graantje mee willen pikken van het succes van nieuwe muziekgenres als rockabilly en rock 'n roll en dat handig combineren met dat andere *hot topic* van toen: de atoombom en angst voor het rode gevaar. Afzonderlijk zijn het niemendalletjes, maar een hele verzameling van deze liedjes geeft een prachtig inkijkje in de verwarde gevoelens van de Amerikanen in het begin van de Koude Oorlog.

Een verlaten Time Square tijdens een bomoefening.

De verzamelbox **The atomic platters** is via Nederlandse internetboekhandels te bestellen voor ca. € 155,-. Bovendien zijn de songteksten en veel informatie over de schrijvers en/of uitvoerende artiesten te vinden op **www.atomicplatters.com**.

Bij dit artikel hoort lesmateriaal dat te downloaden is via **www.vgnkleio.nl**. De in de opdracht

gebruikte liedjes zijn afkomstig van de genoemde verzamelbox en kunnen wegens auteursrechten niet gekopieerd en verspreid worden.

Tim O'Brien in
Vietnam

Verhalen van het front

DE AMERIKAANSE SOLDAAT ALS ICOON VAN DE VIETNAMMOORLOG

De strijd tegen het communisme in de jungle van Zuid-oost-Azië was weinig glorieus en roept tot op de dag van vandaag pijnlijke herinneringen op. De Vietnamveteraan staat nog steeds symbool voor deze zwarte periode uit de geschiedenis van de Verenigde Staten. Hoe beleefden deze soldaten de oorlog? En hoe werd hun strijd herdacht in de Verenigde Staten? Door het bestuderen van ervaringen van gewone soldaten krijgen leerlingen een beter begrip van het Amerikaanse politieke beleid, de gevoerde militaire strategie en de gevoelens ten opzichte van Vietnam in de Amerikaanse samenleving.

► Bernard Edelman (Ed.), *Dear America. Letters home from Vietnam* (New York/Londen 1985) 81.

In de bundel *Dear America* wordt een goed overzicht gegeven van de beleving van de Vietnamoorlog door Amerikaans militair personeel. Het boek bestaat uit een collectie van meer dan 200 brieven en volgt de chronologie van een *tour of duty*. In deze brieven worden uiteenlopende onderwerpen besproken, waaronder het verloop van gevechtshandelingen, het leven op de militaire bases in Zuid-Vietnam en gebeurtenissen aan het thuisfront. Soldaten bleken goed op de hoogte van de spanningen die de oorlog oproep in de Verenigde Staten en zij gaven hier soms een duidelijke mening over. "It bothers me to think of these so-called Americans who shirk their responsibility to our country," schreef een korporaal in 1968. "If I even get close enough to a peace picket, he will see part of the Vietnam war in my eyes." ¹

Vooral aan het begin van de oorlog waren militairen ideologisch gemotiveerd om Zuid-Vietnam te beschermen tegen het communisme. In navolging van de

retoriek van politieke leiders gaven de soldaten aan dat de Vietnamoorlog een nobele strijd was om het oprukkende Rode Gevaar te stoppen en de val van de vrije wereld te voorkomen. Maar naarmate de oorlog vorderde en er geen successen geboekt werden, nam ook de ontevredenheid in het leger toe. Deze frustratie was grotendeels het resultaat van het ontbreken van een duidelijke politieke doelstelling en een adequate militaire strategie. Een welhaast onzichtbare vijand en een bevolking die weinig ontvankelijk leek voor het ideeëngoed van de Verenigde Staten waren andere factoren die bijdroegen aan een inzinking van de moraal. In de documentaire *The world of Charlie company* uit 1970 is deze ontwikkeling duidelijk zichtbaar. De film vertelt het verhaal van een groep soldaten die zich verzet tegen het gezag van haar officier, simpelweg omdat zij niet langer hun leven willen wagen voor een zaak waarin nog maar weinigen geloven. *The world of Charlie company* is een bron die laat zien hoe aan het

Maarten Zwijs is promovendus in eigentijdse geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen.

begin van de jaren zeventig de oorspronkelijke idealen waren vervaagd en dat overleven een doel op zich was geworden.

Feit en fictie

Naast brieven kunnen ook memoires en fictieve verhalen over de oorlog als bronmateriaal gebruikt worden. In het werk van Vietnamveteraan en schrijver Tim O'Brien staat de verkenning van de grens tussen feit en fictie

centraal. Zijn eerste boek, *If I die in a combat zone* (*Box me up and ship me home*), verscheen in 1973 en gaat over O'Briens ervaringen in Vietnam. Het verhaal is gebaseerd op de herinneringen van de auteur aan de periode voor, tijdens en vlak na zijn dienstperiode. In zijn memoires gebruikt Tim O'Brien een niet-chronologische opbouw om een goede weergave te geven van de wanorde en verwarring die in Vietnam heerste. In het boek *The things they carried* uit 1990 gaat hij nog een stap verder door feitelijke herinnering en fictieve elementen met elkaar te vermengen. Hoewel *The things they carried* ook over O'Briens tijd als Amerikaans dienstplichtige in Vietnam gaat, besteedt hij in dit latere werk meer aandacht aan de manier waarop een verhaal over oorlog verteld moet worden om een zo reëel mogelijk beeld te krijgen van de wapenfeiten. Hierin maakt de auteur onderscheid tussen *happening-truth* en *story-truth*. De eerste 'waarheid' betreft de gebeurtenis die daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. *Story-truth* is het verhaal dat gebruikt wordt om deze gebeurtenis te omschrijven. Dit verhaal kan deels fictie zijn, maar dat maakt volgens O'Brien weinig uit. Waar het volgens hem om gaat, is de ervaring zo goed mogelijk over te brengen op de lezer. "I want you to know what I felt.

I want you to know why story-truth is truer sometimes than happening-truth," schrijft hij. "What stories can do, I guess, is make things present." ²

Tijdens zijn studentenperiode was Tim O'Brien een uitgesproken tegenstander van de oorlog. In de zomer van 1968 wordt O'Brien opgeroepen voor Vietnam. Hoewel hij tegen de oorlog is en zelfs overweegt om naar Canada te vluchten, besluit O'Brien uiteindelijk toch aan zijn plicht te voldoen. "I did not want to be a soldier, not even an observer to war," aldus de schrijver. "But neither did I want to upset a peculiar balance between the order I knew, the people I knew, and my

Tim O'Brien, *The things they carried* (New York 1998 (1e druk 1990)) 179, 180.

Tim O'Brien, *If I die in a combat zone* (*Box me up and ship me home*) (New York 1999 (1e druk 1973)) 22.

O'Brien, *If I die in a combat zone*, 18.

'Door het lezen van memoires kunnen scholieren niet alleen een beter beeld krijgen van het leven als militair in Vietnam, maar ook van de sociale omgeving waarin dienstplichtigen opgroeiden'

own private world." ³ Nadat hij zijn militaire training heeft voltooid in Fort Lewis, gaat O'Brien in 1969 naar Vietnam waar hij een jaar doorbrengt. Zijn keuze om niet te deserteren noemt hij dan ook een laffe daad, waarmee hij de heroïek die vaak met het soldatenbestaan verbonden wordt ter discussie stelt. De reden waarom hij toch naar Vietnam gaat, heeft te maken met zijn persoonlijke achtergrond. O'Brien groeide op in een klein conservatief stadje op het platteland van Minnesota, waar vaderlandsliefde hoog in het vaandel stond. Bovendien bestond er een sterke militaire traditie in zijn familie. Aan deze druk kon O'Brien niet ontkomen: "Piled on top of this was the town, my family, my teachers, a whole history of the prairie. Like magnets,

► Tim O'Brien, "Key-note address," *Congress Writing Vietnam*, 21-23 april 1999, Brown University (op: <http://www.stg.brown.edu/projects/WritingVietnam>).

these things pulled in one direction or the other, almost physical forces weighting the problem, so that, in the end, it was less reason and more gravity that was the final influence." ⁴ In het hoofdstuk 'On the Rainy River' van *The things they carried* geeft O'Brien een prachtige

'De waanzin van het conflict kan alleen duidelijk worden door feit en fictie in elkaar over te laten lopen'

omschrijving van de worsteling die hij doormaakt in de zomer van 1968, ronddobberend in een bootje op een grensrivier tussen de Verenigde Staten en Canada. Hij zou zijn pacifistische idealen kunnen volgen en de grens oversteken, maar een dergelijke vlucht zou volledig indruisen tegen de verwachtingen en tradities van zijn familie en geboortegrond.

Inleving in de klas

Door het lezen van dit soort boeken kunnen scholieren niet alleen een beter beeld krijgen van het leven als militair in Vietnam, maar ook van de sociale omgeving waarin dienstplichtigen opgroeiden en die vaak van grote invloed was op hun visies en keuzes ten aanzien van de oorlog. Door *If I die in a combat zone* te vergelijken met *The things they carried* kan in de klas besproken worden hoe een geloofwaardig en waarheidsgetrouw geschiedenisverhaal over de Vietnamoorlog verteld kan worden. Het hoofdstuk 'On the Rainy River' is fictief en verschilt drastisch met O'Briens memoires, waarin hij ook vertelt hoe hij naar Canada probeerde te vluchten om onder de dienstplicht uit te komen. Dit was echter aan het eind van zijn militaire training in Fort Lewis. In de zomer van 1968 ondernam O'Brien namelijk geen ontsnappingspoging, maar speelde hij vooral golf en maakte zich zorgen over de oproep voor Vietnam die hij net ontvangen had. "But that's a crappy story," vertelde hij in een toespraak in 1999. "It doesn't open any door to what I was feeling in the summer of nineteen sixty-eight. That's

what fiction is for. It's for getting at the truth when the truth isn't sufficient for the truth." ⁵ In zijn boeken stelt Tim O'Brien een belangrijk dilemma aan de orde: als een feitelijk verslag de waarheid geweld aan doet, kan fictie dan een bijdrage leveren aan een beter begrip van de waarheid? Deze vraag is met name relevant voor het leren begrijpen van de manier waarop Amerikaanse soldaten de oorlog in Vietnam ervoeren. De waanzin van het conflict waarin zij zich bevonden kan wellicht alleen omschreven worden door feit en fantasie in elkaar over te laten lopen. En in hoeverre verschilt een dergelijk fictief verslag van een historisch verhaal enkel gebaseerd op toetsbare feiten? Ook hier moet de geschiedkundige een zekere inventiviteit en inlevingsvermogen aan de dag leggen om de feitelijke informatie vorm te geven in een narratieve structuur. O'Briens oeuvre biedt een goede mogelijkheid om dergelijke geschiedfilosofische kwesties aan de orde te stellen.

Vergeeten en herinneren

Het werk van Tim O'Brien wordt in belangrijke mate vormgegeven door zijn persoonlijke herinneringen aan Vietnam. Als auteur vermengt hij deze herinneringen met de creativiteit die fictieve literatuur kenmerkt om zodoende een realistisch beeld te geven van de oorlog. De memoires die O'Brien vlak na zijn terugkomst uit

Protest van veteranen tegen de oorlog

Vietnam schreef, lijken in eerste instantie dichter bij de waarheid te staan dan *The things they carried*, een boek dat vijftien jaar na de val van Saigon gepubliceerd werd en zelfs de ondertitel "a work of fiction" meekreeg. Hierbij moet echter altijd in het achterhoofd gehouden worden dat bronnen uitsluitend gebaseerd op herinnering ook vaak een zeer selectief karakter hebben en daarom niet altijd een goede afspiegeling hoeven te zijn van de historische realiteit. Renate Prescott, docente Engelse taal- en letterkunde aan Kent State University, zei hierover het volgende: "One thing is sure: too many veterans of the Vietnam War have come home as strangers to their own families, and what they

opzet) in het vergeetboek terechtkomen. De vorming van collectief geheugen is een politieke strijd waarin de dominante cultuur vaak vaststelt hoe een zekere historische gebeurtenis herinnerd wordt. Door te kijken naar de manieren waarop een volk zijn geschiedenis herdenkt (bijvoorbeeld door monumenten of nationale feestdagen), kan men dus meer leren over sociale machtsverhoudingen en verschuivingen van de publieke opinie. Het opvallende aan de Vietnamoorlog is dat er in eerste instantie geen herdenkingen of parades waren. Rond 1967 begon het leger terugkerende veteranen zelfs aan te raden om op de vlucht naar de Verenigde Staten hun uniform alvast uit te doen en

Renate W. Prescott, "The Vietnam War and the teaching and writing of oral history: the reliability of the narrator," *The oral history review* 26 (afl. 2, 1999): 47-64, aldaar 48.

'Het opvallende aan de Vietnamoorlog is dat er in eerste instantie geen herdenkingen of parades waren'

tell, how they tell it, and what they choose to keep to themselves, will always vary according to experience, memory, and sense-making." ⁶

Net als persoonlijk geheugen wordt collectief geheugen – of *public memory* – gekenmerkt door een proces van vergeten en herinneren, waarin bepaalde zaken geaccentueerd worden en andere aspecten (soms met

burgerkleding aan te trekken, zodat ze bij thuiskomst niet geconfronteerd hoefden te worden met openlijke kritiek. Deze militaire regulering toont eens te meer aan hoe onpopulair de Vietnamoorlog in de Verenigde Staten was en hoezeer de soldaat een icoon was geworden van deze strijd. Het negatieve beeld van de oorlog was ook zichtbaar in de Amerikaanse populaire cultuur. Films zoals *Taxi driver* (1976), *Coming home* (1978)

Tegenover The Wall, het ingetogen Vietnam monument, werd in 1984 na veel kritiek een nieuw monument geplaatst.

▷ Karal Ann Marling en Robert Silberman, "The statue near the wall. The Vietnam Veterans Memorial and the art of remembering," *Smithsonian studies in American art* 1 (afl. 1, 1987): 5-29, aldaar 11.

▷ Ibidem, 10.

▷ Michael Clark, "Remembering Vietnam," *Cultural critique* (afl. 3, 1986): 46-78, aldaar 78. Clark schrijft: "... the memory of Vietnam has ceased to be a point of resistance to imperialist ambition and is now invoked as a vivid warning to do it right next time." (11) Larry R. Johannessen, "When history talks back. Teaching nonfiction literature of the Vietnam War," *The English journal* 91 (afl. 4, 2002): 39-47, aldaar 44. Onder non-fictie verstaat Johannessen boeken zoals *Born on the fourth of July* van Ron Kovic, *Dispatches* van Michael Herr en *If I die in a combat zone* van Tim O'Brien.

en *The deer hunter* (1978) waren geen traditionele oorlogsdrama's waarin de glorificatie van geweld regelmatig een centraal thema is. Films over Vietnam die in de jaren zeventig gemaakt werden, hadden vaak een kritische houding ten aanzien van de Amerikaanse interventie in Zuidoost-Azië en besteedden aandacht aan de destructieve (vaak psychische) gevolgen van de oorlog voor veteranen. Deze tendens zette zich voort in de wijze waarop de strijd in Vietnam gestalte kreeg in de herdenkingscultuur van de Verenigde Staten. In plaats van een pompeus bouwwerk ter ere van de gevallen, werd op de *National Mall* in Washington een lage zwarte muur gebouwd met daarop de namen van alle Amerikaanse slachtoffers die in Vietnam gesneuveld waren of niet waren teruggekeerd. In contrast met de meeste gedenktekens in Washington valt het *Vietnam Veterans Memorial* op door zijn somberheid en eenvoud. De commissie die was ingesteld om de bouw van het monument te overzien wilde geen politieke statements, maar een waardige herinnering aan de Amerikaanse doden en krijgsgevangenen – niet aan de oorlog zelf. "The mode of listing the names makes them individual deaths, not deaths in a cause," aldus beeldhouwster Maya Lin, die de muur ontworpen heeft.⁸ Maar juist dit ontbreken van een idealistisch doel, veroorzaakte veel kritiek in de Verenigde Staten, vooral uit conservatieve hoek. Al snel werd een Amerikaanse vlag en een bronzen beeld van drie soldaten bij Lins abstracte kunstwerk geplaatst. Deze drie elementen (muur, beeld en vlag) werden op 11 november 1984 uiteindelijk gecombineerd tot één nationaal monument. De toevoeging van patriottische thema's aan het originele design kan mogelijk verklaard worden door het veranderende politieke klimaat in de

'Gedurende de jaren tachtig vervaagde het beeld van de veteraan uit *The deer hunter* en werd zijn plaats ingenomen door John Rambo, de onverschrokken oorlogsheld'

Verenigde Staten. Ronald Reagan noemde de Vietnamoorlog 'a noble cause' waarvan de tragische afloop niet veroorzaakt werd door het ontbreken van strijdlust aan het militaire front, maar juist door defaitisme aan het thuisfront. De soldaten "were asked to fight and die for a cause that their country was unwilling to win," zei Reagan.⁹ De revisie van de herinnering aan de strijd in Vietnam bereikte een hoogtepunt in 1985, toen veteranen van de oorlog geëerd werden in een gigantische parade in New York. In het collectieve geheugen van het

LITERATUUR

Anderson, David L. en John Ernst (Ed.), *The war that never ends. New perspectives on the Vietnam War* (Lexington 2007).

Helmer, John, *Bringing the war home. The American soldier in Vietnam and after* (New York 1974).

O'Nan, Stewart (Ed.), *The Vietnam reader. The definitive collection of American fiction and nonfiction on the war* (New York 1998).

Public Broadcasting Service (PBS), *American experience. Vietnam online* (op: <http://www.pbs.org/wgbh/amex/vietnam/index.html>).

Maurer, Harry (Ed.), *Strange ground. An oral history of Americans in Vietnam, 1945-1975* (New York 1998).

Palmer, Laura (Ed.), *Shrapnel in the heart. Letters and remembrances from the Vietnam Veterans Memorial* (New York 1987).

Caputo, Philip, *A rumor of war* (New York 1977).

Heinemann, Larry, *Paco's story* (New York 1986).

O'Brien, Tim, *Going after Cacciato* (New York 1987).

O'Brien, Tim, *In the lake of the woods* (Boston 1994).

Amerikaanse volk was de oorlog niet langer een les om dergelijke conflicten te vermijden, maar een waarschuwing om het bij de volgende poging wél goed te doen.¹⁰

Conclusie

Gedurende de jaren tachtig vervaagde het beeld van de veteraan uit *The deer hunter* en werd zijn plaats ingenomen door John Rambo, de onverschrokken oorlogsheld die in zijn eentje Vietnamese communisten en de Russische strijdkrachten in Afghanistan een lesje leert. Daarnaast kwamen echter ook films uit die de

kritische lijn uit de jaren zeventig bleven volgen, zoals Oliver Stones trilogie en Stanley Kubricks *Full metal jacket*, die de ontmenselijking van oorlog als thema hebben. Deze werken tonen aan dat er in Amerika geen eenduidig beeld bestaat over de Vietnamoorlog. Door te kijken naar de Amerikaanse soldaten die in dit conflict vochten, krijgt men niet alleen een beter beeld van hun ervaringen en militaire aspecten, maar ook van de gevoelens die leefden in de samenleving van de Verenigde Staten ten aanzien van de strijd in Vietnam.

Hearts and Minds

Blijft Davis neutraal in oorlogstijd?

DAAN SCHUIJT

In 1975 verschijnt de documentaire *Hearts and Minds* van regisseur Peter Davis. Door defensie wordt de documentaire in de communistische anti-Vietnam hoek gezet. De linkse critici vinden de film juist te weinig uitgesproken en leeg. Davis wil vooral laten zien: waarom gingen we naar Vietnam, wat hebben we daar gedaan en wat doet Vietnam met ons?

In 1975 won *Hearts and Minds* van regisseur Peter Davis de Oscar voor beste documentaire. In de film komen allerlei mensen aan het woord die met de Vietnamoorlog hebben te maken. Zij vertellen ieder vanuit hun perspectief over het nut, de noodzaak en het verloop van de oorlog in Vietnam. Van opperbevelhebber Generaal Westmoreland tot zakenman en voormalig minister in Zuid-Vietnam, Nguyen Ngoc Linh. En van de uit krijgsgevangenschap teruggekeerde Luitenant George Cocker tot een verder anonieme Vietnamees, Nguyen van Tai, die voor de camera uitlegt hoe zijn dorp en gezin verwoest zijn door de Amerikaanse bombardementen. De interviews zijn in delen achter elkaar gemonteerd en worden afgewisseld met nieuwsbeelden: ministers of een president die een officiële mededeling doen en beelden van oorlogshandelingen. Het door napalm getroffen meisje Kim Phuc (foto Nick Ut) en het neerschieten van een Vietcong officier (foto Eddie Adams) komen in bewegend beeld voorbij. De filmmaker komt zelf nergens in beeld of aan het woord. De titel die Davis zijn documentaire mee-gaf, is ontleend aan een zinnetje dat president Johnson in de beginjaren van het

conflict vaak gebruikte om de steun van het Vietnamese volk te winnen: *the ultimate victory will depend upon the hearts and the minds of the people who actually*

meer dan in andere films gewone Vietnamezen aan het woord en horen wij wat zij nu daadwerkelijk vonden van de aanwezigheid van de Amerikanen.

'Bij de uitreiking van de Oscar gaat het nog bijna fout'

live out there. Na een minuut of vijf zien we Johnson dit op oude nieuwsbeelden zeggen als hij in een rijtje van achtereenvolgens Eisenhower, Kennedy, Johnson en Nixon commentaar levert op de situatie in Vietnam. In *Hearts and Minds* komen veel

Drie vragen

Davis begint zijn loopbaan in 1962 bij de televisiestation ABC dat een serie over het leven van Franklin D. Roosevelt maakt. Als jonge programmamaker interviewt hij allerlei hooggeplaatste politici, onder

wie zelfs voormalige First Lady Eleanor Roosevelt. Het ontwikkelt bij hem naar eigen zeggen direct een zesde zintuig voor contemporaine machtsverhoudingen en politieke processen dat bepalend is geweest voor zijn latere carrière. Davis wordt televisiejournalist bij *CBS News* en valt op vanwege zijn vaak controversiële, maatschappelijk betrokken onderwerpkeuze. *Hearts and Minds* komt op zijn pad na het voltooien van de documentaire *The selling of the Pentagon* over de inzet van propaganda door het Ministerie van Defensie. Hij wordt benaderd door Bert Schneider, zoon van filmbaas Abraham Schneider die ooit

Pentagon Papers gestolen en in de openbaarheid gebracht. Peter Davis zou geknipt zijn om daar een film over te maken. Davis hapt toe en begint, maar de partijen die in het proces verwikkeld zijn, willen zich niet door een filmmaker in de kaarten laten kijken. De focus verschuift dan van de rechtszaak naar de oorlog als geheel. Davis reist naar Vietnam en Frankrijk om te filmen en te interviewen. Drie vragen zijn daarbij bepalend voor hem: 'Waarom zijn we naar Vietnam gegaan?', 'Wat hebben we in Vietnam gedaan?' en 'Welk effect heeft wat we in Vietnam gedaan hebben op ons zelf gehad?'

geweest *The Anderson Platoon* (1967) van de Franse oorlogscameraman Pierre Schoenendoerffer en *The year of the pig* (1968) van Emile de Antonio, een links geïntereerde, geëngageerde film- en documentairemaker. Tijdens het monteren besluit Davis uiteindelijk tot zijn vorm met de ontbrekende verslaggever of verteller – een breuk met wat hij als televisiejournalist gewend was. Ook is er een nadere selectie van de interviews. Davis wil alleen mensen aan het woord laten die daadwerkelijk mee hebben gevochten of die ooit erg voor de oorlog in Vietnam waren.

'Micheal Moore noemde *Hearts and Minds* meer dan eens de beste film die hij kende en misschien wel de beste film ter wereld'

kortstondig de scepter zwaaide bij Columbia Pictures. Als producer heeft Schneider in de jaren zestig succes met *The Mankees* en begin jaren zeventig met *The last picture show* (1971) en *The King of Marvin Gardens* (1972). Na het uitkomen van die laatste film, ontstaat het idee om iets te gaan doen met het proces tegen Dan Ellsberg en Tony Russo. Zij hebben de zogenaamde

Nep-telegram

Na een jaar draaien, hebben Davis en zijn team bijna 200 uur aan beeldmateriaal en interviews. De regisseur neemt nog bijna een jaar de tijd om in de montagestudio de gewenste volgorde te bepalen. Davis heeft een paar films in gedachten, terwijl die van hem de uiteindelijke vorm moet krijgen. Belangrijke voorbeelden zijn

Hearts and Minds gaat in première op het filmfestival van Cannes in 1974 waarna de commerciële distributie in de Verenigde Staten nog even op zich laat wachten. Walt Rostow, een van de geïnterviewden, maakt bezwaar en houdt de vertoning tegen. Ook Columbia Pictures wil uiteindelijk niet meewerken en dus moeten de rechten weer teruggekocht worden door

Schneider en partners. Via Warner Bros kan de film eindelijk een weekje in Los Angeles worden vertoond, zodat *Hearts and Minds* in ieder geval op de nominatielijst voor de Oscars kan worden opgenomen. Dan gaat het bij de uitreiking van de Oscar ook nog bijna fout. In zijn dankwoord leest Schneider een nep-telegram voor met de hartelijke felicitaties en gelukswensen aan het Amerikaanse volk van de Vietcongdelegatie die op dat moment in Parijs aan de onderhandelingstafel zit om over de afloop van de oorlog te praten. Presentator Bob Hope is in alle staten en even later leest medepresentator Frank Sinatra een officiële mededeling voor van het bestuur van de Academy Award dat zij niet verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor de politiek getinte uitspraken van prijswinnaars in hun show. Achter de schermen is er dan al een hoogoplopende ruzie tussen Hope en actrice Shirley Maclaine die de kant van Schneider en Davis heeft gekozen.

Vernietigende recensie

Niet alleen bij de Oscaruitreiking zijn er gemengde reacties. Ook de recensies zijn verdeeld. Het meest voor de hand liggende commentaar komt uit de *Pacific Stars and Stripes* (uitgegeven door een onafhankelijke redactie binnen het Ministerie van Defensie) dat de film overduidelijk eenzijdig noemt en niet erg overtuigend voor mensen die de Vietnamoorlog steunen. Andere kritische recensenten benadrukken het punt van de eenzijdigheid en maken Davis het verwijt dat hij zijn (pacifistische/ communistische) vooroordelen mee in de montagekamer nam. Als je van alle mensen die je hebt geïnterviewd, maar een paar minuten in je film laat zien en dat dan ook nog eens in stukjes knipt, zodat dingen uit hun verband worden gerukt en je plaatst het vervolgens voor of achter beelden die op een heel andere tijd of plaats zijn gemaakt, dan is een verwarrend beeld van de werkelijkheid het onvermijdelijke gevolg. Ook vanuit het meer links georiënteerde kamp is stevige kritiek te horen. De Antonio, een van Davis grote voorbeelden,

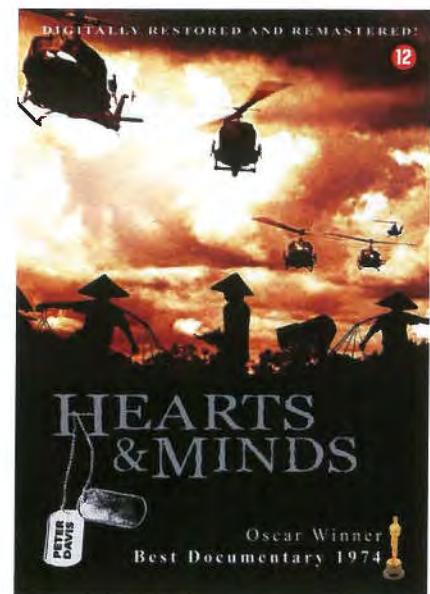
schrijft een vernietigende recensie waarin hij het gebrek aan structuur en de politieke leegheid van de documentaire hekelt. De film is wat De Antonio betreft harteloos en gedachteloos gemaakt. Het uitblijven van – in door Davis zelf uitgesproken woorden – commentaar op de oorlog zit de linkse pers dwars. Davis neemt niet duidelijk genoeg een anti-Vietnam standpunt in. Gelukkig zijn er ook goede punten aan de film te ontdekken. In de *New York Times* is er waardering voor de wijze waarop Davis het thema macht in allerlei toonaarden naar buiten brengt. De film roert ethische kwesties aan, kwesties waar misschien niet zo stellig een antwoord op te geven is. Kwesties die niet met goed of fout aan te duiden zijn. *Newsweek* prijst Davis voor het oproepen van allerlei gevoelens en meningen die met Vietnam te maken hebben. In 1975 wil de regering dit deel van de Amerikaanse geschiedenis zo snel mogelijk vergeten en Vietnam als iets uit het verleden beschouwen. Davis laat juist heel goed zien welke morele implicaties er nog allemaal kleven aan het verblijf in Zuidoost-Azië. Ook nu wordt de film

'De Antonio vindt de film harteloos en gedachteloos'

van Davis hier nog om geroemd. Michael Moore noemde *Hearts and Minds* meer dan eens de beste film die hij kende en misschien wel de beste film ter wereld.

In de klas

Hearts and Minds is uitermate geschikt om in de klas te gebruiken. Als geheel (bijna 2 uur), maar ook in stukjes. De film is niet voor niets opgebouwd uit allerlei geknipte fragmenten. Om te beginnen laat de documentaire het conflict vanuit verschillende perspectieven zien. Voor Vietnam, tegen Vietnam, hooggeplaatst, laaggeplaatst,

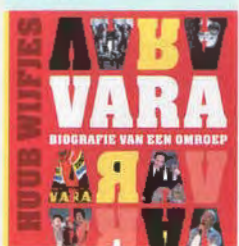
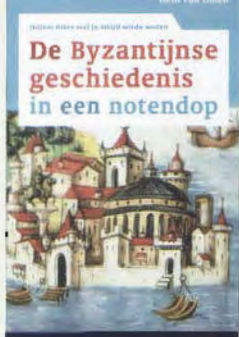
succesvol terugkerend na gevangenschap en terugkerend met brandwonden of verlamde benen of armen.

Daarnaast is de film min of meer opgebouwd rond thema's. De drie vragen van Davis (waarom gingen we, wat deden we daar en wat heeft Vietnam met ons gedaan?) zijn duidelijk herkenbaar. Je zou ieder thema afzonderlijk kunnen bekijken en bestuderen.

Ook de vorm leent zich goed voor discussie. Want wat heeft Davis nu eigenlijk willen maken? Het is geen pro-Vietnam film, zoveel is duidelijk, maar of het een regelrechte anti-Vietnam film is, blijft de vraag. Hoe zet hij de geïnterviewden neer? Past hij daar trucjes op toe? Wat zegt de

montage over de opvattingen van de regisseur? Dwingt hij de sprekers in een bepaalde richting? Het meest controversiële onderdeel met generaal Westmoreland die zegt dat Aziaten een mensenleven nu eenmaal minder waardevol achten dan dat men dat in het Westen doet, is op verzoek van de legerleider drie keer opnieuw gefilmd. Als onderzoeksopdracht is een vergelijking tussen De Antonio's *The year of the pig*, Davis *Hearts and Minds* en Michael Moore's *Fahrenheit 9/11* een prachtig profielwerkstuk dat daarna nog jaren in de klas gebruikt kan worden.

Hearts and Minds is vanaf 11 november te bestellen bij de bekende Nederlandse internetboekhandel. Vanwege afwijkende dvd-programmatuur is het niet raadzaam de documentaire in Amerika te bestellen. Via internet is de documentaire wel als MP4 bestand te zien.

Verskillende aspecten van de geschiedenis van landgoed en kasteel Keukenhof, zoals de schilderijencollectie die in de tweede helft van de negentiende eeuw werd opgebouwd, de aanpassingen die in diezelfde periode het dagelijkse leven moesten veraangenamen en de flora van het Keukenhofbos worden beschreven in het derde Jaarboek Kasteel Keukenhof. Gerard Jaspers, Jan Beenakker e.a., **Kunst, natuur en techniek op en rond kasteel Keukenhof.**

Verloren, € 19,00.

Het Byzantijnse Rijk heeft meer dan elf eeuwen bestaan, van 330 tot 1453. Vreemd genoeg is er bij het grote publiek weinig belangstelling voor Byzantium en zijn er niet veel toegankelijke boeken over zijn geschiedenis. Heine van Dolen doet een poging.

De Byzantijnse geschiedenis in een notendop.

Bert Bakker, € 12,50.

Marxistische geïnspireerde wetenschappers schrijven de armoede in de wereld toe aan de koloniale expansie van het kapitalisme. Anderen zien de cultuur van het Westen als de belangrijkste oorzaak van economische voortgang. Dan zijn er wetenschappers die de nadruk leggen op de uitvindingen en technieken die Europa heeft ontleend aan China en Arabië. De geschiedenis van rijk en arm op wereldschaal vanuit deze verschillende perspectieven. Dick Kooiman, **Kapitalisme, kolonialisme en cultuur.**

Arme en rijke landen in historisch perspectief.

KIT Publishers, € 24,95.

ARCHIE BROWN DE OPKOMST EN ONDERGANG VAN HET COMMUNISME

SPECTRUM

Geen enkele andere ideologie had in de twintigste eeuw zulke ingrijpende gevolgen en geen enkele andere maakte zo veel slachtoffers als het communisme. Een leer die de hemel op aarde beloofde maar in de praktijk voor velen een hel betekende. In de Engelstalige pers al als standaardwerk aangeprezen. Archie Brown, **De opkomst en ondergang van het communisme.**

Spectrum, € 49,95.

Al tweeduizend jaar bekleedt de paus een van de machtigste ambten op aarde. Door het sluiten van wereldlijke allianties heeft het pausdom van de oudheid tot de moderne tijd zijn autoriteit weten te behouden. Onder de pauselijke leiding overleefde het katholicisme alle tegenslagen. Roger Collins, **Sleutelbewaarders. De geschiedenis van het pausdom van Petrus tot Benedictus XVI.** Bert Bakker, € 34,95.

In 1959 stuitte de Nederlandse Aardolie Maatschappij bij Slochteren in Groningen op drie

kilometer diepte op een enorme gasbel. Dit had ingrijpende gevolgen voor Nederland. In een ongekend hoog tempo schakelden huishoudens, industrie en glastuinbouw over op aardgas en al spoedig stroomde het gas ook richting buitenland. Joep Schenk, **Groningen-Gasveld vijftig jaar. Klop-pend hart van de Nederlandse gasvoor-ziening.** Boom, € 24,50.

Ooit was de Telegraaf het nieuwsblad van de Amsterdamse elite. Nu weet de krant

feilloos te verwoorden wat de man in de straat denkt en vooral voelt. Over de geschiedenis van 'de krant van wakker Nederland' schreef Mariëtte Wolf, **Het geheim van de Telegraaf.** Boom, € 39,90.

Als Vereniging van Arbeiders Radio Amateurs was de omroep een middel in de emancipatiestrijd van de arbeidersklasse. Liberale tegenstanders spotten: Van Armoede Rammelt Alles. Maar in 1957 was de grootste strijdvaardigheid er wel af, de naam werd veranderd in Omroepvereniging Vara. Vanaf 1980 had de omroep ook geen formele band meer met PvdA en FNV. Maar daarmee was geen einde gekomen aan de reeks van legendarische programma's en mislukte uitzendingen, van bijzondere programmamakers en geruchtmakende affaires. Huub Wifjes, **VARA. Biografie van een omroep.** Boom, € 49,95.

De Bondsrepubliek bestaat zestig jaar en op 9 november 2009 was het twintig jaar geleden dat de

Muur viel. Een terugblik op zestig jaar Duitse geschiedenis. Frits Boterman & Willem Melching (red), **Het wonder Bondsrepubliek in 20 portretten.** Nieuw Amsterdam Uitgevers, € 24,95.

Hoe en onder welke historische omstandigheden gaan mensen vreemdelingen als medemensen of zelfs als gelijken beschouwen? De meeste boeken over cultuurverschil leggen de nadruk op ongelijkheid en confrontatie. Siep Stuurman draait dat perspectief om in een overzicht van denkbeelden over gelijkheid die de grenzen van culturen en civilisaties overschrijden. **De uitvinding van de mensheid. Korte wereldgeschiedenis van het denken over gelijkheid en cultuurverschil.** Prometheus, € 49,95.

Het zal in Nederland niemand ontgaan zijn: vierhonderd jaar geleden kwamen de eerste Nederlanders aan in het gebied dat nu New York heet. Wat later stichtten zij er Nieuw-Amsterdam. Diep onder de wolkenkrabbers van de metropool liggen nog altijd de resten van die Nederlandse nederzetting. Jaap Jacobs, **Op zoek naar Nederlands New York. Een historisch reisboek.** Boom, € 19,50.

De Romeinse nederzetting Noviomagus, het Valkhof, de Katholieke Universiteit, de Vierdaagse, NEC en Mariken van Nieumeghen: het zijn zo maar wat vensters die zicht geven op de bewogen geschiedenis van de keizer Karelstad.

Dolly Verhoeven (red), **De canon van Nijmegen.** Vantilt, € 12,50.

Onze taal wordt al twaalfhonderd jaar geschreven en nog langer gesproken. Over die geschiedenis en de variëteit aan dialecten in Nederland en Vlaanderen en over de verspreiding van het Nederlands over de wereld schreven Nicoline van der Sijs en Roland Willemijns, **Het verhaal van het Nederlands. Een geschiedenis van twaalf eeuwen.** Bert Bakker, € 39,95.

In 1609, midden in de Tachtigjarige Oorlog, werd een wapenstilstand van twaalf jaar gesloten. Na afloop werd deze welbewust niet verlengd of omgezet in vrede. Achteraf blijkt dat de bestandperiode grote betekenis heeft gehad voor de Republiek. S. Groenvelt, **Het Twaalfjarig Bestand 1609-1621. De jongelingsjaren van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.** Haags Historisch Museum, € 19,00.

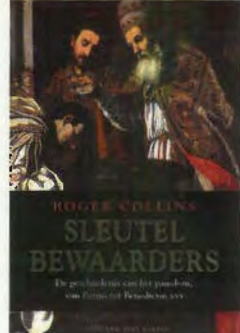
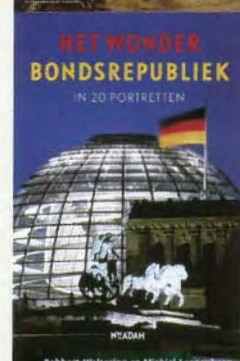

In het lange millennium van onze jaartelling was het gebied waar nu ons land ligt een uithoek van Europa. De inwoners van de delta van Rijn, Maas en Schelde ondervonden overigens weinig last van deze positie aan de rand van de Europese beschaving; ze deelden graag in de cultuur van de omringende volken. Marco Mostert, **In de marge van de beschaving. De geschiedenis van Nederland 0-1100.** Bert Bakker, € 24,95.

Een compleet herziene, rijkelijk in kleur geïllustreerde editie van het standaardwerk over de eerste multinational. Femme S. Gaastra, **De geschiedenis van de VOC.** Walburg Pers, € 21,95.

Europese schilders hebben eeuwenlang hun inspiratie gehaald uit de christelijk en Grieks-Romeinse beeldtraditie. Een selectie van 180 schilderijen, volledig afgedrukt, geeft een overzicht en uitleg van vijf eeuwen vroegmoderne schilderkunst. Patrick de Rynck, **De kunst van het kijken. Iconografie van de Europese schilderkunst 14de - 18de eeuw.** Ludion, € 29,90.

Wie afgaat op de media en de politiek, zal al gauw denken dat de Koran een haatzaaiend schotschrift is dat antisemitisch is en oproept tot het doden van ongelovigen. Maar wat staat er werkelijk in de Koran? Robbert Woltering en Michiel Leezenburg, **De Koran in een notendop.** Bert Bakker, € 9,95.

Uit de schaduw van Vietnam

NIEUWE PERSPECTIEVEN OP DE EERSTE INDOCHINESE OORLOG 1945-1954

▷ Tegenwoordig wordt gesproken van de Eerste, Tweede en Derde Indochinese (of Vietnam) oorlog. Het derde conflict heeft betrekking op de oorlog tussen Vietnam en China, en Vietnam en Cambodja, einde jaren zeventig.

▷ Jacques Dalloz, *La guerre d'Indochine 1945-1954* (Parijs, Seuil, 1987, 314p.).

▷ Mark Atwood Lawrence, Frederik Logevall (eds.), *The First Vietnam War. Colonial Conflict and Cold War Crisis* (Cambridge (Mass.) / Londen, Harvard University Press, 2007, 374p.)

In 2001 bracht Francis Ford Coppola *Apocalypse Now Redux* uit, een uitgebreide versie van zijn inmiddels legendarische Vietnamfilm uit 1979 waarin een Amerikaanse patrouille onder leiding van kapitein Willard (Martin Sheen) de jungle invaart op zoek naar de dolgedraaide kolonel Kurtz (Marlon Brando). Toegevoegd was onder meer een scène over Franse plantagebeheerders. Tijdens een tumultueus verlopen diner maken zij Willard duidelijk dat de Verenigde Staten net zoals de Fransen het onder-spit zullen delven tegen de Vietnamezen.

Afgezien van de esthetisch-inhoudelijke aspecten weerspiegelt deze scene de historiografische ontwikkeling van de Indochinese (Franse) thematiek ten opzichte van de Vietnamese (Amerikaanse). Decennialang heeft *la guerre d'Indochine* namelijk in de schaduw vertoefd van de *War in Vietnam*.¹ De strijd die zich in 1945-1954 in Zuidoost-Azië afspeelde werd hooguit geïnterpreteerd als een Frans voorspel tot de belangrijker geachte Amerikaanse strijd. Trouwens, voor zover er over die Franse oorlog werd geschreven domineerde in de geschiedschrijving een naar binnen gericht, Frans-Indochinees, perspectief. Militaire en politieke geschiedenis, veldslagen en 'grote mannen', hadden de overhand.²

Inmiddels heeft *la guerre d'Indochine* zich tot een volwassen onderzoeksdomein ontwikkeld en is uit de schaduw van Vietnam getreden. Door ontsluiting van archieven, gekoppeld aan de professionalisering van de geschiedbeoefening in Rusland, China en - zij het

in mindere mate - Vietnam, is het dominante westerse perspectief aangevuld met Russische, Chinese en Vietnamese gezichtspunten.³

Deze recente ontwikkelingen hebben de Indochina-oorlog als het ware zichtbaarder gemaakt. De oorspronkelijke fasering is daarbij nauwelijks ter discussie gesteld. Doorgaans wordt een onderscheid gemaakt tussen een periode van 'klassieke' dekolonisatie-oorlog (1945/6-1950) en de jaren 1950-1954 die zich kenmerken door een groeiende internationalisering en de context van de Koude Oorlog. Nieuwe studies hebben ons inzicht in de complexiteit van de Eerste Indochinese oorlog doen toenemen: er is zowel een voor- als nageschiedenis en de diverse betrokken partijen hadden elk een eigen agenda.

Een klassiek dekolonisatieconflict

Er zijn verschillende redenen waarom Frankrijk na 1945 vasthield aan Indochina als onderdeel van het *Empire*.

Niek Pas (1970) is historicus. Hij werkt als universitair docent aan de Universiteit van Amsterdam, bij het instituut Mediastudies.

In de eerste plaats was er de hang naar *grandeur*. In de negentiende eeuw hadden de Fransen een wereldrijk opgebouwd ter compensatie van hun verlies aan macht in Europa. In Zuidoost-Azië werden vanaf 1887 diverse gebiedsdelen ondergebracht in de *Union Indochinoise*, als protectoraat (indirect bestuur, Cambodja), als kolonie (Cochinchine) of als een mengvorm van beide bestuursmodellen (Laos, Annam en Tonkin). In de tweede plaats speelden geopolitieke motieven een rol. Met het oog op de nieuwe wereldorde waarin de Ver-

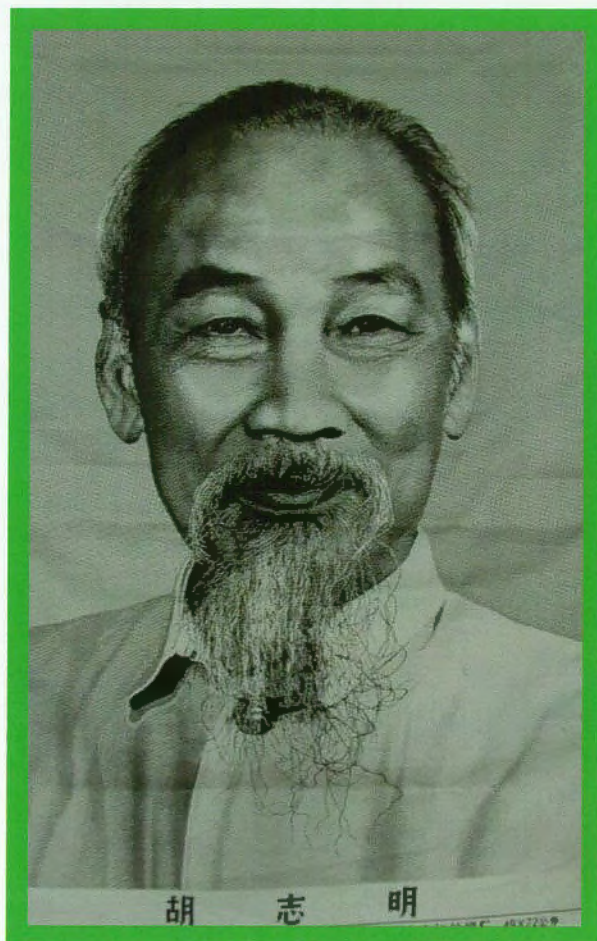
schipperden voortdurend tussen onderhandelen met de Vietminh of hard optreden. Eind 1945 was de Franse bevelhebber Thierry d'Argenlieu erin geslaagd Cochinchine onder controle te brengen. Cambodja en Laos knoopten weer betrekkingen aan met Frankrijk. Enkel Noord-Vietnam (Tonkin) weigerde zich weer te onderwerpen aan het Franse gezag. Maandenlang werd met Ho Chi Minh onderhandeld. Tevergeefs. Als antwoord op de groeiende terreur tegen Fransen kolonisten in Tonkin bombardeerde de marine op 23 november 1946

'In de negentiende eeuw hadden de Fransen een wereldrijk opgebouwd ter compensatie van hun verlies aan macht in Europa'

enigde Staten en de Sovjet-Unie de boventoon voerden, wilde Frankrijk aanwezig blijven in de wereld. Ten slotte speelde ook mee dat het *Empire* tijdens de oorlog een grote rol had gespeeld bij de herovering van Frankrijk. Tegen deze achtergrond was behoud van overzeese gebiedsdelen vanuit Frans perspectief vanzelfsprekend. Nationalistische bewegingen en de steeds luider klinkende roep om zelfbeschikking werden genegeerd. Weliswaar kondigde Frankrijk in 1946 unilateraal een bond af voor overzeese gebieden: de *Union française*. Maar in de praktijk stelde deze steriele poging tot emancipatie van onder andere de Aziatische koloniën weinig voor.

In antwoord op het vage en trage Franse beleid richtte Vietminh-leider Ho Chi Minh op 2 september 1945 te Hanoi de Democratische Republiek Vietnam op. Zijn inspiratiebronnen waren verlichtingsidealen, de Franse revolutie van 1789 en het Atlantisch Handvest uit 1941. Ho Chi Minh vormde met communisten, nationalisten, katholieken en boeddhisten een regering van nationale eenheid. Ho was geenszins de *die hard* communist die de Franse propaganda later van hem maakte; hij was veeleer een pragmaticus en een volgens klassiek Frans model opgeleide intellectueel en kosmopoliet. Dat hij zich in het interbellum interesseerde voor de USSR kwam niet zozeer voort uit belangstelling voor het ideaal van de klassenloze samenleving, maar simpelweg uit het feit dat het communisme, als eerste fase van de wereldwijde revolutie, nationale bevrijdingsbewegingen steunde. In de loop van 1945 en 1946 werd Frankrijk als het ware het dekolonisatieconflict ingezogen. Talrijke kabinetswisselingen leidden ertoe dat Parijs niet adequaat reageerde op de dynamiek van de ontwikkelingen ter plekke waar legertop en anticommunistische *colons* hun eigen agenda's hadden. Franse regeringen

havenstad Haiphong. Vervolgens trokken eenheden het noorden binnen. Medio 1947 had het Franse expeditieleger de grote steden en de belangrijkste doorgaande routes in het noorden weer onder controle. Ho Chi Minh vluchtte naar het grensgebied met China. De Vietminh nam zijn toevlucht tot guerrilla-activiteiten. In Zuid-Vietnam installeerden de Fransen een regime onder leiding van Bao-Dai. Maar die voormalige keizer,

Portret van Ho Chi Minh op een zijden sjaal, gemaakt in China tijdens de Culturele Revolutie. Ho Chi Minh was een volgens Frans model opgeleide intellectueel en helemaal niet de *die hard* communist die de Franse propaganda van hem maakte.

▶
 Franse krijge-
 vangen na slag
 bij Dien Bien Phu,
 mei 1954.

overgevoegen van de Franse Riviëra, bleek vooral een stroman. Hij ontbeerde democratische legitimiteit en zijn corrupte *régime de palais* was niet geliefd. Rechtse Zuid-Vietnamezen droomden al van de Amerikanen terwijl linkse Zuid-Vietnamezen zich aansloten bij Ho Chi Minhs bevrijdingsbeweging.

Internationalisering van de oorlog

In 1949 slaagde Mao erin Chiang Kai-Shek te verslaan en China werd een communistische dictatuur. Een jaar later brak de oorlog in Korea uit. Zuidoost-Azië, inclusief Indochina, kwam in de greep van de Koude Oorlog. Frankrijk leunde steeds meer op de Verenigde Staten. Washington zou in de periode 1950-1954 in totaal 3,5 miljard dollar, 80% van alle kosten, op zich nemen. De Franse oorlog werd met Amerikaans geld en met Amerikaanse wapens gevoerd. De relatie tussen beide geallieerden was niet zonder spanningen. Parijs zocht en vond steun maar toonde zich tegenover Washington afhoudend inzake het verzoek om onafhankelijkheid voor Zuid-Vietnam. Deze kwestie van zelfbeschikkingsrecht woog voor de Amerikanen weliswaar zwaar maar zolang Frankrijk de kastanjes voor hen in Indochina uit het vuur sleepte, kwamen de Fransen weg met hun vage toezeggingen over een zelfstandig Zuid-Vietnam. Aan de andere kant leunde Ho Chi Minh in toenemende mate op zijn communistische partners in Moskou en Peking. Tot 1950 verkreeg de Vietminh mondjesmaat wapens via Bangkok of de Filipijnen. Maar

met de Chinese machtswisseling groeide de directe steun, materieel en financieel. Chinese adviseurs en militairen stonden de Vietminh te velde bij. Net zoals in het geval van Amerika - Frankrijk was ook de relatie tussen Ho Chi Minh en Mao allerm minst hartelijk. Ho Chi Minh wantrouwde een teveel aan Chinese invloed. Bovendien was zijn Noord-Vietnamese Republiek geen communistische eenpartijstaat zoals China (of de USSR) maar een coalitie van krachten die enkel zelfbeschikking als gemeenschappelijk doel hadden. Stalin en Mao steunden de eigenzinnige Ho uit geopolitieke overwegingen, ideologisch verpakt als 'communistische solidariteit'.

Inzake militaire strategie ontleende de Vietminh aan Mao diens drie-fasen theorie in revolutionaire oorlogsvoering. De strijd was revolutionair omdat het ten diepste politiek was. Het was namelijk van cruciaal belang de steun van de bevolking te krijgen. Na een eerste fase van terugtrekken op het platteland en investeren in de militaire en politieke organisatie volgde een tweede fase waarin guerrilla-activiteiten centraal stonden. In een derde en beslissende fase zou een *all out* aanval op de koloniale bezetter volgen. Tot de laatste fase kwam het in Indochina eigenlijk niet. De Vietminh bestond voor een klein deel uit reguliere strijdkrachten; de rest uit milities en guerrilla's. Daarentegen bestond het Franse expeditieleger geheel uit beroepsmilitairen inclusief soldaten uit Senegal, de Maghreb en het Vreemdelingenlegioen. Dit bonte geheel werd aangevuld met door de Fransen opgeleide eenheden afkomstig van de (Zuid-)Vietnamese en Laotiaanse bondgenoten. Van reguliere oorlogsvoering was nauwelijks sprake. Slechts incidenteel liet de Vietminh zich verleiden tot grote operaties in de delta van Tonkin. Zodra ze uit de bergen en jungle tevoorschijn kwamen dolven ze het onderspit: het terrein was dan niet meer in hun voordeel en het Franse leger beschikte over een surplus aan vuurkracht.

Toch slaagde Vietminh-generaal Giap er medio 1950 in, met Chinese steun, geïsoleerde Franse voorposten in het noordelijke grensgebied uit te schakelen. Vervolgens lanceerde de Vietminh een offensief in de delta. Met veel moeite slaagden de Fransen erin deze aanval in januari 1951 tot stoppen te brengen waarop Giap besloot dat de guerrillatactie weer de overhand moest krijgen. Aan Franse zijde richtte de nieuwe bevelhebber, Jean de Lattre de Tassigny, zich evenmin op offensieve acties. Hij gaf de voorkeur aan permanente controle over de Tonkin-delta door middel van een uitgebreid systeem

▼
 Affiche uit 1945

van versterkte posten waartussen mobiele eenheden opereerden.

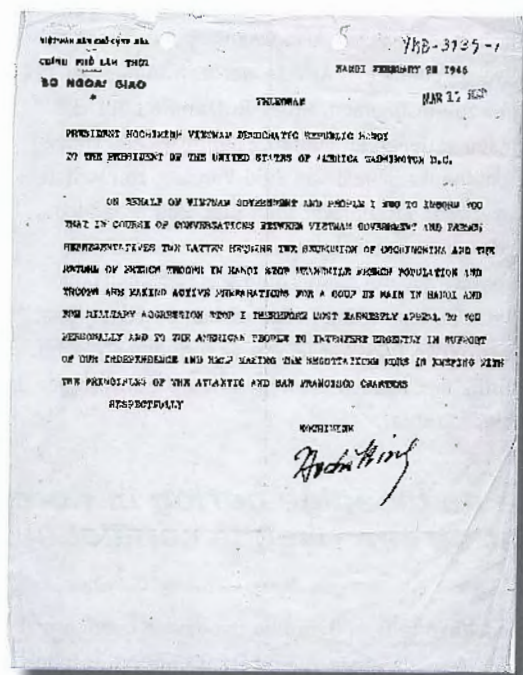
De oorlog kreeg vervolgens het karakter van eindeloze patrouilles en incidentele schermutselingen. Na De Latres vroegtijdige dood toonden zijn opvolger generaal Navarre zich adept van een offensievere strategie. Hij greep zijn kans na pogingen van de Vietminh om Laos te infiltreren en actiever bij de oorlog te betrekken. Navarre besloot, niettegenstaande waarschuwingen van zijn staf, definitief een grendel op Laos te zetten en over te gaan tot een offensief.

Ondergang bij Dien Bien Phu

Op 20 november 1953 landden Franse parachutisten-eenheden in het uiterste Noord-Westen van Tonkin bij het plaatsje Dien Bien Phu. De 20 km lange en 6 km brede vallei werd door Navarre bestempeld als uitvalsbasis voor operaties tegen de Vietminh. Zodra de Franse elitetroepen hun basis hadden gevestigd, omsingelden circa 50.000 Vietminh-strijders, Giaps beste divisies, de vallei. Met hulp van de Chinezen installeerden ze zware artillerie en luchtafweergeschut op de heuvels rond de basis.

Dit had Navarre niet voor mogelijk gehouden. De Fransen waren genoodzaakt hun strategie aan te passen en ze bouwden Dien Bien Phu uit tot een versterkt kamp - waarvoor het helemaal niet geschikt was. In totaal beschikte commandant De Castries over 11.000 manschappen. Tijdens de eigenlijke slag, van 13 maart tot 7 mei 1954, zouden nog eens 4000 parachutisten worden gedropt.

Een andere zwakte van Dien Bien Phu was dat de voorposten op heuvels geïsoleerd lagen ten opzichte van het hoofdkamp en het hoofdvliegveld. Bovendien was er te weinig (zware) artillerie voorhanden. Tenslotte: het

Telegram van Ho Chi Minh aan Truman, 1946.

litair superioriteit en een overschatting van de eigen slagkracht.

Op 13 maart 1954 startte Giap zijn aanval. De tactiek van de Vietminh bestond erin de buitenposten in te nemen en vervolgens via een loopgravenstelsel de vesting te benaderen. Intense artilleriebarrages en massale aanvalsgolven moesten de verdediging murw beuken. In de eerste dagen van het offensief werden de twee belangrijkste voorposten Béatrice en Gabrielle overlopen. Zonder hun voorposten waren de Fransen de controle over hun landingsstrips kwijt aangezien deze onder direct vuur van de Vietminh kwamen te liggen. Droppings alleen bleken onvoldoende om de basis van voedsel, munitie en verse troepen te voorzien. Op 7 mei, na wekenlange zware gevechten, capituleerde kolo-

'De Franse oorlog werd met Amerikaans geld en met Amerikaanse wapens gevoerd'

omsingelde kamp was geheel afhankelijk van aanvoer door de lucht. En de eerste grote Franse basis in de delta lag op ruim 300 km afstand.

Deze minpunten ten spijt presenteerde de Franse generale staf Dien Bien Phu in de maanden voorafgaande aan de slag als een modelkamp, een soortement examen voor de krijgsschool inclusief steunpunten en de modernste communicatieverbindingen. Journalisten en politici kregen rondleidingen. Het uiteindelijke echec van Dien Bien Phu was een combinatie van Franse arrogantie tegenover de Aziatische tegenstander in combinatie met een misplaatst geloof in westerse mi-

nel De Castries. De verliezen van de Vietminh bedroegen zo'n 8000 doden en 15.000 gewonden en vermisten. De Fransen en hun bondgenoten telden circa 3000 doden en gewonden. Van de 12.000 krijgsgevangenen kwamen er zo'n 7000 om.

Tijdens het beleg verzocht de Franse regering Washington herhaaldelijk bij te springen. President Eisenhower had daar wel oren naar maar wilde geen eigen troepen inzetten. Ook het bestoken van de Vietminh door B-52 bommenwerpers beschouwde hij als een vorm van directe inmenging die maar moeilijk voor de buitenwacht verborgen zou kunnen blijven. Na de bloedige

oorlog in Korea zat het Amerikaanse publiek niet op een tweede conflict in Azië te wachten. Alleen als het Congres zou instemmen, Groot-Brittannië politieke steun zou verlenen en Frankrijk definitief een tijdpad voor onafhankelijkheid van Zuid-Vietnam zou vaststellen, overwoog Eisenhower Dien Bien Phu te redden. Maar dit waren natuurlijk teveel voorwaarden. Een andere Amerikaanse overweging was dat, als Frankrijk het niet meer redde in Indochina, op termijn het onafhankelijke Zuid-Vietnam in de bres zou springen. Natuurlijk met financiële en materiële steun van de Verenigde Staten.

'Na de bloedige oorlog in Korea zat het Amerikaanse publiek niet op een tweede conflict in Azië te wachten'

De nederlaag te Dien Bien Phu betekende overigens niet het resolute einde van de Franse oorlog in Indochina. Frankrijk en haar bondgenoten beschikten nog altijd over circa 600.000 manschappen; de Vietminh over de helft. Maar de Franse militaire situatie was niet florissant. De Tonkindelta stond onder druk van nieuwe Vietminh-offensieven en er waren weinig goedgetrainde reserves voorhanden. Bovendien was het zelfvertrouwen van het leger geknakt en het internationale gezichtsverlies groot. Inmiddels had het thuisfront de buik vol van deze oorlog. En de kersverse Franse premier, Pierre Mendès-France, toonde zich niet bereid het *contingent* - dienstplichtigen - naar Indochina te sturen.

Uiteindelijk werd er nog verrassend snel een politieke oplossing gevonden. Ten tijde van de slag om Dien Bien Phu was Frankrijk al betrokken bij een nieuwe onderhandelingsronde inzake Indochina. In samenspraak met onder meer China, Rusland en de Verenigde Staten kwamen Frankrijk en de Republiek van Noord-Vietnam op 21 juli 1954 in Genève tot een verdrag.

Conclusie

De Akkoorden van Genève betekenden het einde van de Franse oorlog in Zuidoost-Azië. Laos, Cambodja en de beide Vietnamese staten verkregen hun onafhankelijkheid. Aan honderd jaar Franse aanwezigheid in Zuidoost-Azië was een einde gekomen. Het strijken van de *tricolore* betekende overigens niet dat Frankrijk geen economische of culturele invloed meer had in Zuidoost-Azië.

Ho Chi Minh had graag gewapenderhand de eenwording gerealiseerd, maar China en de Verenigde Staten wisten hem ervan te overtuigen dat voortzetting van de strijd

niet op zou wegen tegen die van een snelle politieke regeling. Ho Chi Minh versterkte hierop zijn regime in Hanoi, en Ngo Dinh Diem - die Bao Dai terzijde schoof - deed in Saigon hetzelfde. De verkiezingen van 1956 die volgens de Akkoorden tot hereniging van Zuid en Noord zouden moeten leiden, vonden nooit plaats. Terwijl het Franse *Empire* ook in Afrika gestaag verkrumelde bouwden de Amerikanen aan hun imperium. Zonder steun uit Washington was er voor Zuid-Vietnam geen toekomst. De Amerikaanse inmenging werd geopolitiek en ideologisch gemotiveerd. Al op 7 april 1954, ruimschoots voor de val van Dien Bien Phu, maakte

president Eisenhower de zogeheten domino-theorie publiekelijk. Uiteindelijk zouden dollars en adviezen aan Diem niet genoeg blijken om de voortdurende infiltratie door Noord-Vietnam in het zuiden tegen te gaan. Eind 1964 zag president Johnson zich genoodzaakt troepen te sturen en intensieve bombardementen op Noord-Vietnam te starten. Daarmee was de Tweede Indochinese oftewel Vietnamoorlog een feit.

LITERATUUR

- Ilya Gaiduk, **Confronting Vietnam. Soviet Policy toward the Indochina Conflict 1954-1963** (Stanford, California, Stanford University Press, 2003)
- Qiang Zhai, **China and the Vietnam Wars 1950-1975** (Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2000)
- George C. Herring, **America's Longest War. The United States and Vietnam 1950-1975** (New York, McGraw Hill, 2002)
- Patricia M. Pelley, **Postcolonial Vietnam. New Histories of the National Past** (Durham, North Carolina, Duke University Press, 2002)
- Sophie Quinn-Judge, **Ho Chi Minh: The Missing Years** (Berkeley, University of California Press, 2002)
- Éric Deroo, Christophe Dutrône, **Le Viêt-Minh** (Parijs, Indes savantes, 2008)
- Alain Ruscio, **La guerre 'française' d'Indochine (1945-1954). Les sources de la connaissance** (Paris, Indes savantes, 2002)

Politieke verbrokkeling, culturele synthese en multi-ethniciteit

NIEUWE BEELDEN IN DE GESCHIEDENIS VAN PREKOLONIAAL VIETNAM

Het wordt vaak voorgesteld alsof de Viet (of Vietnamezen) de afgelopen twee millennia de dominante bevolkingsgroep zou zijn geweest in het overgrote deel van het huidige Vietnam. Alsof er in Vietnam in 938 na een duizend jaar durende Chinese overheersing sprake was van een voor Zuidoost-Azië unieke politieke eenheid en alsof de Vietnamese cultuur een verkleinde replica van de Chinese cultuur zou zijn.

In deze bijdrage wil ik enige nieuwe inzichten de revue laten passeren. Ik beperk me hierbij tot drie ontwikkelingslijnen in de Vietnamese geschiedenis:

1. de wijze waarop de Viet de dominante bevolkingsgroep zijn geworden in het gebied van het huidige Vietnam.
2. de heel verschillende politieke ontwikkeling in het noorden, midden en zuiden van Vietnam en het ontstaan van de staatkundige eenheid in 1802.
3. de culturele ontwikkeling in deze periode met als de centrale vraag wat de belangrijkste ontwikkelingen zijn geweest die de Vietnamese cultuur hebben gemaakt tot wat die aan het vooravond van de Franse kolonisatie was geworden.

De oudste bevolking

De belangrijkste bevolkingsgroep op dit moment zijn de Viet. Zij maakten volgens de volkstelling van 1999 86 procent van de bevolking uit. Daarnaast kent de huidige staat nog 53 andere bevolkingsgroepen, veelal

aangeduid als minderheden – waarbij we natuurlijk moeten bedenken dat sommige minderheden ooit grote delen van het huidige Vietnam hebben overheerst en dat alleen het verloop van de geschiedenis hen tot minderheid heeft gemaakt.

De oudste sporen van bewoning dateren uit de oude steentijd, zo'n 500.000 jaar geleden. Vanaf het derde millennium voor Christus in de nieuwe steentijd ontstonden er verspreid over het gebied van het huidige Vietnam diverse landbouwculturen die rijst verbouwen en dieren domesticeerden. Vast staat wel dat de oorsprong van de bevolking divers was: voor een deel was die afkomstig uit het huidige China, voor een deel van de rest van het vasteland en van de eilanden van Zuidoost-Azië en in de Stille Oceaan.

Brons- en ijzertijdculturen

Vanaf de zevende eeuw voor Christus tot de eerste eeuwen van de christelijke jaartelling zien we in Viet-

Pieter Meulendijks is lid van de directie van het Candea college in Duiven en promoveerde op de Franse en Amerikaanse beeldvorming van de Vietnamoorlog, schreef artikelen over de historiografie van de diplomatieke geschiedschrijving en de Amerikaanse interventie in Vietnam en de dekolonisatie van Indochina.

In de jaren 39-41 na Christus leidden de beide zusters Trung een reeks gewapende opstanden tegen de Chinese bezetter. Volgens Vietnamese bronnen pleegden zij na een beslissende nederlaag zelfmoord; Chinese bronnen geven waarschijnlijk het correcte beeld dat zij werden onthoofd. Vandaag de dag zijn veel tempels aan de beide zusters gewijd.

nam een reeks van brons- en later ijzertijdculturen als de Dong Son cultuur in het noorden (bekend door de grote tamboeren), de Sa Huynh cultuur in het midden (romdom het latere Hué) en de Dong Nai en Oc Eo of Funan culturen in het zuiden. De eerste cultuur is het bekendste, in de eerste plaats vanwege de nabijheid van China, waar al vroeg een schriftelijke traditie bestond en waar over deze cultuur werd geschreven. Die 'goede burens' misten de andere genoemde culturen. Dat de

eeuw en de eeuwen daarna de Viet uit het noorden hun geschiedenis construeerden hadden zij vooral aandacht voor deze cultuur in hun bakermat en veronachtzaamden andere delen van Vietnam.

Typering van de Vietnamese cultuur

Omdat de bergen vaak tot aan de zee reikten waren de verbindingen over land moeilijk. Dit betekende dat Vietnam nauw was verbonden met de rest van Zuidoost-

'Het noorden van het huidige Vietnam bleef zo tot 938 een provincie van het Chinese keizerrijk'

oude culturen uit het noorden prominenter in de beeldvorming van de oude Vietnamese geschiedenis figureren heeft nog een tweede oorzaak. Toen in de dertiende

Azië en dat er sprake was van een sterke culturele beïnvloeding door dat deel van de wereld. Victor Lieberman wijst in zijn studie *Strange parallels* uit 2007 ook nog op een andere constante in de Vietnamese geschiedenis, die het land volstrekt uniek maakte in Zuidoost-Azië: de krachtige beïnvloeding door China.

Maar hét specifieke kenmerk van de Vietnamese culturele ontwikkeling was het vermogen om die vreemde invloeden te integreren in de inheemse kern van de Vietnamese cultuur. Omdat er steeds weer nieuwe invloeden van buitenaf waren die in belangrijke mate of voor een deel werden verwerkt in de inheemse cultuur in een proces van acculturatie en assimilatie is er sprake van een voortdurend verschuivende culturele identiteit waarbij steeds weer vreemde elementen werden opgenomen.

De 'noordelijke overheersing'

De oorspronkelijke bewoners van de delta van de Rode Rivier waren de Viet. De oudste geschiedenis van de delta is nauw verweven met mythen, die het moeilijk maken met zekerheid uitspraken te doen. Uit de geschiedschrijving vanaf de vijftiende eeuw kennen we de namen van deze vorstenfamilies en door dit verhaal te verbinden met archeologische en Chinese bronnen valt er een beeld te reconstrueren. Wat vaststaat is dat in de agrarische samenleving gebaseerd op de rijstteelt in de delta bepaalde families meer macht hadden dan andere en dat de invloed van het huidige China steeds meer toenam in de laatste eeuwen voor Christus.

Dit leidde in 111 voor Christus tot de inlijving van het gebied van de delta van de Rode Rivier bij China – een situatie die de Vietnamezen aanduiden als die van de 'noordelijke overheersing'. Het noorden van het huidige Vietnam bleef zo tot 938 een provincie van het Chinese keizerrijk. De Amerikaanse historicus Keith Taylor wees in 1983 in *The birth of Vietnam* erop dat het ontwikkelingsproces in die duizend jaar een dualistisch karakter

had: enerzijds werd men er voortdurend aan herinnerd dat men zich niet volledig van China los kon maken, anderzijds groeide geleidelijk aan het zelfbewustzijn dat de Viet geen Chinezen waren en dat hun gebied meer was dan een provincie van China. Bekend zijn uit die periode de vele opstanden – vanzelfsprekend erg belangrijk voor het ontwikkelen van het gevoel van identiteit en als zodanig door Vietnamese historici later ook ten volle ingezet. De allerbekendste is die van de Trungzusters van 40 na Christus, die zou kunnen duiden op sterke matriachale trekken van de oude Vietnamese samenleving in het noorden.

'Het grote Viet' van de Lydynastie

938 was een belangrijk jaar, het jaar van een beslissende nederlaag van de Chinese vloot in de Bach Dang rivier door de handige tactiek van Ngo Quyen. Hij plaatste onder water stevige houten spiezen en lokte vervolgens de Chinese schepen bij vloed de rivier op. Bij eb liepen de schepen op de palen en vormden zo een relatief gemakkelijke prooi voor de kleinere Vietnamese boten. Het is naast de zege van Dien Bien Phu op de Fransen in 1954 het belangrijkste wapenfeit uit de Vietnamese geschiedenis. Daarna zien we in het noorden – dat wil zeggen grofweg het gebied van de Rode Rivier Delta en het land ten noorden en zuiden daarvan – tot eind achttiende eeuw een reeks van dynastieën, met als belangrijkste de Ly, de Tran, de Ho en de Le. Vorst Ly Thai To van de Ly-dynastie (1009-1225) maakte Thang

overlijden hun oudste zoon als opvolger aan te wijzen (in de vorm van een soort dubbelkoningsschap) en met een vrouw uit de eigen familie te trouwen. Familieleden speelden in het bestuursstelsel van de Tran een grote rol bij de aanleg van dijken en landaanwinst. Maar dit betekende ook dat zij zich gaandeweg steeds meer konden verrijken. Steeds was er de bedreiging uit het noorden: in de periode 1257-1288 van de Mongolen. Opnieuw werd deze afgeslagen, dit keer door generaal Tran Hung Dao, opnieuw met de list van met ijzer beklede houten spiezen in de Bach Dang rivier – een volgende held die zijn ereplaats kreeg in het Vietnamese pantheon.

De Le- en de Hodynastie

De tweede helft van de veertiende eeuw was een crisisperiode. Ho Quy Ly, een generaal van de Trandynastie, nam aan het einde van de veertiende eeuw de macht over. De duur van zijn regering (van 1400 tot 1407) is omgekeerd evenredig met zijn invloed: hij probeerde de grip van lokale heersers te verminderen en

'Le Thanh Tong is zonder twijfel de meest bewonderde vorst in de Vietnamese geschiedschrijving'

Long, het huidige Hanoi, tot zijn hoofdstad. De Ly duiden hun staat aan als 'Dai Viet' ofwel 'het grote Viet'. We moeten ons echter geen overdreven voorstelling maken van de grootte van hun staat of hun machtspositie. Zij bestuurden feitelijk alleen gebied rondom hun hoofdstad rechtstreeks en rekruteerden daaruit belastingen en mankracht. Andere vorsten waren door persoonlijke en familiebanden met hen verbonden. Boeddhistische monniken hadden veel invloed en dat zou nog eeuwenlang zo blijven.

De Trandynastie

Na negen generaties werd de Lydynastie afgelost door de Trandynastie (1226-1400). Twisten na het overlijden van een vorst tussen de zonen bij zijn diverse vrouwen, die de Lyperiode hadden geteisterd, probeerden de Trankoningen te voorkomen door nog voor hun

de 'hoofdstad' hiervoor in de plaats te stellen. Terwijl in andere delen van Zuidoost-Azië op dat moment een desintegratie van het centrale gezag plaatsvond (onder andere de verbrokkeling van het grote Khmerrijk) zien we in Dai Viet een tegenovergestelde ontwikkeling. Er werden grenzen aan de omvang van het landbezit gesteld, bestuurders werden naar de provincies gestuurd en het belastingstelsel werd sterker met de hoofdstad verbonden.

Na een twintig jaar durend intermezzo van een Chinese overheersing door de Mingdynastie zette de Ledynastie vanaf 1427 deze politiek voort. Le Thanh Tong (omstreeks 1475) is zonder twijfel de meest bewonderde vorst in de Vietnamese geschiedschrijving. Hij versterkte de bureaucratie zoals die door Ho Quy Ly was ingevoerd, codificeerde de wetgeving en veroverde gebied in het westen (huidige Laos) en in het zuiden.

Deze recente druk is een typisch voorbeeld van de verering van historische helden in Vietnam. Ngo Quyen, hier voorgesteld aan het hoofd van zijn vloot, was de aanvoerder van een groep rebellen die tegen de Chinese overheerser in opstand kwam. In 938 na Christus bracht hij de Chinezen bij de monding van de Bach Dang-rivier een beslissende nederlaag toe. Daarna riep hij zich uit tot koning van het onafhankelijke Viet.

Verspreid over een groot gebied liggen de vaak tot ruïne vervallen indrukwekkende torencomplexen en heiligdommen van

Verwoesting van de Champacultuur

Het moge ondertussen duidelijk zijn dat we de staat waarover de hiervoor genoemde dynastieën heersten niet mogen vereenzelvigen met het huidige Vietnam. Zelfs aan het begin van de vijftiende eeuw omvatte het gebied altijd nog maar een beperkt deel van wat nu Vietnam is. In de heuvels en bergen ten westen van de delta en in de laag gelegen gebieden aan de kust en in het zuiden woonden tientallen andere volkeren. Er is een bevolkingsgroep die met name

zwaartepunt van de politieke macht voortdurend tussen de 'staatjes' verschoof. In de periode van de elfde eeuw tot begin negentiende eeuw kwamen de Champastaates een voor een onder de macht van Dai Viet. Dat de Vietnamese geschiedenis tot voor kort vooral het beeld was van de overwinnaars – dat wil zeggen van de Viet uit het noorden – blijkt nergens duidelijker uit dan wat de Champacultuur is overkomen. Deze cultuur is door de Viet grotendeels verwoest en later bewust verwaarloosd.

'Vervolgens ging hij over tot een systematische vernietiging van de overblijfselen van de Champacultuur'

moet worden genoemd: de Cham. Zij overheersten het centrale kustgedeelte tot 1470 en zij waren nog tot in het begin van de negentiende eeuw invloedrijk in het zuiden. Sinds de derde eeuw bestonden hier staten met een gemeenschappelijke, aan India ontleende, sterk hindoeïstische en boeddhistische cultuur waarbij het

Nadat de staat van Dai Viet zich had hersteld van de Mingbezetting voerde deze een reeks van beslissende oorlogen tegen Champa. In 1471 behaalde Le Thanh Tong een grote overwinning op de legers van Champa, veroverde de hoofdstad Vijaya (ten zuiden van het huidige Qui Nhon), maakte die met de grond gelijk,

onthoofdde meer dan veertigduizend Cham en nam dertigduizend gevangenen mee naar Thang Long – waarbij het hoofd van de Champavorst ‘volgens traditie’ op de voorsteven van zijn schip werd geplaatst. Vervolgens ging hij over tot een systematische vernietiging van de overblijfselen van de Champacultuur. Tot voor kort meenden historici dat de overwinning van 1471 betekende dat Dai Viet simpelweg haar gebied meer dan verdubbelde. Inderdaad beschouwde Le Thanh Tong het gebied tot aan Kaap Varella in de buurt van Nha Trang als zijn invloedssfeer – dat betekende een annexatie in theorie van viervijfde van het Champaigngebied. De historicus Po Dharma heeft er echter op gewezen dat Le Thanh Tong nooit in staat was het enorme gebied te besturen vanuit Thang Long en dat hij daarom aan vroegere Champamilitairen en Vietnamezen autonome gebieden gunde ten zuiden van het door hem direct bestuurde gebied. De laatste Champastaat Panduranga werd pas in 1832 door keizer Minh Mang van de Nguyen-dynastie opgeheven.

Culturele beïnvloeding?

Het beeld van een millenniaoude politieke en culturele eenheid van Vietnam is hiermee al in belangrijke mate weerlegd. Maar hoe zit het nu met het ‘klein China’-beeld? Tot de Chinese invloeden moeten we het boeddhisme (oorsprong in het noorden van India), taoïsme en confucianisme rekenen, die zich verbonden met inheemse animistische geloofspraktijken, en het denken in grenzen voor de staat, de opvatting over het ‘mandaat van de hemel’ voor de bestuurders of het Chinese bestuursstelsel met op basis van examens gerekruteerde functionarissen. Het beeld dat Vietnam daarmee vooral een verkleinde of vereenvoudigde uitgave van China zou zijn miskent echter de werkelijke culturele ontwikkeling. Kenmerkend voor Vietnam was dat Chinese invloeden werden geïntegreerd in de inheemse cultuur, bijvoorbeeld wat betreft het bestuur: minder centralisatie en meer decentralisatie. De beïnvloeding door Zuidoost-Azië is evident. Men denke alleen maar aan de betekenis van het hindoeïsme in het midden en zuiden (vooral in de Champacultuur), aan de paalwoningen, de op boten lijkende grafmonumenten en de gewoonte om betel te kauwen.

De Nam Tiem

In theorie heerste de Ledynastie over het expanderende Dai Viet tot het einde van de achttiende eeuw. In werkelijkheid was de macht in het noorden vanaf het midden van de zestiende eeuw in handen van de mandarijnenfamilie van de Trinh. Hun voornaamste concurrent was de familie van de Nguyen. De rivaliteit tussen

beide leidde ertoe dat de laatste familie zich vanaf de tweede helft van de zestiende eeuw concentreerde op het gebied in het zuiden en hun hoofdstad vestigde in het huidige Huê.

En hiermee kom ik toe aan een van de belangrijkste thema's uit de recente geschiedschrijving over Vietnam: de Nam Tiem (letterlijk: de beweging naar het zuiden) van de zeventiende en achttiende eeuw, dat wil zeggen de geleidelijke verovering van het zuiden (Dang Trong) door de Viet uit Dai Viet en de verspreiding van hun cultuur. Tot voor kort stelden de meeste nationalistisch en marxistisch georiënteerde Vietnamese historici de periode dat de Ledynastie de feitelijke macht in handen had (1428-1527) met Le Loi en Le Thanh Tong voor als de bloeiperiode van de Vietnamese geschiedenis. Zij hadden immers de Mingstrijders verdreven, een centraal bewind gevestigd, de staat op een nieuwe bestuurlijke en fiscale grondslag georganiseerd en gebieden ten zuiden van Dai Viet op de Champaheersers veroverd. De tijd daarna met de feitelijke verdeling van Vietnam in twee politieke eenheden (de Trinh in het noorden en de Nguyen in het zuiden) gold als een aberratie. In dit beeld van het verleden was evenmin ruimte voor een historisch verantwoorde plaats voor het multi-etnische karakter van de Vietnamese samenleving; de invloed van de Champa- en Khmerculturen of de minderheden eindigde zodra ze door de Vietnamezen werden onderworpen.

'A new way of being Vietnamese'

De Nguyen slaagden erin een machtspositie op te bouwen in het midden en zuiden van het huidige Vietnam. Feitelijk zijn zo in de loop van de achttiende eeuw twee Vietnams ontstaan: Dai Viet in het noorden met als hoofdstad Thang Long (het latere Hanoi) en Dang Trong meer naar het zuiden met Huê als hoofdstad. Met name de historici Keith Taylor en Li Tana hebben gewezen op de verschillen tussen het noorden en het zuiden. Zonder dat zij zich verlaagden tot een vorm van worteltrekken voor het Noord- en Zuid-Vietnam van de twintigste eeuw accentueerden zij dat in het zuiden 'a new way of being Vietnamese' ontstond, met unieke sociale, economische en culturele trekken. Hier ontstond een heterogene samenleving gevoed door verscheidene migratiegolven uit het noorden, die zorgden voor een geleidelijke vietnamisering met behoud van tal van lokale (vooral Cham) tradities. Er ontwikkelde zich hier een 'nieuw Vietnam' met Huê als centrum en met Thuan Quang ten zuiden van de Hai Van pas (met Hoi An) als een nieuw economisch centrum naast de delta van de Rode Rivier. Li Tana schonk uitgebreid aandacht aan de betekenis van de overzeese handel met Hoi An als de

voor buitenlanders aantrekkelijke haven – omdat de zaken daar goed waren geregeld en er geen hoge rechten werden geheven – en aan de groei van een meer op geld gebaseerde economie.

Het meest vernieuwend is wat Li Tana schreef over de cultureel-mentale verschuivingen in Dang Trong. De Nguyen moesten met de bevolking die in het zuiden (en in de bergen) leefde een nieuwe samenleving opbouwen en – om politiek te kunnen overleven – konden zij zich daarbij niet simpel beropen op de Chinees-Vietnamese traditie. Deze behoefte aan een eigen culturele identiteit is overal in de Nguyensamenleving zichtbaar, van het geven van nieuwe namen aan oude bestuursfuncties en hun andere betalingssysteem tot aan hun andere kleding en de verklaring dat de dynastie zijn oorsprong vond in het zuiden en niet in het noorden. De Nguyen toonden zich daarbij heterodox in cultureel en religieus opzicht. Het boeddhisme was krachtig, het confucianis-

me tamelijk zwak en er vond een vermenging plaats van de Vietnamese cultuur met niet-Vietnamese culturen, waarbij cultuurelementen van de Cham en de Bahnar werden opgenomen. Een staat met een multi-etnisch karakter dus, waarin minderheden een belangrijke rol speelden.

Assimilatie en culturele synthese contra nationalisme en etnocentrisme

Historici hebben ook steeds meer aandacht gekregen voor wat dit proces van gebiedsuitbreiding van de Viet in het midden en zuiden op de Cham en in de Mekong Delta op de Khmer voor de bevolking betekende. Recent heeft Charles Wheeler gewezen op het nationalisme en etnocentrisme in de meeste Vietnamese geschiedschrijving. Veelal werd de demografische ontwikkeling in het midden en zuiden beschreven als een proces van militaire veroveringen gevolgd door vreedzame infiltratie

'Een staat met een multi-etnisch karakter dus, waarin minderheden een belangrijke rol speelden'

Een 'nha rong', een negentien meter hoog gemeenschaps-huis van de Bahnar (een minderheid van 174.000 mensen in Centraal Vietnam), in 2003 door 42 dorpelingen uit het Centrale Hoogland nagebouwd in het Museum voor etnologie in Hanoi. Het drukt voor de Bahnar mannelijke kracht uit en wordt gebruikt als slaapplek voor ongehuwde jonge mannen, voor gemeenschappelijke activiteiten en voor ontvangst van gasten.

van Vietnamese kolonisten, die de door de Cham verlaten grond in gebruik namen.

Wheeler pleitte ervoor in de historiografie het accent te verleggen van de migranten uit het noorden naar de mensen die er al woonden. Dan ziet men dat de Viet veel zaken overnamen uit de Champacultuur en in een aantal gevallen hun stempel erop zetten: de Viet vietnamiseerden de Chamgodheid Po Nagar, gingen Sjiva aanbidden, zij voeren in Chamboten, gebruikten Champloegen en begroeven hun doden in graven naar Cham-model. En zij namen piraterij en slavenhandel over van de Cham. Wheeler stelde daarom voor de geschiedenis van de Vietnamezen en de Cham in elkaar te schuiven en die niet te zien als twee totaal van elkaar gescheiden werkelijkheden. Hij wees er verder op dat taalkundige onderzoeken lieten zien dat het verdwijnen van de Cham in de kuststreek niet betekende dat zij massaal werden gedood of verdreven maar dat zij opgingen in de nieuw gearriveerde Vietnamese bevolking – een beeld van assimilatie en culturele synthese dus. Recent is een belangrijke studie verschenen van de hand van Anne-Valérie Schweyer die als eerste stap alvast een gemeenschappelijke Viet-Champa geschiedschrijving voor een oudere periode (de jaren 1000-1500) biedt.

Tay Son Opstand en het keizerrijk van de Nguyen

Aan het einde van de achttiende eeuw vonden belangrijke veranderingen plaats in het gebied van het huidige Vietnam: de Le en Trinh werden verdreven in het noorden en de Nguyen overkwam hetzelfde – zij het slechts tijdelijk – in het zuiden. We kennen die gebeurtenissen onder de naam de Tay Son opstand. In de Vietnamese historische literatuur en musea wordt die veelal voorgesteld als een boerenopstand en als een periode waarin drie broers afkomstig uit Tay Son de eenheid van Vietnam tot stand brachten. Maar de oorsprong van de opstand moeten we volgens Le Tana en George Dutton vooral zoeken in problemen met de bergbevolking op wie de belasting steeds zwaarder gingen drukken in een periode dat de handel terugviel.

De drie Tay Sonbroers kregen weliswaar het hele huidige Vietnam in hun macht, maar een bewuste eenheids-politiek moeten we reserveren voor hun overwinnaar Nguyen Anh. Hij was de laatste overledene van de gedecimeerde Nguyenfamilie, die in 1802 onder de keizerstitel Gia Long het keizerrijk Viet Nam vestigde, dat formeel zou bestaan tot 1945.

Voor de tweede Nguyenkeizer Minh Mang (1820-1841) versterkte het centrale gezag naar Chinees-confucianistisch model: semi-autonome regionale bestuurders

in het noorden en zuiden werden tot de orde geroepen en het zuiden werd voor het eerst volledig geïntegreerd in de Vietnamstaat. Die nadruk op het confucianisme impliceerde het verbod voor volwassen mannen om boeddhistische gebedsdiensten bij te wonen, het verbannen van boeddhistische monniken naar de kloosters en de vervolging van katholieke missionarissen. Maar van een volledige overname van de Chinese cultuur was nooit sprake. Hij nam verder maatregelen om op cultureel gebied meer eenvormigheid te brengen door onderwijsinstellingen op te richten, 'tien gouden regels' te verspreiden en de aanbidding van de staat een vaste plek te geven. Daarnaast voerde hij een systematische assimilatiepolitiek in het zuiden, een gebied waar minstens 35 procent tot minderheden behoorde.

LITERATUUR

- V. Lieberman, *Strange parallels. Southeast Asia in global context, c. 800-1830* I **Integration on the mainland** (tweede druk; Cambridge 2007).
- John K. Whitmore, 'Foreign influences and the Vietnamese cultural core', in: D.R. SarDesai ed., *Southeast Asian history. Essential readings* (Boulder, Col. 2006) 23-45 (oorspronkelijk 1987).
- K.W. Taylor, **The birth of Vietnam** (Berkeley, Los Angeles en Londen 1983).
- O.W. Wolters, **History, culture and region in Southeast Asian perspectives. Revised edition** (tweede druk; Ithaca, N.Y. 1999).
- O.W. Wolters, **Two essays on Dai-Viet in the fourteenth century** (New Haven, CT 1988).
- John K. Whitmore, **Ho Quy Ly and the Ming (1371-1421)** (New Haven, CT 1985).
- Li Tana, Nguyen **Cochinchina. Southern Vietnam in the seventeenth and eighteenth centuries** (Ithaca, NY 1998).
- George Dutton, **The Tay Son uprising. Society and rebellion in eighteenth-century Vietnam** (Honolulu 2006).
- A.B. Woodside, **Vietnam and the Chinese model. A comparative study of Vietnamese and Chinese government in the first half of the nineteenth century** (Cambridge 1971).
- Choi Byung Wook, **Southern Vietnam under the reign of Minh Mang (1820-1841). Central politics and local response** (Ithaca 2004).
- Miriam Lambrecht en Christian Schicklgruber ed., **Vietnam. Kunst en culturen van prehistorie tot op heden** (Brussel 2003).
- Charles Wheeler, 'One region, two histories. Cham precedents in the history of the Hoi An region', in: **Nhung Tuyet Tran en Anthony Reid ed., Viet Nam. Borderless histories** (Madison 2006) 163-194.
- Anne-Valérie Schweyer, **Le Vietnam ancien** (tweede druk; Parijs 2008).
- John Kleinen e.a. ed., **Leeuw en draak. Vier eeuwen Nederland en Vietnam** (Amsterdam 2007).

HWANG SOK-YONG

DE SCHADUW VAN DE WAPENS

DE OORLOG IN VIETNAM IN KOREAANS PERSPECTIEF

(Arbeiderspers: Amsterdam 2009), 746 blz., € 34,95.

Tussen 1965 en 1972 hebben 342.914 Koreaanse soldaten in Vietnam meegestreden aan de kant van de Amerikanen. In feite waren zij niet meer dan huurlingen. Auteur Hwang Sok-yong (1943) weet waarover hij praat. Zelf diende hij geruime tijd in Vietnam en hij putte bij het schrijven dan ook uit een enorm reservoir aan herinneringen.

In ruil voor economische steun aan het Zuid-Koreaanse regime (in 1967 bijvoorbeeld ontving hij meer dan vier procent van het bruto nationaal inkomen in de vorm van betalingen uit de VS) en gecombineerd met een flinke hoeveelheid politieke druk, of chantage zo de lezer wil, vormden de Koreanen een steunpilaar voor het Amerikaanse interventieleger. Door de militaire ervaring die velen van hen hadden opgedaan in de Korea-oorlog, konden zij ingezet worden bij de smerigste karweitjes. Ze draaiden hun hand niet om voor het maken van burgerslachtoffers. Zo liep het aantal doden aan de Amerikaanse kant niet al te zeer op, maar rolden er des te meer Vietconghoofden (of wat daarvoor door moest gaan) wat weer gunstig was voor de *body count*. Het doet een beetje denken aan de positie die de Molukkers hadden bij het KNIL in Nederlands-Indië. *De schaduw van de wapens* kon pas aan het eind van de jaren tachtig verschijnen omdat toen de democratie in Zuid-Korea

vaste voet aan de grond kreeg. De auteur had namelijk voortdurend aanvaringen met het regime en heeft zeven jaar gevangen gezeten, onder andere vanwege een niet-geautoriseerde reis naar Noord-Korea.

Geen oorlogsroman

Hoewel *De schaduw* is verschenen in de serie *Oorlogsdomein* van de Arbeiderspers, is het geen oorlogsroman in de eigenlijke zin des woords. Gevochten wordt er namelijk nauwelijks. En de Amerikanen zelf spelen maar een zijdelingse rol. Het verhaal draait om de Koreaanse militair An Yonggyu, het alter ego van de schrijver, die als rechercheur in de havenstad Da-Nang wordt ingezet om onderzoek te doen naar de corruptie in het Koreaanse leger en dan vooral naar de zwarte handel in Amerikaanse goederen. Door in die wereld te infiltreren hoopt zijn opdrachtgever ook de lijnen bloot te leggen naar het Vietnamese regeringsleger en zelfs naar het Vietnamees Bevrijdings-

front. Hij merkt dat geld verdienen in dit milieu tamelijk simpel is en weet al snel een graantje mee te pikken zonder echter zijn eigenlijke opdracht al teveel in gevaar te brengen. Op een ijskoude afstandelijke manier sleept Hwang de lezer mee in de krochten van de corruptie waarin al gauw niet meer duidelijk is wie vriend is of vijand. Hij kiest eigenlijk geen partij, heeft begrip voor de menselijke zwakheden en spreekt nauwelijks een oordeel uit over de praktijken die hij aantreft. Wat wel duidelijk wordt, is dat de zwendel niert van de laagste straatventers tot aan de hoogste (Zuid-Vietnamese) regeringsambtenaren, inclusief ministers en generaals. Want de corruptie onder Koreaanse militairen blijkt een bagatel vergeleken bij die van hun Vietnamese collega's. Luitenant-generaal Liam, de gouverneur van de provincie Quang-nam, staat symbool voor het grote graaien in die kringen. Zo weet hij de Amerikanen ervan te overtuigen dat in zijn provincie, gelegen in de afgelegen berglan-

den van Midden-Vietnam, een stam woont die geheel zou zijn geïnfilteerd door de Vietcong en dus kandidaat is voor een actie in het kader van de operatie *search and destroy*. In werkelijkheid gaat het hem alleen maar om de wilde kaneelbomen in de streek en die wat makkelijker zijn te stelen wanneer er niet te veel *locals* hem voor de voeten lopen. De Amerikaanse luchtmacht slacht de nietsvermoedende stammen af en de buit is binnen. Net als veel andere overheidsdienaren hoopt Liam zo snel mogelijk rijk te worden om vervolgens de wijk te nemen naar Singapore of Hongkong.

Naïeve Amerikanen

Voorzover er Amerikanen in het boek te bespeuren zijn, spelen zij de rol van uiterst naïeve vreemdelingen die zich van alles op de mouw laten spelden. Dit tot groot genoegen van een groot deel van bevolking van Da-Nang, dat daardoor optimaal aan de *rednecks* kon verdienen. Het best bleek die onnozelheid uit de zogenaamde *herlevingsnederzettingen*, een voortzetting van de strategische dorpen en bedoeld om de agrarische bevolking te scheiden van de guerrillastrijders van de Vietcong. Wanneer het loyale deel van de bevolking - voor zover dat viel vast te stellen - in die nederzettingen zou zijn ondergebracht, zo was het idee, dan konden de Amerikanen er veilig vanuit gaan dat wat er op het platteland achterbleef, communistisch uitschot was, dat er alleen maar op wachtte om te worden vernietigd. Het gevolg was even tragisch als lachwekkend. Van de vestigings-subsidies kwamen helemaal niets bij de doelgroep terecht, zodat veel boeren geld moesten lenen (soms tegen een rente van vijf procent

per dag) om te verhuizen. Van de wapens waarmee zij geacht werden de dorpen te verdedigen kwam tweederde terecht op de zwarte markt en zo weer voor een groot deel bij de Vietcong. Als men Amerikaanse inspectie verwachtte, werden uit de verre omgeving sinaasappelbomen gehaald om die voor een dag in de modeltuinen te planten en kregen de inspecteurs prachtige toiletten te zien die echter niet aangesloten waren op het riool. En in een van de grootste rijst-producerende landen van de wereld aten de bewoners van de nieuwe dorpen uiteindelijk de witte korrels van *Uncle Ben's* uit Californië. Om de *hearts and minds* van de lokale bevolking te winnen kwamen Amerikaanse legerhelicopters van alle kanten aanvliegen, leverden witporseleinen wc-potten, chocola en condooms af en waren dan weer weg. Ondervoede kinderen kregen jojo's, glazen knikkers en stripboeken. Het was niet voor niets dat stedelingen vanaf toen spraken van *miguo thon*, oftewel Amerikaanse dorpen. Het behoeft geen betoog dat deze fraaie voorbeelden van *social engineering* van meet af aan tot mislukken waren gedoemd. De dorpsbewoners weigerden massaal te vertrekken al was het alleen maar omdat zij vanwege de voorouderverering aan hun dorpen en akkers waren gebonden, en werden bijgevolg uitgeleverd aan de Amerikaanse luchtmacht. Deze tekentafelstrategie, die niet alleen naïef was, maar ook getuigde van een onthutsende onwil om zich te verdiepen in religie en cultuur van de bevolking, was net zoals als 'iemand eerst invalide slaan en hem dan een bosje bloemen brengen om hem op te vrolijken'. Bij de hedendaagse krantenlezer roept

Hwang Sok-yong *De schaduw van de wapens*

De oorlog in Vietnam vanuit Koreaans perspectief

dit beleid al snel associaties op met Irak en Afghanistan.

Mensen van vlees en bloed

Het prettige van het boek is dat Yonggyu bij zijn naspeuringen al snel verzeild raakt in een Vietnamese familie waarvan elk lid een andere keuze maakt in de slangenkuil die het land op dat moment is. Daardoor krijgt het boek structuur en dat biedt de lezer veel houvast hetgeen gezien de omvang ervan geen overbodige luxe is. De een is een gesjeesde student medicijnen die kiest voor de Vietcong, zijn broer een hoge officier in het regeringsleger, een zus weduwe van een Vietcongsoldaat en de pater familias een aan de opium verslaafde schoolmeester. En voor alle keuzes, behalve misschien de laatste, is begrip op te brengen. Met het examen in het vooruitzicht vormt *De schaduw van de wapens* misschien een betere besteding van de kerstvakantie dan *In de schaduw van de wind*.

Het einde van de Amerikaanse interventie in Vietnam

EEN ROLLENSPEL VAN DAN MOORHOUSE

Een rollenspel levert een hoop tijdwinst op bij het laten beklijven van de examenstof, bewijst Yuri Schneider.

▷ Moorhouse, D. 'How to make historical simulations adaptable, engaging and manageable' in *Teaching History*, afl. 133, dec. 2008. Moorhouse is "Head of History" van de Wyke Manor School in Bradford, Engeland.

▷ Nixon en Mao schudden elkaar de hand in het kader van de driehoeksdiplomatie, 1972.

Drs. Yuri Schneider is docent geschiedenis op het Sint Montfort/Gymnasium Sint Montfort in Rotterdam en student eerstegraads lerarenopleiding ICLON in Leiden. Dit artikel is een weergave van de workshop die hij gaf tijdens de didactiekdagen van het ICLON.

Dan Moorhouse' laat zien dat het mogelijk is om rollenspellen te ontwikkelen die voor de docent weinig tijd en inspanning kosten en toch erg leuk en uitdagend voor de leerling zijn. Docenten zouden volgens hem het volgende moeten doen: "visualise, challenge, engage, break down concepts and offer pupils a chance to feel through history at the same time as thinking through history". Hiermee lijkt Moorhouse op voorhand veel van een geschiedenisdocent te verlangen. Niets is echter minder

persoonlijkheden die met dit omslagpunt te maken hebben gehad en vier gebeurtenissen binnen dit omslagpunt. In zijn artikel gaat hij uit van de Industriële Revolutie. Zou zijn model ook toepasbaar zijn op de examenstof?

Ingrediënten

Aangezien de te leren stof voor dit onderwerp aanzienlijk is, heb ik gekozen om het rollenspel toe te passen

op punt 4.4 van de stofomschrijving. Dit punt behandelt het einde van de Amerikaanse interventie in Vietnam. Dit is dan ook gelijk het grote omslagpunt waarop het rollenspel gebaseerd wordt. Binnen de stofomschrijving is een aantal belangrijke (dikgedrukte) begrippen te vinden die de leerlingen moeten kennen. Deze kunnen we gebruiken als de vier gebeurtenissen binnen het omslagpunt. In chronologische volgorde zijn dat: het Tet-offensief, vietnamisering, driehoeksdiplomatie en de Parijse akkoorden. Twee van de drie ingrediënten zijn nu al aanwezig. De vijf persoonlijkheden die ik heb gekozen

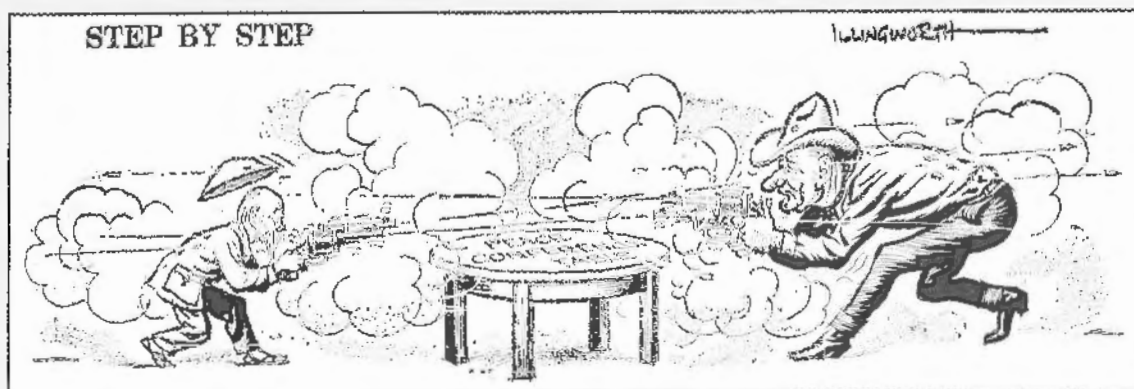

waar. Hij stelt namelijk dat er maar drie ingrediënten nodig zijn om tot een succesvol en leuk rollenspel te komen: een groot omslagpunt in de geschiedenis, vijf

zijn: Henry Kissinger (VS), Vo Nguyen Giap (Noord Vietnam/Vietcong), Nguyen van Thieu (Zuid Vietnam), Jane Fonda (publieke opinie) en Mao/Breznev (China/

STEP BY STEP

ILLINGWORTH

Spotprent over vredesonderhandelingen in Parijs tussen Ho Chi Minh en Johnson.

Sovjet-Unie). Nu de keuzes zijn gemaakt kan het rollenspel beginnen.

Rollenspel in de praktijk

In het rollenspel kruipen de leerlingen ieder in de huid van een van de hiervoor genoemde persoonlijkheden. De docent lanceert iedere keer een nieuwe gebeurtenis en vraagt de groepjes hoe hun personages hierop zouden reageren. Uiteindelijk zou dit moeten uitmonden in een discussie tussen de verschillende groepjes. Dan wordt de volgende gebeurtenis door de docent ingebracht en horen de leerlingen hoe 'hun persoonlijkheden' werkelijk hebben gereageerd. De mogelijkheid bestaat dat de leerlingen gedacht hebben dat de reactie van hun persoon heel anders was. Zij moeten dan hun zienswijze bijstellen. Vervolgens gaan de leerlingen in discussie over een nieuwe gebeurtenis. Deze gebeurtenissen beslaan een periode van januari 1968 tot januari 1973. 'Vietnamisering' en 'driehoeks-diplomatie' zijn hierbij erg complexe begrippen. Dit laatste omdat bij dit begrip de Vietnamoorlog in het bredere kader van de Koude oorlog wordt geplaatst. China en de Sovjet-Unie komen hierbij om de hoek kijken en dit kan in een gewone lessenserie, bij zowel leerling als docent, voor problemen zorgen. In dit rollenspel zijn ook deze twee partijen vertegenwoordigd en kan het begrip op een 'inlevende' manier worden behandeld. Hiermee wordt dus de zo gewilde tijdswinst geboekt. Maar dit is niet het enige voordeel!

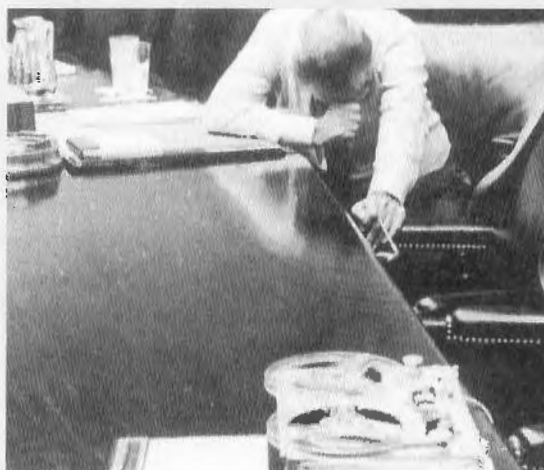
Creativiteit en variatie

Door op deze wijze een rollenspel in de klas te creëren wordt er niet alleen een aantal zeer belangrijke punten uit de stofomschrijving behandeld, maar komen de leerlingen ook in relatief korte tijd in aanraking met een flinke berg leerstof. Tevens wordt er van de leerlingen verwacht dat zij een aantal vaardigheden uit domein A (Historisch besef) uit het eindexamen toepassen (standplaatsgebondenheid, inleving etc.).

De uitvoering van dit rollenspel kan op vele manieren. Een mooie variant is om de leerlingen diplomatieke

brieven naar elkaar te laten sturen. Dit maakt het rollenspel in een keer een stuk realistischer. In combinatie met enige aankleding (vlaggetjes/naambordjes) leven de leerlingen zich dan al snel in hun personage in. Er zouden ook keuzes kunnen worden gemaakt voor andere omslagpunten, gebeurtenissen of personages. Hierbij wordt er natuurlijk wel een beroep gedaan op de creativiteit van de docent. Het grote voordeel van dit alles is dat de leerling niet in aanraking hoeft te zijn geweest met het te behandelen omslagpunt. Al dan niet nieuwe informatie wordt in het spel behandeld en er hoeft niet eens echt sprake te zijn van voorkennis. Zo wordt een prima eerste kennismaking aangeboden. De docent is degene die het rollenspel uiteindelijk in goede banen zal moeten leiden. Hij zal ervoor moeten zorgen dat alle leerlingen in de groepjes actief deelnemen aan de discussie. Dit vergt wellicht enige oefening, maar uiteindelijk zal het de moeite lonen.

Al met al zijn er vele redenen om eens een rollenspel in de klas uit te proberen. De werkvorm van Moorhouse maakt van dit rollenspel een perfecte manier om dit examenonderwerp tot leven te wekken en grote lappen complexe stof in relatief korte tijd te behandelen. Het vergt enige voorbereiding, maar het zal de investering uiteindelijk waard blijken.

President Johnson aan zijn bureau tijdens het Tet-offensief.

Er is hier iets helemaal mis!¹

MY LAI EN DE EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID VAN SOLDATEN IN OORLOGSTIJD

Hoe zorg je ervoor dat leerlingen actief aan de slag gaan met het examenonderwerp? Trek ze uit hun comfortzone en laat ze werken en discussiëren aan de hand van een moreel dilemma: My Lai, 16 maart 1968. Welke keuze maak je? Kies je voor je eigen verantwoordelijkheid of schaar je je achter opgelegd gezag?

► Hugh Thompson over de radio op 16 maart 1968 terwijl hij met zijn helikopter over My Lai vliegt.

In maart 1968 werd het Amerikaanse leger door de inlichtingendienst afgestuurd op het dorp My Lai in Vietnam, omdat verondersteld werd dat zich hier een groot aantal leden van de Vietcong ophielden. De Charlie Company kreeg de opdracht om het dorp in brand te steken en te schieten op alles wat ze tegenkwamen; verwacht werd dat alle vrouwen en kinderen na zeven uur 's ochtends naar de markt waren.

De Charlie Company was sinds december 1967 in Vietnam en had al een groot aantal mannen verloren bij aanvallen door de Vietcong, landmijnen en booby traps. De leiding lag die dag in handen van bevelhebber Ernest Medina (1936) en Tweede Luitenant William L. Calley Jr. (1943). Binnen vier uur werd een waar slagveld aangemaakt. Het exacte aantal slachtoffers is nooit vastgesteld, maar het monument op de plek waar het bloedbad heeft plaatsgehad vermeldt 504 namen.

Het incident is in eerste instantie door het leger in de doofpot gestopt, maar kwam door een ingezonden brief van soldaat Ron Ridenhour aan het licht. Ridenhour vernam in Vietnam via vrienden uit de Charlie Company de onlusten in My Lai. Hij besloot de verhalen en verklaringen te verzamelen. Bij terugkomst in de Verenigde Staten in maart 1969 stuurde hij een brief aan dertig leden van het Congres. In deze brief liet hij weten dat er naar zijn mening een grootscheeps en publiekelijk onderzoek ingezet zou moeten worden. Journalist Seymour Hersch kreeg hier lucht van en besloot de betrokken soldaten

te interviewen. De artikelen die hij hierover publiceerde waren omstreden. In november 1970 werd er een grootscheeps onderzoek ingezet naar het bloedbad in My Lai. Het bloedbad in My Lai raakt aan een viertal belangrijke punten uit de stofomschrijving: (4.2) guerrillaoorlog en de falende Amerikaanse strategie, (4.4) de demoralisering van de Amerikaanse strijdkrachten, (6.1) de rol van de media, (7.3) nationaal trauma/ Vietnamsyndroom. Daarnaast is het bij uitstek een onderwerp dat leerlingen zal prikkelen. Ze worden namelijk geacht zich in te leven in een zestal soldaten die betrokken waren bij het bloedbad in My Lai. Voornamelijk jonge mensen, die een keuze moesten maken tussen eigen verantwoordelijkheid en opgelegd gezag. Een moreel dilemma!

Opdracht

'Sommige mensen – de meesten, lijkt het – zullen, onder sommige omstandigheden, alles doen wat iemand met autoriteit hen opdraagt...'²

Leerlingen plaatsen zes personen aan de hand van persoonsomschrijvingen in een kwadrant, waarbij de horizontale as van links naar rechts de mate van ongehoorzaamheid tot mate van gehoorzaamheid bestrijkt. Op de verticale as bepalen zij in hoeverre deze mensen hun keuze baseerden op eigenbelang of het algemeen belang.

De doelen van deze opdracht zijn (1) dat leerlingen zich in zullen leven in het denken en doen van deze perso-

Eleonor Geenen MA is docent geschiedenis aan het Christelijk Gymnasium in Utrecht en DiD aan het ICLON.

nen, (2) ze een beargumenteerde waardering kunnen geven van de keuzen die deze mensen hebben gemaakt, (3) ze deze keuzen voor kunnen leggen aan klasgenoten en in een discussie tot een bijgesteld en genuanceerd standpunt kunnen komen, (4) ze deze keuzen kunnen afzetten tegen de gegeven situatie, (5) de leerlingen aan de slag gaan met een moreel dilemma; in hoeverre heb je als militair een eigen verantwoordelijkheid? In de opdracht staan zes leden van de Charlie Company centraal:

- 1 Officier Oran Henderson die van mening was dat het beter was het incident in de doofpot te stoppen.
- 2 Bevelhebber Ernest Medina die naar eigen zeggen pas te laat doorhad waar zijn mannen mee bezig waren.
- 3 Tweede Luitenant William Calley jr. die zijn ondergeschikten de opdracht gaf alle inwoners van My Lai samen te drijven en dood te schieten. Als ze hieraan niet gehoorzaamden schoot hij zelf. Hij claimde achteraf het bevel van Medina uitgevoerd te hebben.
- 4 Soldaat Paul Meadlo die huilend het bevel van Calley opvolgde, omdat hij bang was anders zelf gedood te worden.
- 5 Soldaat Michael Bernhardt die voor zijn vertrek naar Vietnam aan zichzelf had beloofd alleen op mensen te schieten die ook op hem zouden schieten. Hij heeft als een van de weinigen het bevel van hogerhand geweigerd.
- 6 Helikopterpiloot Hugh Thompson die toevallig boven My Lai vloog op 16 maart 1968 en niet tot de Charlie Company behoorde. Hij heeft uiteindelijk het bloedbad in My Lai beëindigd.³

De volledige opdracht inclusief docenten-handleiding is als download op de site www.vgnkleio.nl geplaatst. Deze kan gekopieerd en in de klas gebruikt worden.

Meerwaarde

Deze opdracht is tijdens de nascholingsmiddag van het ICLON in september 2009 door docenten uitgevoerd. Uit de nabespreking bleek dat de vragen wellicht te lastig zijn voor havo-leerlingen. Een mogelijke oplossing is om de opdracht in stukjes te hakken en tussendoor steeds te bespreken.

Aangezien er geen goede/foute antwoorden zijn kan het zijn dat de leerlingen afhaken omdat ze het te ingewikkeld vinden. U kunt hen vertellen dat deze opdracht juist gemaakt is om te ervaren dat er soms geen goede

en foute antwoorden bestaan. De begrippen kunnen te vaag zijn voor leerlingen waardoor er een gevaar van verzanding in de discussie kan ontstaan. Regie door de docent met name tijdens de discussie/nabespreking is dus van groot belang.

Ondanks deze opmerkingen waren de deelnemers het er over eens dat de opdracht wel degelijk meerwaarde heeft. Het is een originele geschiedenisles, die een welkome afwisseling kan zijn binnen het eindexamenprogramma. Het is middels deze opdracht makkelijker voor de docent om de leerlingen bij het onderwerp te betrekken. Het geeft een kans om de examenstof te behandelen, maar ook om een bijdrage te leveren aan de sociaal maatschappelijke ontwikkeling van de leerlingen. Je kunt leerlingen namelijk wel vertellen dat mensen vreselijke dingen doen onder gegeven omstandigheden, maar het is mooi als inzicht hierin een bron in de leerlingen zelf vindt. De meerwaarde voor leerlingen ligt erin dat ze zelf moeten nadenken, discussiëren, inleven en contexten herkennen. Ze krijgen hierdoor meer inzicht in zowel de Vietnamoorlog als complexe morele problemen in het algemeen. Ze moeten zich inleven in wat er mis kan gaan in extreme situaties. En dat er veel mis kan gaan, dat weten wij historici maar al te goed.

Deze opdracht is afgeleid van een bestaande opdracht uit 'Geschiedenis Doordacht' (2005) van Jan de Vries en Harry Havekes: Kwadrant (verzet, aanpassing of collaboratie in de Tweede Wereldoorlog).

Deze foto van Ronald L. Haeberle werd direct na het bloedbad gemaakt en laat zien dat er vooral vrouwen en kinderen omkwamen.

Ron Ridenhour in *Los Angeles Times* op 16 maart 1998.

De informatie over deze personen is afkomstig uit: *Reporting Vietnam, Part Two: American Journalism 1969-1975* (Library of America, 1998), 13-27.

JOHN KLEINEN, BERT VAN DER ZWAN, HANS MOORS EN TON VAN ZEELAND (RED.), *LEEUWEN DRAAK*.

VIER EEUWEN NEDERLAND EN VIETNAM. (AMSTERDAM: BOOM 2007) 270 BLZ., € 16,50.

(LEZERS VAN KLEIO KRIJGEN 5 EURO KORTING, ZIE DE BON IN KLEIO 6)

RIMKO VAN DER MAAR, *WELTERUSTEN MIJNHEER DE PRESIDENT. NEDERLAND EN DE VIETNAMOOLOG 1963-1973*.

(AMSTERDAM: BOOM 2007) 294 BLZ., € 19,50.

Pas na de Tweede Wereldoorlog dringt Vietnam de Nederlandse huiskamer binnen. Letterlijk, want de reportages op de televisie over de oorlog in Indochina, hadden een enorme invloed op de snel veranderende Nederlandse samenleving. Vrijwel ieder huishouden had inmiddels een televisie en met maar twee zenders waren de kijkcijfers voor alle programma's enorm. Dus ook van documentaires en infor-

matieve programma's. Zo werd de ellende in de wereld voor het eerst aan iedereen in Nederland zichtbaar gemaakt. En daarmee werden de gezagsdragers daar, maar vooral ook hier, ter verantwoording geroepen. Zo werd de oorlog in Vietnam ook een broekijzer in het conflict in Nederland, en de rest van de Westerse wereld, van de naoorlogse generatie van babyboomers met de oudere generatie. De hele ontwikkeling van gezagsgetrouwen naar, zoals het toen heette, geëngageerde journalistiek is goed zichtbaar in de bijdrage over het actualiteitenprogramma *Brandpunt* van de KRO. In de eerste zelfgemaakte reportage van *Brandpunt* in Vietnam kreeg de

kijker beelden van het straatleven in Saigon en patrouillerende Amerikanen te zien. Verder bevatte het een verslag van het huwelijk tussen een Amerikaans soldaat en een Vietnamees meisje en interviews met Nederlanders ter plaatse. Alles vanuit het Amerikaanse perspectief: in een reportage over de rijstoogst achter het front is te horen dat de Vietcong alles probeerde te roven wat er te roven viel en dat de Amerikaanse en Zuid-Vietnamese troepen de boeren probeerden te helpen. Het is verbazingwekkend om te zien hoe snel die houding omsloeg. Een paar jaar later was er alleen nog maar kritiek op de Verenigde Staten en het regime in Zuid-Vietnam, het Noord-Vietnamese standpunt werd kritiekloos doorgegeven en het optreden van de Noord-Vietnamezen en de Vietcong zonder kritiek beoordeeld. In een reportage over de Vietcong uit 1969 werd het beeldmateriaal en de tekst van de propagandadiens van de verzetsbeweging integraal overgenomen. De beoordeling van die reportage in de linkse pers was ronduit positief. De journalist informeerde niet meer, hij oordeelde. Ook in het boek van Rimco van der Maas, die overigens ook een bijdrage leverde aan *Leeuw en Draak*, wordt beschreven hoe het Amerikaanse optreden in Vietnam eerst in brede kring gesteund werd, omdat 'onze bevrijders' in Azië een dam opwierpen tegen de verdere opmars van het

communisme. Maar de minister van Buitenlandse Zaken bood de Amerikanen geen troepen aan. En dat was dan weer uit wraak over de Amerikaanse opstelling in het conflict over Nieuw-Guinea met Indonesië. En de CPN was bang dat te veel aandacht voor Vietnam de aandacht voor het Duitse revanchisme – immers ook een Russisch probleem! – zou wegnemen.

De uitzichtloosheid van de strijd met de voortdurende bombardementen op Noord-Vietnam en de media-aandacht daarvoor, maar ook de veranderde maatschappelijke verhoudingen in Nederland, maakten van Vietnam een arm derdewereldland dat slachtoffer was geworden van Amerikaans geweld. Met demonstraties, steunbetuigingen en giften aan Noord-Vietnam (medicamenten en breiwerk) kon men laten merken hoe verontwaardigd men wel niet was over het Amerikaanse optreden. Maar dat werd toch vooral erg gevonden, omdat men daarmee de eigen gezagsdragers kon uitdagen. Die laatste leerden echter snel. Dus liep in 1973 de top van de KVP schouder aan schouder mee met die van de PvdA en CPN in een grote betoging tegen de Amerikaanse bombardementen op Noord-Vietnam. En daarmee werd Nederland even, bijna eensgezind, het gidsland dat het beste wist hoe de wereld eruit moest zien.

Hans Pols

STEVEN JOHNSON, *LONDEN, SPOOKSTAD. HOE EEN CHOLERA-EPIDEMIE DE WETENSCHAP, DE STEDEN EN DE MODERNE WERELD VERANDERDE* (OORSPRONKELIJKE TITEL: GHOST MAP)

(UITGAVE: MEULENHOF, AMSTERDAM, 2008), 302 BLZ., € 22,00.

Londen, spookstad louter bestempelen als een geslaagde historische variant op de populaire serie *Crime Scene Investigation* zou het werk van Steven Johnson te kort doen. Toch is het niet gek dat je hier als eerste aan denkt. In *CSI* lossen medewerkers van een forensisch instituut in rap tempo curieuze misdaden op. Daarbij maken zij gebruik van allerlei (verzonnen) technische snuffes en nieuwe (nog niet bewezen) wetenschappelijke inzichten. Aan het einde van de aflevering volgt steevast de ontknoping in de raadselachtige zaak. Johnson gaat min of meer op dezelfde manier te werk. In de eerste week van september 1854 sterven er in de Londen armenwijk Soho plotseling bijna vijfhonderd mensen als gevolg van een cholera-epidemie. De ziekte was toen al bekend en volgens de gangbare opvatting het gevolg van de vieze lucht die in de armenwijken nu eenmaal hing. Viroloog John Snow verwerpt die miasmen-theorie en is van mening dat cholera via het wa-

ter verspreid wordt. Hij brengt de omgeving van Broad Street in het centrum van Soho in kaart om de bron van de besmetting te achterhalen. Henry Whitehead is geestelijke in de getroffen wijk en na het zien van de kaart overtuigd van het verband dat Snow probeert aan te tonen. Gezamenlijk ontrafelen zij de op dat moment mysterieuze aard van de besmettelijke ziekte. Tot op de dag van vandaag staat er op de hoek van Broadwick Street (zoals Broad Street nu heet) een pomp ter nagedachtenis aan Snow die de ware oorzaak van cholera ontdekte en daarmee veel ellende heeft weten te voorkomen. Gelukkig: eind goed, al goed. De rede heeft het gewonnen van achterhaald bijgeloof, de ziekte is overwonnen en de helden worden geëerd. Maar dat is eigenlijk nog niet de helft van wat Johnson wil vertellen. De ondertitel geeft dat al aan: *Hoe een cholera-epidemie de wetenschap, de steden en de moderne wereld veranderde*. Johnsons uitgangspunt is dat stedelijke beschaving niet kan bestaan

zonder aandacht te schenken aan een goede afvoer van vuil. In *Londen, spookstad* beschrijft Johnson de fundamenteën van de moderne visie op een stad. In 1854 is Londen de eerste moderne metropool. Er leefde nooit eerder een overweldigende hoeveelheid van ruim 2,5 miljoen mensen op enkele tientallen vierkante kilometers samen. Dit gegeven is voor Johnson cruciaal in zijn beschrijving van het veranderende wereldbeeld van halverwege de negentiende eeuw. Tot dan toe was het ijkpunt voor stedelijke beschaving misschien het oude Rome geweest (ca. een miljoen inwoners). De nieuwe situatie vereiste andere bakens, te beginnen op het gebied van afvalverwerking. Juist op het moment dat een dodelijke epidemie de dan grootste stad ter wereld met uitsterven bedreigt, bewijst Snow met zijn revolutionaire doorbraak zijn gelijk en legt hij de basis voor moderne opvattingen over stedelijke beschaving.

Daan Schuijt

MAARTEN VAN ROSSEM, *DE ATOOMBOM. EEN HOORCOLLEGE OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE NUCLEAIRE WAPENWEDLOOP* (DEN HAAG: HOME ACADEMY 2009) 4 CD'S., € 34,95

Op zeker moment werpt Van Rossem de vraag op wat er gebeurd zou zijn als de mogelijkheid van een kernsplitsing ontdekt zou zijn in een volledig vreedzaam tijdperk of pas midden in de oorlog – met de zekerheid dat de bom pas ná de beëindiging van het conflict af zou zijn, of als in de Tweede

Wereldoorlog de tactiek van massale bombardementen niet was ontwikkeld. Dan was men, volgens hem, waarschijnlijk helemaal niet op het idee gekomen een atoombom te maken en was de wereld in de tweede helft van de twintigste eeuw niet in de greep geweest van de angst voor een nucleair conflict.

Maar kernfysici kwamen al in december 1938 tot het inzicht dat kernsplitsing mogelijk was. Op dat moment was de angst voor luchtbombardementen, met de ervaringen uit de Eerste Wereldoorlog en Gernica, bijzonder groot. Veel natuurkundigen realiseerden zich dus wat de consequenties van het

gebruik van de nieuw verworven kennis zou kunnen zijn. De beroemdste, archetypische geleerde, Einstein echter niet. Toen Amerikaanse geleerden, allen van buitenlandse afkomst, in een brief president Roosevelt duidelijk wilden maken wat er in de toekomst met kernwapens allemaal mogelijk zou kunnen zijn en hem waarschuwden dat het uranium uit de Belgische kolonie Congo vooral niet in Duitse handen mocht vallen, en ook Einsteins handtekening onder die brief wilden hebben, was de laatste heel verbaasd. Bij hem was nog niet opgekomen wat er op militair gebied door de kernsplitsing allemaal mogelijk werd. Roosevelt was sneller van begrip. 'Het is dus de bedoeling,' zou hij in een onderhoud met de bankier Sachs, die hem de brief overhandigde, hebben gezegd, 'dat we voorkomen dat de Duitsers ons kunnen opblazen.' Toch duurde het nog een hele tijd voordat de Amerikanen echt aan de slag gingen. Het Manhattan-project, de code-naam van het Amerikaanse atoomprogramma, startte pas in januari 1942. Maar toen ging het ook snel. Ruim drie jaar

later brachten de Amerikanen hun eerste bom in de woestijn van New-Mexico tot ontploffing. Het is opmerkelijk wat de positie van Duitsers en Duitsland in het hele project was. Duitse geleerden wezen de wetenschappelijke wereld op de mogelijkheden van kernsplitsing. Uit angst voor een Duits atoomwapen begonnen de Amerikanen aan hun nucleaire programma. Bij dat werk speelden uitgeweken Duitsers zoals Oppenheimer een grote rol. Maar toen de Amerikanen daadwerkelijk werk gingen maken van het werk aan hun atoombom – op zeker moment waren er 75.000 man bij betrokken – had Duitsland al afgehaakt. Toen Speer in 1942, na de dood van Todt, de leiding van de Duitse oorlogsproductie overnam, kwam hij tot de conclusie dat Duitsland pas na het einde van de oorlog de beschikking over een atoombom zou krijgen. Voor hem was het duidelijk: de Duitse geleerden konden hun energie maar beter in andere sectoren van de bewapening steken. Het Duitse atoomprogramma werd afgeblazen. En na het inzetten van het atoomwapen tegen Japan, was het weer een Duitser die de plannen doorspeelde aan de Russen. Overigens is Van Rossem ervan overtuigd dat de Russen die eigen atoombom toch wel ontwikkeld zouden hebben. En passant rekent hij ook af met een aantal mythes rond de bommen op Hiroshima en Nagasaki. Die atoombommen vielen binnen de context van totale vernietiging vanuit de lucht. Het conventionele bombardement op Tokio in maart 1945 maakte honderdduizend slachtoffers.

Vanaf 1949, het moment dat de Sovjet-Unie over haar eigen atoomwapen beschikte, begon de nucleaire wapenwedloop. Uit angst door de ander vernietigd te kunnen worden, werd het afschrikingspotentieel tot krankzinnige grootte gebracht. In 1980 hebben alleen de Verenigde Staten al een vernietigingskracht die anderhalf miljoen keer sterker is dan die van Little Boy, de bom van Hiroshima. Elk van de krijgsmachtsonderdelen had zijn eigen kernwapens en bepaalde aanvankelijk onafhankelijk van elkaar zijn doelen. Objecten in de Sovjet-Unie, die al bij een eerdere vergeldingsaanval weggevaagd zouden zijn, zouden daarna nog meerdere malen bestookt worden. Men zou vernietigen, wat al lang vernietigd was. Na het einde van de Koude Oorlog is het areaal aan strategische kernwapens enorm beperkt. De tactische kernwapens zijn inmiddels opgeruimd. Toch beschikken de Verenigde Staten en Rusland nog over duizenden kernwapens, waarvan het merendeel volkomen overbodig is. De atoombom is een afschrikingswapen en niet een wapen om echt in zetten. En voor die afschrikking is lang zo veel niet nodig als de kernmachten nu achter de hand houden. Het gevaar van een nucleaire aanval door een van de nieuwe nucleaire naties of een terroristische organisatie, acht Van Rossem niet erg groot. Wie een atoombom gebruikt, tekent zijn eigen doodvonnis. Maar de kernwapens zullen voorlopig de wereld nog wel niet uit zijn.

Hans Pols

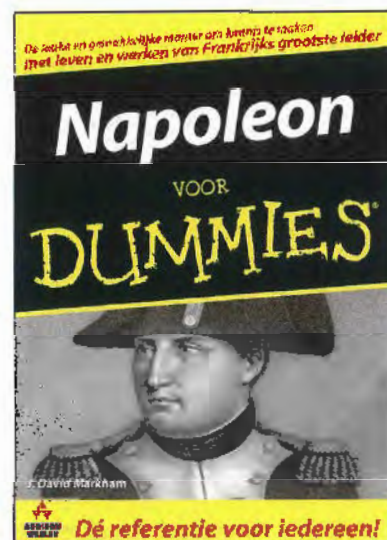
J. DAVID MARKHAM, *NAPOLEON VOOR DUMMIES*.
(PEARSON EDUCATION, AMSTERDAM 2006), 382 BLZ., PRIJS € 27,95.

Deze publicatie kreeg ik onlangs via een student in handen. Ondanks het feit dat ik weinig zie in recensies van slechte boeken, vond ik het zo hemeltergend slecht dat ik het niet kon laten het hier toch te bespreken. Vooral als waarschuwing, omdat de serie '...voor dummies' ook zijn pijlen richt op leerlingen uit het voortgezet onderwijs, en misschien ook wel op schoolbibliotheken. Al zal niemand zich als een 'dummy' beschouwen, iedereen heeft wel een gebied waar hij niet meteen alles van weet, maar waar toch zijn interesse ligt. De geïnteresseerde leek dus. En daar richt de serie '...voor dummies' zich op. Of het nu gaat om kamerplanten of om Napoleon. Deze uitgave is geschreven door J. David Markham, een Amerikaan en Napoleonkenner. Of beter: Napoleonverheerlijker. Als zodanig schreef hij nogal wat werken over de Kleine Corsicaan en is hij voorzitter van een tweetal Napoleon-verenigingen. Niet meteen de meest objectieve persoon om een doorwrochte studie over de keizer te schrijven. Want kritische geschiedschrijving hoort meestal niet tot de *core business* van dat soort verenigingen. Napoleon komt er al met al goed vanaf, en dat is geen compliment voor het boek. Zijn 'slechte kanten' worden gebruikt om van 'de held een gewoon mens' te maken, waardoor zijn heldenstatus alleen maar toeneemt. In een falende held kan het publiek zich immers beter verplaatsen. Dat deden de Oude Grieken al met hun goden en dat deed Napoleon

met zijn eigen leven. Zoals alle tirannen voor en na hem. Het boek wemelt van de aannames en onjuiste 'feiten'. Markham trapt in elke valkuil die 'de legende' vakkundig gegraven heeft. Ik meld ter illustratie enkele van de vele onverkwikkelijkheden. Verzwegen wordt bijvoorbeeld de schandelijke zelfverrijking van zowel Napoleon als zijn familie van lichtekooien en zwendelaars. Hij wordt schaamteloos gepresenteerd als 'vader van de Europese Unie', terwijl hij van Moskou tot Gibraltar heel Europa in diepe ellende dompelde. En hoe geniaal is een genie dat Frankrijks totale koloniale bezit in *no time* verkwalste en het land financieel-economisch, politiek en militair in krap vijftien jaar tijd naar de afgrond voerde? Voortdurend verdraait Markham de feiten. Nederlagen worden gefileerd en opnieuw opgebakken zodat ze toch een succes worden. En wat er fout ging was uiteraard niet aan Napoleon te wijten maar aan de incompetente klik om hem heen. En aan het weer. Terwijl alles wat goed ging louter en alleen aan 'het grote genie' te danken was. En nooit aan het weer. De vraag of iemand die een incompetente klik verzamelt en lange tijd blijft dulden zelf misschien incompetent is, wordt überhaupt niet gesteld. Het verlies aan mensenslevens dat de 'kleine korporaal' op zijn geweten heeft, wordt hem niet aangewreven. Veelal wordt er in het boek zelfs over gezwezen: de moordpartijen in Spanje, Saint-Domingue, Noord-Afrika, Rusland en in Frankrijk zelf.

Door de 'Napoleonkenners' als Markham en consorten zal ik wel bij de 'Napoleonhaters' ingedeeld worden, historici die op elke slak zout leggen. Maar de angst, de verschrikking en de onvrede bestond al tijdens het regime zelf. De polemiek is pas daarna losgebarsten. Internationaal gelauwerde historici als Presser en Geyl – om maar twee Nederlanders te noemen – hebben in de jaren vijftig van de vorige eeuw al gefundeerde kritiek geleverd op het fenomeen Napoleon. Door *Napoleon voor Dummies* te presenteren als 'gemakkelijke binnenkomer' zal de arge-loze lezer denken iets wijzer te worden over Napoleon. Helaas wordt in dit boek een volstrekt verkeerd beeld van deze megalomane dictator voorgehouden, die verantwoordelijk is voor de dood van miljoenen. In plaats daaraan aandacht te besteden, presenteert Markham het geloof in de almacht van een enkeling nog eens in het zoveelste jasje. Hetzelfde geloof dat in de wereldgeschiedenis al tallozen in het verderf stortte. De kamerplant die ik op basis van *Kamerplanten voor Dummies* verzorg, zal het wellicht binnenkort begeven. Dat is niet erg. Erger is een generatie lezers het idee aan de hand doen dat een feilloze leider de meest complexe problemen kan oplossen.

Hugo Luijten

NIALL FERGUSON, *HET SUCCES VAN GELD. EEN FINANCIËLE GESCHIEDENIS VAN DE WERELD.*

(CONTACT: AMSTERDAM 2008) 365 blz., € 39,95.

Aan het eind van de jaren zeventig kwamen de Amerikaanse hypotheekbanken, sinds de New Deal gemeenschappelijk bezit van de inleggers en beschermd en gecontroleerd door de overheid, in de problemen. Hun verinogenspositie werd door een inflatie, die nóg hoger was dan de toen zeer hoge rente, uitgehold. In feite subsidieerden de banken nu hypotheekgevers, terwijl beleggers wegliepen naar fondsen met aantrekkelijkere rentes. Om een einde te maken aan deze voor de banken gevaarlijke situatie, verruimden president Carter en zijn opvolger Reagan de mogelijkheden van de hypotheekbanken om op de financiële markt te opereren. Naast hypotheeklen mochten ze alles gaan verstrekken: bedrijfsruimte, aandelen, creditcards.

En dat nog steeds met garantie van de overheid, die overigens niet zo scherp meer toekeek, want de markt moest zijn werk kunnen doen. Het percentage Amerikaanse gezinnen met een eigen huis groeide tot 65 procent en de banken maakten enorme winsten.

In 1997 ontvingen de Amerikaanse economen Merton en Scholes de Nobelprijs voor economie. Ze hadden de ingewikkeldste economische moeilijkheden teruggebracht tot een wiskundig probleem. Risico's op de aandelenmarkt leken met deze wetenschappelijke benadering tot het verleden te behoren.

Ondertussen werden risicovolle hypotheeklen met andere hypotheeklen gebundeld in pakketjes waarvan werd gezegd dat in ieder geval de bovenste hypotheeklen betrouwbaar waren. De pakketjes dienden weer als onderpand voor bijzonder winstgevend effecten, waarin over de hele wereld in gehandeld werd. Op papier zag het er goed uit en het had ook kunnen werken als de rentes laag waren gebleven, als de mensen hun baan hadden gehouden en als de huizenprijzen waren blijven stijgen. Deze risico's waren in de economische modellen weggerodeneerd. De nieuwe economen wisten, in de woorden van Ferguson, 'wel veel van wiskunde, maar niet genoeg van geschiedenis'. Waarom werken de economische modellen niet? Kortweg omdat de toekomst geen in te calculeren risico's kent.

Ferguson neemt de lezers mee door de hele geschiedenis van

het geld: van de kleitabletten in Mesopotanië tot het internetbankieren van nu. In de zeventiende eeuw werden mogelijkheden om te ondernemen vergroot door de ontwikkeling van naamloze vennootschappen in de Republiek. Waarna de eerste zeepbellen in de economie opgeblazen en doorgeprikt werden. Om de financiële onzekerheid te temperen ontstond het verzekeringswezen en in de vorige eeuw het particulier huisbezit onder de middenklasse. De globalisering van het geldwezen kwam eigenlijk pas goed op gang tijdens het moderne imperialisme, toen er relatief meer kapitaal naar Azië en Afrika stroomde dan in het kader van de ontwikkelingshulp na de Tweede Wereldoorlog. Als gevolg van de Eerste Wereldoorlog sloten de financiële markten zich weer; sommige staten vervielen zelfs tot autarkie. De Grote Depressie werd erdoor versterkt en was ook een reden de grenzen verder te sluiten. Vreemd genoeg maakte de overeenkomst van Bretton Woods uit 1944, waarin de naoorlogse financiële verhoudingen in de Westerse wereld werden geregeld, geen einde aan de beperkingen van het financiële verkeer. Het duurde tot de jaren zestig van de vorige eeuw voordat de globalisering weer op gang kwam. Onderdeel van die globalisering nu is de symbiotische verhouding tussen de Verenigde Staten en China. Een relatie die een snelle oplossing van de huidige problemen in de weg staat.

Hans Pols

NIALL FERGUSON HET SUCCES VAN GELD

UITGEVERIJ CONTACT

VERSLAG CONFERENTIE EUROCLIO

NEDERLANDSE EN DUITSE
HISTORICI OVER GESCHIEDENIS-
ONDERWIJS

Staan nationale curricula onder druk door de ontwikkeling van multiculturele samenlevingen? En welke rol spelen de verhoudingen tussen politiek, wetenschap en onderwijs in dit spanningsveld? Deze herfst kwamen historici en didactici uit Nederland, België en Duitsland op initiatief van Euroclio twee dagen bijeen om de samenstelling van het geschiedeniscurriculum te bespreken. De vraag die tijdens het debat prominent aan bod bleef komen: in welke mate moet de politiek invloed hebben op de inrichting van het geschiedenisonderwijs?

DE KLAUWEN VAN DE POLITIEK
De discussie over de inhoud van het geschiedenisonderwijs op de eerste dag spitste zich toe op de stelling die onder de Nederlandse historici de meeste stof deed opwaaien: 'de canon is een goed instrument voor het onderwijzen in geschiedenis'. Nadat de Duitser Friedrich Huneke de totstandkoming van het curriculum in één van de zestien Länder uiteenzette (zie ook Jeffrey de Waal in Kleio 4, 2009), was de beurt aan Marc van Berkel om de Nederlandse situatie toe te lichten. Van Berkel schetste een beeld van het geschiedenisonderwijs dat zich in de twintigste eeuw aan patriottisme en paternalisme ontworsteld had. Aan het begin van de 21ste eeuw werd

Het panel met op de achtergrond de stelling waar de meeste aandacht naar uitging. V.l.n.r. Friedrich Huneke, Maria Grever, Jouke Turpijn en Elizabeth Erdmann.

de historische inhoud echter langzaam weer door de politiek in nationale kaders gedwongen. Nadat het onderwijs had gebogen voor het zogenaamde *altar of skulls*, doet onder de toegenomen belangstelling voor de nationale geschiedenis 'kennis' het weer goed in het onderwijs.

DE CANON IS EEN 'BAG OF POTATOES'
Het lijdend voorwerp van de discussie die zich ontspan was het instrument dat richting moest geven aan de nieuw herwonnen interesse voor de nationale geschiedenis: de canon. Het geharrewar rondom de canon is voor de Nederlandse docenten inmiddels bekende kost. De Duitse collega's daarentegen, hadden aan het begin van het debat

überhaupt geen beeld van de canon en de inhoud. Door de kritische discussie kregen zij echter snel duidelijkheid over de omstreken van de vijftig vensters. 'Het Nederlandse publiek' lijkt de canon aanvaard te hebben, maar dat betekent niet dat het instrument geaccepteerd wordt in het geschiedenisonderwijs. De inhoud kan natuurlijk gebruikt worden en de site staat vol met nuttige onderwijsmaterialen, maar moet de canon een richtlijn zijn in het geschiedenisonderwijs? Wat zijn de criteria voor de vijftig vensters? Wat is de onderzoeksbasis? Panellid Maria Grever kreeg bijval toen ze de vijftig vensters als een bag of potatoes karakteriseerde. Met andere woorden, waarom zou je deze vijftig specifieke vensters als leidraad kiezen voor het

onderwijs? Daarmee samenhangt de vraag naar de betekenis van het curriculum voor allochtone leerlingen. Waarom zouden zij over Floris V en Hugo de Groot moeten horen en lezen?

WORKSHOPS

De tweede dag waren er tal van lezingen en workshops over uiteenlopende onderwerpen. Carla van Boxtel en Jannet van Drie kwamen met een interessant schema waarin ze het onderzoek naar het proces van historisch redeneren bij leerlingen/studenten in kaart brachten. Historisch redeneren is natuurlijk heel lastig meetbaar en de dames hebben enorm veel verbale uitingen in verschillende klassensituaties tijdens de geschiedenisles opgenomen. Zij proberen de kwaliteit te benoemen door te kijken naar de wijze waarop leerlingen historische begrippen

gebruiken, contextualiseren, bronnen gebruiken en argumenteren. Een grote uitdaging voor de komende tijd met wellicht verrassende resultaten. Een van de items in hun schema was het stellen van historische vragen, waar Albert Logtenberg vervolgens uitgebreid op in naar hoe leerlingen bij het lezen van een introductietekst over een onderwerp in de geschiedenis tot vragen komen. Hierbij let hij zowel op de cognitieve als affectieve processen die daarbij een rol spelen. Op termijn kunnen hier misschien interessante conclusies voor het lesgeven uit getrokken worden. Bijvoorbeeld ten aanzien van groepswork waarbij leerlingen zelf onderzoek doen en vragen stellen.

Nicole Collin van het DIA (Duitsland Instituut) brak in haar workshop een lans voor een gezamenlijk Nederlands/Duitse geschiedemethode naar analogie van het Frans/Duitse geschiedenisboek dat enkele jaren geleden is verschenen. De verschillen tussen de Duitse en Franse cultuur zijn volgens haar veel groter dan tussen de Duitse en Nederlandse. Dan zou het toch een kans van slagen hebben, zou je denken. Al met al was het een inspirerend congres waar je volop met nieuwe ideeën en onderzoeken kennis kon maken.

**Robert Boonstra en
Joke Noordstrand**

MUSEA

LIMBURGS MUSEUM, VENLO
OP WEG NAAR DE GOUDEN EEUW – HENDRICK GOLZIUS & JACQUES DE GHEYN II
Werken op papier uit de zestiende eeuw zijn zelden te zien. Ze zijn te kwetsbaar om lang aan het licht bloot te stellen. De tentoonstelling is om die reden alleen al een zeldzame kans om kennis te maken met twee onbetwiste grootmeesters

van de grafische kunsten rond 1600. Tussen 1585 en 1588 onderhielden beide tekenaars nauwe banden. De Gheyn bracht een deel van zijn leertijd door in de werkplaats van Golzius, die bekend stond als de meest virtueuze graveur uit de geschiedenis van de prentkunst. Een

groep prenten van vaandeldragers en kapiteins illustreert tot wat zij in staat waren. De vergelijking tussen het werk van beide kunstenaars vormt een aanleiding om

de wortels van de kunst uit de Gouden Eeuw beter te leren kennen. Tot en met 28 februari 2010 te zien.

www.limburgsmuseum.nl

ONDERWIJSMUSEUM EDUCATORIUM, OOTMARSUM

LES-IN-OUDE-STIJL

Het museum, gevestigd in een fraai vakwerkpand, geeft informatie over het onderwijs van vroeger en nu: kostbare, zeldzame voorwerpen en leermiddelen zijn te zien, zoals een verzameling leesplankjes onder andere in het Hebreeuws en het Indisch, maar ook moderne leermiddelen. Bovendien is de sfeer van vroeger goed te ervaren, bijvoorbeeld in het zeventiende-eeuwse 'Latijnse klasje' of zittend in een onderwetse

schoolbank. Voor groepen van minimaal tien personen kan een les-oude-stijl (met een knipoog) worden aangevraagd, waarin een surense, maar rechtvaardige

geleermeester lesgeeft in Latijn, maar waarin de leerlingen ook gezamenlijk de tafels moeten opzeggen. Voor meer informatie:

www.educatorium.nl

NU OOK GESCHIEDENIS OP KENNISLINK

Kennislink is uitgebreid met een nieuwe vakpagina: Geschiedenis & Archeologie. Op de populair-wetenschappelijke website zijn nu ook het laatste nieuws en achtergronden te lezen over beide wetenschappen. Waarom maakten de oude Grieken nauwkeurige afspraken over plaats en tijd

als ze een oorlog wilden uvechten? Hoe kon Nederland een heel eilandenrijk drie eeuwen lang de baas blijven? Wie gaf de succesvolle zakenman Arent van Culer een financiële dolkstoot in de rug? En hoe kijken historici van nu aan tegen de Koude Oorlog van 1947-1989? Je leest het - en meer - op Kennislink-Geschiedenis & Archeologie.

De nieuwe vakpagina Geschiedenis & Archeologie bekijkt maatschappelijke onderwerpen door een historisch-wetenschappelijke bril. De vakpagina belicht de geschiedenis achter het nieuws en geeft achtergronden over prikkelende onderwerpen. Op een multimediale manier passeren historisch en archeologisch georiënteerde thema's de

MUSEUM TWENTSE WELLE, ENSCHDE

DDR, IMPRESSIES VAN EEN
VERDWARREN REPUBLIEK

Dat twintig jaar geleden de Muur is gevallen, zal niemand zijn ontgaan. Reden voor het museum Twentse Welle een expositie op te zetten over het leven in de voormalige DDR als 'Gesamtkunstwerk' van Trabant, woningbouw, kleding en tv-programma's, films en kunstwerken. Aan de hand van originele bruiklenen uit diverse Duitse musea wordt een beeld geschetst van het leven in het voormalige socialistische 'paradijs'.

revue. Ga fietsen langs de overblijfselen van het grens van het Rijnse rijk! Of zoek met Google maps welk museum in de buurt historische of archeologische collecties bezit. De agenda laat in een opslag zien waar en wanneer interessante lezingen, tentoonstellingen en debatten te bezoeken zijn.

www.kennislink.nl

Tot en met 28 februari
2010 te zien.

www.twentsewelle.nl

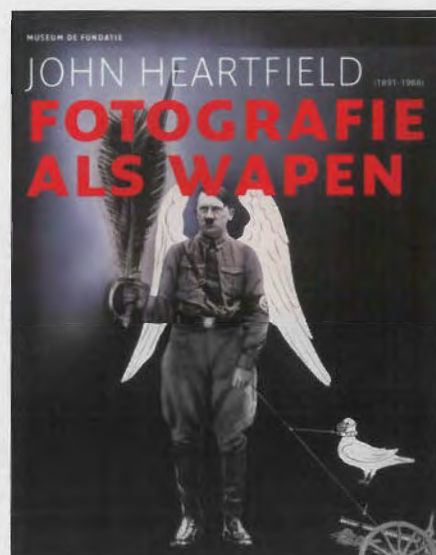
MUSEUM DE FUNDATIE, ZWOLLE

JOHN HEARTFIELD (1891-1968) FOTOGRAFIE ALS WAPEN
De strijd die de Duitse kunstenaar John Heartfield (Helmut Herzfeld) in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw heeft gevoerd tegen het opkomend nationaal-socialisme en vóór het communisme is een verhaal van grote per-

soonlijke moed en een geweldig kunstzinnig talent. Heartfield slaagde erin om datgene te verbeelden wat het voorstellingsvermogen van zijn tijdgenoten ver te boven ging. Komend vanuit de Berlijnse dada-beweging heeft Heartfield de fotomontage ontwikkeld tot een uiterst effectief propagandistisch strijdmiddel. Museum De Fundatie toont

een omvangrijke selectie uit het fascinerende werk van Heartfield, waarbij de nadruk ligt op de fotomontages die hij maakte voor de AIZ (Arbeiter Illustrierte Zeitung). Rondleidingen zijn mogelijk. Te zien tot en met 3 januari 2010.

www.museumdefundatie.nl

DE NIEUWE KERK, AMSTERDAM OMAN

Tot en met 18 april 2010 toont de Nieuwe Kerk in de tentoonstelling Oman ongeveer driehonderd objecten uit verschillende museale collecties in Oman. Ruime aandacht is er voor Oman als zeevarende natie en zijn centrale ligging aan internationale handelsroutes, ook die van de VOC. Handel is dan ook een belangrijk thema, vooral de handel in wierook en parfums. De relatie met zee komt op vele manieren aan bod:

oude zee- en landkaarten, manuscripten, archeologische vondsten en de bijzondere architectuur van forten. De rijkdom die de handel bracht, leverde vooral het veelgeroemde Omaanse zilverwerk op: rijk gedecoreerde sieraden, amuletten, wapens en ceremoniële kostuums. De bezoeker trekt in het kielzog van de oude reizigers langs verschillende thema's, zoals de vroegste beschaving en de religie in Oman.

www.nieuwekerk.nl

REIS NAAR ZUID-AFRIKA 'MOE NIE BANG WEES NIE'

In de zomer van 2010 kunt u in 30 dagen uitvoerig kennismaken met dit boeiende land met z'n Nederlandse roots. Hoogtepunten uit prehistorie, zeevaarders- en koloniale periode, Britse kolonisatie en expansie, de tijd van de strijd om goud en diamanten, Apartheid en democratie komen aan bod. De talrijke bezienswaardigheden maken een onvergetelijke indruk. Geniet van een schitterende natuur, ruige berglandschappen, overblijfselen uit de Hollandse- en Britse periode, uit de tijd van de strijd tussen Boeren en Britten, tussen Britten en Boeren tegen Bantu-stammen (Zulu's!), herinneringen aan traditionele Bantu-culturen, prachtige rivieren en stranden, vissersboten, een smakelijke keuken en

een hartelijke bevolking. Van Johannesburg reist u naar het noordoosten, vandaar naar de oostkust, dan naar het centrale binnenland, dan weer naar de oostkust om vandaar via de wijngebieden naar het zuidoosten te reizen om in Kaapstad te eindigen. U bezoekt o.a.: Johannesburg, Soweto, Sun City, Pretoria, Kruger Park (3 safari's met Big Five), Panorama- en Watervallenroute, Swaziland, Werelderfgoed St. Lucia (cruise), Ithluleti-Umfolozi Park (safari), Shaka-/Zululand, Durban, Pietermaritzburg, Slagveldenroute (negentiende eeuw), Drakensbergen,

Kruithuis van de VOC in het centrum van Stellenbosch.

met Robbeneiland en Kaaps Schiereiland, walvissen 'spotten', enzovoort. Kortom wat

Bloemfontein, Kimberley, Grote Karoo, Graaff Reinet, Addo Elephant Park (safari), Port Elisabeth, Tuinroute, Knysna,

Oudeniqua Choo-Tjoesnalspoor, Mossel Baai, Oudtshoorn, Kaapse Wijngebieden (Franschhoek & Stellenbosch), Kaapstad

wilt u nog meer? Op basis van volpension, vanaf ca. € 4.225,-. Programma aanvragen bij: nicostam2000@hotmail.com.

overtref jezelf

Kerndocent Geschiedenis (0,6 - 0,7 fte)

Het Instituut voor Lerarenopleidingen van Hogeschool Rotterdam zoekt een kerndocent Geschiedenis. Als kerndocent verzorgt u zelfstandig onderwijs aan studenten van de voltijd- en deeltijdopleiding geschiedenis. Het gaat daarbij om vakinhoudelijke en vakdidactische cursussen en studieloopbaancoaching. U begeleidt studenten bij stages en afstuderen en u levert een bijdrage aan de ontwikkeling van cursussen en het curriculum.

We zoeken een kandidaat met een eerstegraads bevoegdheid in geschiedenis, recente werkervaring en affiniteit met de **geschiedenis van de middeleeuwen**.

Hogeschool Rotterdam biedt een aanstelling voor bepaalde tijd. Het salaris bedraagt minimaal € 3090,- en maximaal € 4245,- bruto per maand (exclusief 8% vakantiegeld en 8,3% eindejaarsuitkering).

werkenbijhogeschoolrotterdam.nl

HANS DE WOLFF OVERLEDEN

Op 25 september is Hans de Wolff gestorven. Hans de Wolff was een van de grondleggers van de VGN en het is mede dankzij hem dat de VGN nu een bloeiende vereniging is.

Hans de Wolff gaf in de jaren vijftig les aan de Zuiderpark HBS in Den Haag, maar hij beperkte zich geenszins tot lesgeven. Zo werd hij al gauw lid van de net opgerichte VGN. Hij zou een invloedrijk lid worden, zeker ook doordat hij goed bekend was met de Haagse Connectie, waartoe met name de groep Novem, een auteurscollectief dat een nieuwe en boeiende methode voor het geschiedenisonderwijs had gepubliceerd, behoorde. Hans maakte deel uit van de twee Stijgbengelgroepen waarin geprobeerd werd om in het kielzog van Novem lesmateriaal samen te stellen waarmee leerlingen zelf aan de gang konden. Echt iets voor Hans die veel eerder een doener en een maker van lesmateriaal was dan een theoreticus. Ook organiseerde hij een vakwetenschap-

pelijke nascholing over het onderwerp 'verzorgingsstaat'. Hans was daar ook actief betrokken bij de zaalvulling: collega's waren nog niet zo gewend aan de gedachte van nascholing en moesten bewerkt worden om te komen, want een half lege zaal zou een slechte indruk maken op het ministerie (dat later eventueel zou gaan optreden als geldschietster)! Tot die nascholingsgedachte hoorde ook het organiseren van reizen voor leraren naar Brussel en Straatsburg. Bij de organisatie en bij de invulling van deze studiereizen deed het ministerie beroep op Hans, die men dan ook regelmatig in de bussen die herwaarts gingen, kon aantreffen. Bijna tegelijkertijd startte de didactische (bij)scholing, die met name werd georganiseerd door de pedagogische centra en waarin ook de VGN een rol speelde. Ook hier was het Hans die mede vorm gaf aan de jaarlijkse 'Pietersberg'-conferenties die uitblonden door de sterke nadruk op de klassenpraktijk.

Terwijl de wereld van het geschiedenisonderwijs zo werd opgefleurd door

allerlei nieuwe ontwikkelingen, leidde de VGN zelf een armzalig bestaan: omstreeks 1962 waren er niet meer dan driehonderd papieren leden – met de bijbehorende contributieproblematiek – en een 'proto' Kleio dat bij gebrek aan met name didactische kopij werd volgeschreven door de redacteurs. Het waren vooral mensen uit de Haagse Connectie, een Leidse rector en enkele voortvarende Amsterdamers die een revolutie op touw zetten, het bestuur ten val brachten en een nieuw bestuur van 'hominis novi' in het leven riepen. Hans de Wolff was bereid er secretaris van te worden. In de jaren dat hij die post vervulde (1962 – 1965), is er mede dankzij hem veel begonnen dat een grote toekomst tegemoet ging. Zoals bijvoorbeeld de vakwetenschappelijke nascholing overal in het land, die mede tot resultaat had dat er meer contact kwam tussen de wereld van de vakspecialisten en de leraren. Ook een nieuwe nascholingsorganisatie die doelde op integratie van vakwetenschap en de praktijk in de klas. De VGN begon te bloeien: toen Hans aftrad, telde de vereniging 600

veelal actieve leden en was Kleio steeds meer hét tijdschrift voor de geschiedenisleraar geworden én een tijdschrift waarin men graag publiceerde.

Later werd Hans vakdidacticus aan de Universiteit van Amsterdam, maar de klassenpraktijk liet hem niet los: zo ging hij regelmatig met een aantal Haagse leraren naar het gemeentearchief om lesmateriaal te verzamelen en voor de leerlingen geschikt te maken. In het begin van de jaren negentig verduisterde zijn wereld: lichamelijk ongemak en op den duur ook geestelijke achteruitgang werden zijn deel. Ten slotte belandde hij in een verpleeghuis. Telkens wanneer ik hem kwam opzoeken was zijn eerste vraag niet naar mij maar 'Hoe gaat het met de VGN?'

Nico Maarsen

SERVIË: STOKEBRAND OF SLACHTOFFER?

STUDIEREIS VGN NAAR SERVIË (30 APRIL T/M 9 MEI 2010)

De VGN organiseert met Sophus Travel in de meivakantie van 2010 een tiendaagse studiereis naar Servië. Servië heeft al meer dan een eeuw geen goede naam in Europa. Waren het een eeuw geleden de beide Balkanoorlogen en de Eerste Wereldoorlog die deze reputatie vestigden, de ontwikkelingen sinds de jaren '90 op de Balkan hebben

Servië op ongunstige wijze in de media gebracht. Servië is en blijft een stokebrand, zo is het beeld. De Serven denken daar ongetwijfeld heel anders over. Zij beschouwen zich meer als slachtoffer.

Reden genoeg om kennis te maken met dit land en volk. Een rondreis zal de culturele, natuurlijke en historische schatten laten zien. Ontmoetingen met Serven werpt licht op hun turbulente geschiedenis.

Kortom, een afwisselend, instructief en prikkelend programma.

PROGRAMMA

Vrijdag 30 april vliegen we met Swiss Air via Zurich naar Belgrado (aankomst 14.00 uur). Een stadswandeling brengt ons naar het fort Kalemegdan. Een Servische journalist vergezelt ons. Hij zal een inkijkje geven in de actualiteit.

Zaterdag 1 mei rijden we naar Vinča en bekijken de grootste neolithische nederzetting van Oost-Europa. In de streek Pannonië bezoeken we de overblijfselen van de Romeinse hoofdstad Viminacium en de neolithische opgraving bij Lepenski Vir. Onderweg stoppen we bij het fort van Golubac.

We overnachten in Donji Milanovac in private accommodaties.

Zondag 2 mei maken we een rondrit langs de Donau. De weg die door Trajanus is aangelegd, voert naar Kladovo via de Tabula Trajana. Daar bezoeken we fort Fetislam en het archeologisch museum. Via de wijnregio Pimnice (wijnproeverij) zetten we koers naar de Romeinse stad Felix Romuliana en eindigen op de berg Rtanj.

Maandag 3 mei verlaten we prehistorie en het Romeinse rijk en rijden de middeleeuwen in. Eerst naar het klooster

van Zica, gevolgd door het kasteel Maglic. 's Middags arriveren we bij het klooster van Studenica, waar we ook overnachten.

Dinsdag 4 mei kan, voor wie dat wil, een dag van contemplatie zijn. Het programma biedt echter veel. Zuidwaarts rijdend bezoeken we de kloosters van Gradac en Sopocani en de ruïnes van het kasteel van Ras. De rit gaat verder naar Kosovo, waar verschillende Servische monumenten worden bezocht, waaronder het hoogtepunt: het klooster van Banjska. Bij avondlicht zien we de oudste kerk van Servië, Petrova crkva in Novi Pazar. We slapen nog een nacht in het klooster van Studenica.

Woensdag 5 mei zetten we koers naar Ovcar Banja, een kuuroord. We maken een rondrit door de kloof van Ovcar Kablar waar we enkele (schuil)kloosters bezoeken. Overnachten doen we in Klaticevo.

Donderdag 6 mei maken we een lange busrit naar Fruska Gora in het noorden van Servië (Vojvodina). Onderweg bezoeken we het pittoreske stadje Valjevo. 's Middags bezoeken we daar

een school en maken kennis met het Servische geschiedenisonderwijs. Als de tijd het toelaat zien we vervolgens het rustieke klooster van Kaana.

Vrijdag 7 mei, een rustdag voor de liefhebbers van sauna's en baden, een actieve dag voor wie wil. Het klooster van Krusedol luidt de barokke periode van Servië in. Bezoekt worden de steden Sremski Karlovci en de gracieuze Novi Sad met het fort van Petrovaradin. Zo mogelijk sluit een theaterbezoek de dag af.

Zaterdag 8 mei rijden we terug naar Belgrado en zijn er enige uren ter vrije besteding. Later op de middag maken we een stadstour o.l.v. onze Nederlandse gids (die in Belgrado woont). We zien o.a. de megalomane communistische wijk Navi Beograd, het mausoleum van Tito en restanten van de bombardementen van 1999. Het afscheidsdiner is op een boot in de Donau.

Zondag 9 mei. De morgen is ter vrije besteding. Om 12.00 uur vertrekken we naar het vliegveld. Swiss Air brengt ons via Zurich terug naar Schiphol, waar we om 19.00 uur aankomen.

VOORBEHOUD

Vluchtschema: Amsterdam – Zurich: 09.45-11.10 uur; Zurich – Belgrado: 12.20-14.00 uur; Belgrado – Zurich: 14.40-16.35 uur; Zurich – Amsterdam: 17.25-19.00 uur.

Onvoorziene prijsstijgingen van luchtvaarttarieven, belastingen, toeslagen, etc.

Volgde waarin het programma wordt uitgevoerd.

Gids is Werner Bossman, correspondent voor het Financieel Dagblad en Elsevier in Belgrado.

REISSOM

De reissom bedraagt 1499,- per persoon (bij deelname van 21 personen). Niet VGN-leden betalen een toeslag van 50. De eenpersoonskamertoeslag is 229,-. Hierbij zijn alle (l) kosten inbegrepen, met uitzondering van persoonlijke uitgaven, reis- en annuleringskostenverzekering (aanbevolen).

AANMELDING

U kunt zich aanmelden door overmaking van € 100,- per persoon op rekeningnummer 128701.

ten name van penningmeester VGN te Stiens onder vermelding van uw adresgegevens en "Reis Servië". Inschrijven is mogelijk tot 1 februari 2010, maar het aantal deelnemers is beperkt.

INLICHTINGEN

Inlichtingen over deze unieke reis bij Johan Raven, reisleder, telefoon 058-2574050 of johanraven@hetnet.nl

European Association of History Educators

A Bridge Too Far?

Teaching Common European History
Themes, Perspectives and Levels

17e jaarlijkse conferentie voor professionele training en ontwikkeling

Nijmegen, Nederland, 22 - 28 Maart 2010

De conferentie wordt
mede mogelijk
gemaakt door:

Tot ziens in Nijmegen!
www.noviomagus.nl

Wij nodigen u van harte uit om de 17e Jaarlijkse EUROCLIO Conferentie bij te wonen die dit jaar plaats zal vinden in Nijmegen, van 22 t/m 28 maart 2010

Een uitgelezen kans!

Deze conferentie biedt u de mogelijkheid kennis te maken met uw Europese collega's en met hen ervaringen uit te wisselen. Rond de 130 collega's uit meer dan 30 verschillende landen nemen deel aan onze conferenties. Vanwege het aantrekkelijke programma, de mooie locatie en de interessante ontwikkelingen binnen het Europese geschiedenisonderwijs verwachten we dit jaar nog meer deelnemers.

Het thema

Het thema van de conferentie: 'A Bridge Too Far? Teaching Common European History. Themes, Perspectives and Levels' is gekozen op basis van actuele ontwikkelingen in het Europese en Nederlandse geschiedenis-onderwijs. Binnen het thema komen de volgende vraagstukken aan bod:

- Is het wenselijk, mogelijk en haalbaar een Europese canon te ontwikkelen?
- Welke gemeenschappelijke Europese onderwerpen komen in aanmerking om opgenomen te worden in deze canon?
- Vanuit welke perspectieven worden Europese onderwerpen onderwezen en getoetst: lokale, regionale, nationale Europese en/of mondiale?
- Hoe worden Europese onderwerpen behandeld bij verschillende leeftijdsgroepen in het basis-onderwijs en de onder- en bovenbouw van het voortgezet onderwijs?
- Wat zijn voorbeelden van 'good practice' bij dit thema en hoe kunnen we daarin met en van elkaar leren?
- Hoe draagt geschiedenisonderwijs over Europese onderwerpen bij aan de ontwikkeling van jonge mensen in hun rol als actieve en maatschappelijk betrokken burgers in het Europa van de 21e eeuw?

Vijf onderwerpen uit de Europese geschiedenis staan centraal in lezingen, workshops en bezoeken op locatie:

- De Romeinse tijd
- Christendom en Islam
- De Industriële Revolutie
- De Tweede Wereldoorlog
- De Koude Oorlog en de tijd erna

Het programma

Workshops en lezingen door nationale en internationale experts worden afgewisseld met schoolbezoeken, 'on site education', museumbezoek en een 'Battle Field Tour' langs zowel Nederlandse en Duitse plekken uit de Tweede Wereldoorlog.

De locaties

De workshops en lezingen worden georganiseerd in het conferentiehotel, Hotel Erika in Nijmegen, aan de Radboud Universiteit Nijmegen, in musea en op scholen in de regio.

De organisatie

De organisatie van deze conferentie is in handen van EUROCLIO (www.euroclio.eu) en de Vereniging van Docenten in Geschiedenis en Staatsinrichting in Nederland (www.vgnkleio.nl).

Meer informatie kunt u vinden op <http://ac2010.euroclio.eu>

De eerste 10 deelnemers per dag betalen geen conferentiekosten, dankzij subsidie van het Ministerie van OC&W. Bekijk snel het Conference Programme op de website en maak uw keuze.

columbus

ontdek het verleden

Compleet
voor leerjaar
1 t/m 3

Met columbus - nieuw voor geschiedenis onderbouw - ontdekken uw leerlingen met gemak het verleden. Door de heldere structuur en spannende weetjes wordt geschiedenis een eitje. Nu compleet voor leerjaar 1 t/m 3!

Uw voordelen:

- spannende en boeiende onderwerpen
- veel variatie in werkvormen op alle niveaus: vmbo t/m vwo
- werken met boeken, digitaal of een combinatie daarvan
- de Studio, online presentatietool voor levendige lessen

Beoordeel columbus nu zelf. Wilt u een beoordelingsexemplaar of sectiepresentatie aanvragen, bel (030) 63 83 330.

Meer weten? Kijk op www.epn.nl/columbus